UK International Development
Partnership | Progress | Prosperity

Funded by the European Union

THE WORLD OF LAW

Perspectivity

Лоиҳаи намунавӣ оид ба татбиқи модели PEACE барои гузаронидани пурсиш дар мақомоти тафтишотӣ дар Тоҷикистон

Декабри соли 2024

Лоиҳаи пилотии мазкур аз ҷониби Ташкилоти ҷамъиятии "Дунёи ҳуқуқ" (Тоҷикистон) дар доираи ташаббуси "Пешбурд ва ҳифзи ҳуқуқи инсон дар Тоҷикистон тавассути ташаббусҳои пешгирии шиканҷа", ки аз ҷониби UK FCDO маблағгузорӣ мешавад ва барномаи "Роҳҳо ба сӯи адолат: Таҳкими ҳуқуқи инсон тавассути пешгирии шиканҷа ва ислоҳоти низоми пенитенсиарӣ", ки дар Тоҷикистон аз ҷониби ИА маблағгузорӣ мешавад, таҳия шудааст. Ин ташаббус ба тақвият додани чораҳои пешгирии шиканҷа тавассути равиши ҳамаҷониба ва ҳамгиро равона шудааст, ки аз стратегияҳои фарогир ва ҳамбаста барои ҳалли мушкилоти системавӣ дар низоми адолати судӣ истифода мекунад.

Мундарича

1. Шарҳи мухтасар
2. Муқаддима
3. Замина
4. Ҳадафҳои лоиҳаи пилотӣ
5. Ҷонибҳои манфиатдор ва шарикон
6. Методология
7. Нақшаи амалисозӣ
8. Натиҷаҳои пешбинишуда
9. Стратегияҳои арзёбӣ ва коҳишдиҳии хавф
10. Нақшаи устуворӣ
11. Хулосаҳо ва тавсияҳо
12. Замимаҳо

1. **Шарҳи мухтасар**

Лоиҳаи пилотии мазкур татбиқи модели PEACE-ро барои пурсишҳо дар мақомоти тафтишотии Тоҷикистон пешниҳод мекунад, то мушкилоти ҷории равандҳои тафтишотӣ ҳал карда шаванд ва риояи стандартҳои байналмилалии ҳуқуқи инсон беҳтар гардад. Лоиҳа дар маконҳои пилотии интихобшуда татбиқ карда мешавад ва ба омӯзонидани кормандони полис ва муфаттишон оид ба усулҳои пурсиши ғайримаҷбурӣ ва ба далелҳо асосёфта нигаронида шудааст. Натиҷаҳои пешбинишуда беҳтар шудани сифати пурсиш, коҳиш додани вобастагӣ ба иқрорҳои тавассути маҷбуркунӣ бадастомада ва тақвияти боварии ҷомеа ба мақомоти ҳифзи ҳуқуқро дар бар мегирад.

Лоиҳаи пилотии мазкур аз ҷониби Ташкилоти ҷамъиятии "Дунёи ҳуқуқ" (Тоҷикистон) дар доираи ташаббуси "Пешбурд ва ҳифзи ҳуқуқи инсон дар Тоҷикистон тавассути ташаббусҳои пешгирии шиканҷа", ки аз ҷониби UK FCDO маблағгузорӣ мешавад ва лоиҳаи "Роҳҳо ба сӯи адолат: Тақвияти ҳуқуқи инсон тавассути пешгирии шиканҷа ва ислоҳоти низоми пенитенсиарӣ", ки аз ҷониби ИА дар Тоҷикистон маблағгузорӣ мешавад, таҳия шудааст.

Татбиқи модели PEACE қадами муҳим ба сӯи ислоҳоти институтсионалӣ дар низоми адолати судии ҷиноятии Тоҷикистон мебошад, ки амалияи тафтишотиро бо ӯҳдадориҳои байналмилалии ҳуқуқи инсон ҳамоҳанг месозад ва ҳадафҳои дар Стратегияи миллии ҳуқуқи инсони Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2038 муайяншударо дастгирӣ мекунад. Лоиҳа тавассути омӯзонидани малакаҳои гузаронидани пурсиши ахлоқан дуруст ва ғайримаҷбурӣ ба кормандони мақомоти ҳифзи ҳуқуқ, тақвият бахшидани равиши ба ҳуқуқи инсон асосёфта дар тафтишоти ҷиноятиро мавриди ҳадаф мегузорад, ки ҳам саҳеҳии далелҳо ва ҳам шаъну эътибори шахсони мавриди пурсиш қарордоштаро таъмин менамояд.

2. Муқаддима

Тоҷикистон дар солҳои охир дар ҳалли мушкилоти ҳуқуқи инсон, аз ҷумла иҷрои уҳдадории худ оид ба татбиқи Стратегияи миллии ҳуқуқи инсони Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2038, пешравиҳои назаррас ба даст овардааст. Бо вуҷуди ин талошҳо, кишвар ҳанӯз ҳам бо мушкилоти ҷиддӣ, аз ҷумла гузоришҳо дар бораи шиканҷа, иқрори маҷбурӣ ва беҷазоӣ дар низоми адолати судӣ рӯ ба рӯ мешавад. Ин амалияҳо яклухтии низоми ҳуқуқии давлатро заиф мекунанд, боварии ҷомеаро ба мақомоти ҳифзи ҳуқуқ коста мегардонанд ва стандартҳои байналмилалии ҳуқуқи инсон, аз ҷумла Конвенсия зидди шиканҷа ва дигар намудҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона, ғайриинсонӣ ё таҳқиркунандаро (CAT), ки Тоҷикистон аъзои он аст, вайрон мекунанд.

Лоиҳаи пилотии мазкур модели PEACE-ро барои пурсишҳо дар мақомоти тафтишотӣ ҳамчун қадами муҳим дар самти ҳалли ин мушкилот муаррифӣ мекунад. Ташаббуси мазкур, ки дар доираи лоиҳаи "Пешбурд ва ҳифзи ҳуқуқи инсон дар Тоҷикистон тавассути ташаббусҳои пешгирии шиканҷа", ки аз ҷониби UK FCDO маблағгузорӣ мешавад ва лоиҳаи "Роҳҳо ба сӯи адолат: Тақвияти ҳуқуқи инсон тавассути пешгирии шиканҷа ва ислоҳоти низоми пенитенсиарӣ", ки аз ҷониби ИА дар Тоҷикистон маблағгузорӣ мешавад, таҳия шудааст, ба тақвияти тадбирҳои пешгирии шиканҷа тавассути стратегияҳои яклухт ва ба ҳам алоқаманд нигаронида шудааст. Лоиҳа ба ҳалли мушкилоти систематикӣ равона шуда, ба рушди иқтидор, такмили малака ва татбиқи таҷрибаи пешрафтаи байналмилалии эътирофшуда, аз ҷумла Принсипҳои Мендес ва модели PEACE-и пурсиши полис диққати махсус медиҳад.

Модели PEACE, ки дар Британияи Кабир ва кишварҳои дигар васеъ истифода мешавад, усулҳои пурсиши ғайримаҷбурӣ ва ба далелҳо асосёфтаро тарғиб мекунад. Модел бо афзалият додан ба шаффофият, холисӣ ва ҳисоботдиҳӣ ба талошҳои Тоҷикистон барои

барпо намудани низоми ҳуқуқии одилона ва инсондӯстона мувофиқат мекунад. Он алтернативаи исботшударо ба усулҳои анъанавии пурсиш пешниҳод менамояд, ки аксар вақт барои гирифтани иқрор ба тарсонидан ё маҷбуркунӣ асос меёбанд.

Ин ташаббус ҳамчун лоиҳаи пилотӣ дар шаҳрҳои Душанбе ва Хуҷанд — ду шаҳри асосӣ, ки талошҳои ислоҳотӣ метавонанд таъсири назаррас дошта бошанд, татбиқ хоҳад шуд. Ин маконҳои пилотӣ ҳамчун платформаи санҷишӣ барои модели PEACE хизмат хоҳанд кард ва маълумоти арзишманд дар бораи роҳҳои мутобиқсозии таҷрибаҳои беҳтарини байналмилалӣ ба шароити маҳаллӣ фароҳам меоранд. Хусусияти ба ҳам алоқаманди фаъолиятҳои лоиҳа равиши фарогиреро таъмин менамояд, ки сабабҳои асосии шиканҷа, беҷазоӣ ва вайронкунии ҳуқуқро дар низоми адолати судии ҷиноятӣ бартараф месозад.

Бо вуҷуди манъи шиканҷа ва муносибати бераҳмона дар Конститутсия, гузоришҳои боэътимод нишон медиҳанд, ки чунин амалҳо то ҳол идома доранд, ки ин маҳкумкунии ғайриқонунӣ ва ташаккули фарҳанги тарс ва нобоварӣ мегардад. Бо ҷорӣ намудани равишҳои ба далелҳо асосёфта ва ба ҳуқуқи инсон нигаронидашуда ба пурсиши полис, ин лоиҳа ҳадаф дорад, ки ба ин вазъи ногувор хотима бахшад ва ба тағйироти дарозмуддати ҷамъиятӣ мусоидат намояд. Дар тӯли чанд соли оянда лоиҳа мақсад дорад, ки тавассути афзоиш додани ҳисоботдиҳӣ, тақвияти иқтидори институтсионалӣ ва баланд бардоштани эътимоди ҷомеа ба низоми адолати судӣ ба ислоҳоти системавӣ замина гузорад.

Ҷорӣ намудани модели PEACE дар Тоҷикистон қадами муҳим дар самти амалисозии ҳадафҳои кишвар дар соҳаи ҳуқуқи инсон мебошад, ки дар Стратегияи миллии ҳуқуқи инсон муайян шудаанд. Тавассути кӯшишҳои муштараки ташкилотҳои ҷамъиятӣ, шарикони байналмилалӣ ва ҷонибҳои манфиатдори ҳукуматӣ, ин лоиҳа мақсад дорад, ки дар пешгирии шиканҷа, ҳифзи ҳуқуқи инсон ва барпо намудани низоми ҳуқуқии одилона ва самаранок дар Тоҷикистон саҳми назаррас гузорад.

3. Замина

Гузаронидани пурсиш дар мақомоти тафтишотӣ ҷузъи муҳими низомҳои адолати судии ҷиноятӣ дар саросари ҷаҳон буда, ба натиҷаи мурофиаҳои ҷиноятӣ таъсири бевосита мерасонад. Таърихан, бисёр мақомоти ҳифзи ҳуқуқ ба амалияи пурсиши ба иқрор асосёфта такя мекарданд ва аксар вақт ба самаранокӣ нисбат ба дақиқӣ афзалият медоданд. Аммо таҳқиқоти васеъ ва таҷрибаи байналмилалӣ таъсири манфии чунин амалияро нишон доданд, махсусан вақте ки онҳо маҷбуркунӣ, тарсонидан ё шиканҷаро дар бар мегиранд. Ин усулҳо волоияти қонунро заиф мекунанд, далелҳои ғайриэътимодбахш медиҳанд ва метавонанд боиси маҳкумкунии ғайриқонунӣ шаванд ва нобовариро байни мақомоти ҳифзи ҳуқуқ ва ҷомеа идома диҳанд.

Тоҷикистон, яке аз кишварҳои Осиёи Марказӣ, ки ислоҳоти ҳуқуқӣ ва институтсионалиро анҷом медиҳад, дар мутобиқ кардани амалияи адолати судии ҷиноятии худ бо стандартҳои байналмилалии ҳуқуқи инсон бо мушкилоти мушаххас рӯ ба рӯ мешавад. Гузоришҳои созмонҳое ба монанди Amnesty International ва Human Rights Watch аксар вақт масъалаҳоеро чун истифодаи иҷбори ҷисмонӣ ва равонӣ ҳангоми пурсиши полис қайд мекунанд. Чунин амалияҳо на танҳо ҳуқуқҳои асосии

инсонро вайрон мекунанд, балки дурустии тафтишотро низ зери шубҳа мегузоранд. Ҳалли ин мушкилот барои Тоҷикистон муҳим аст, то низоми адлияи худро тақвият бахшад ва уҳдадориҳои байналмилалии худро тибқи созишномаҳо, аз ҷумла Конвенсияи Созмони Милали Муттаҳид бар зидди шиканҷа (UNCAT), иҷро намояд.

Модели PEACE, ки дар аввали солҳои 1990 дар Британияи Кабир таҳия шудааст, чаҳорчӯбаи сохторӣ ва ғайримаҷбуриро барои пурсиш дар мақомоти тафтишотӣ пешниҳод мекунад. Ин модел ба омодагӣ, риояи меъёрҳои ахлоқӣ ва истифодаи таҷрибаҳои ба далелҳо асосёфта аҳамияти махсус медиҳад, то раванди пурсишҳо бо адолат, шаффофият ва самаранокӣ анҷом дода шавад. Бо қабули ин модел Тоҷикистон имконият дорад, ки амалияи полиси худро муосир созад, натиҷаҳои тафтишотро беҳтар намояд ва боварии ҷомеаро ба ниҳодҳои адолати судии ҷиноятии худ тақвият диҳад.

Гузаронидани пурсишҳо дар мақомоти тафтишотӣ дар миқёси ҷаҳон

Пурсиш дар мақомоти тафтишотӣ дар даҳсолаҳои охир ба таври назаррас такомул ёфтааст ва аз амалияи маҷбурӣ ва ба иқрор асосёфта ба методологияи ба далелҳо асосёфта ва ғайримаҷбурӣ табдил ёфтааст. Амалияи анъанавии пурсиш, ки аксар вақт бо зӯроварии ҷисмонӣ, фишори равонӣ ва чораҳои дигари маҷбурсозӣ тавсиф мешавад, барои ғайрисамаранок будан аз ҷиҳати ба даст овардани далелҳои боэътимод ва вайрон кардани ҳуқуқҳои асосии инсон мавриди танқиди васеъ қарор гирифтааст.

Модели PEACE (Омодагӣ ва банақшагирӣ, барпо намудани алоқа ва фаҳмондадиҳӣ, баёнот, хотимаи пурсиш ва арзёбӣ), ки дар Британияи Кабир таҳия шудааст, муносибати сохторӣ ва ахлоқан дурустро ба пурсиш пешниҳод мекунад, ки шаъну эътибори инсонро эҳтиром мекунад ва натиҷаҳои тафтишотро беҳтар менамояд. Қабули он дар кишварҳое ба монанди Британияи Кабир, Норвегия ва Зеландияи Нав боиси беҳтаршавии назаррас, аз ҷумла далелҳои баландсифат, коҳиши ҳодисаҳои шиканҷа ва боварии бештари ҷомеа ба мақомоти ҳифзи ҳуқуқ гашт.

Вазъ дар Тоҷикистон

Тоҷикистон дар низоми адолати судии ҷиноятии худ бо мушкилоти назаррас, махсусан дар робита ба истифодаи шиканҷа ва муносибати бераҳмона ҳангоми пурсиш рӯ ба рӯ

мешавад. Бо вуҷуди баъзе пешрафтҳо, усулҳо ва амалияи маҷбурсозӣ идома доранд, ки волояти қонун, боварии ҷомеа ва эътимоднокии тафтишотро заиф мекунанд.

Дараҷаи паҳншавии шиканҷа ва муносибати бераҳмона

Шиканҷа ва муносибати бераҳмона то ҳол дар Тоҷикистон васеъ паҳн шудаанд, ки инро ҳам созмонҳои маҳаллӣ ва ҳам байналмилалӣ ҳуҷҷатгузорӣ кардаанд.

- Эътилофи зидди шиканҷа дар Тоҷикистон: Байни солҳои 2019 ва 2023 зиёда аз 150 ҳолати эҳтимолии шиканҷа ба қайд гирифта шудааст. Аммо миқёси воқеии мушкилот эҳтимолан хеле азимтар аст, зеро бо сабаби тарс аз қасос ва нобоварӣ ба механизмҳои шикоят на дар бораи ҳама ҳолатҳо гузориш дода мешавад.
- Усулҳои шиканҷа: Қурбониён мунтазам гузориш медиҳанд, ки дар давраи нигоҳдорӣ дар ҳабс ва пурсиш ба латукӯби шадид, зарбаҳои барқӣ, буғӣ кардан ва намудҳои дигари зӯроварии ҷисмонӣ ва равонӣ дучор мешаванд.
- Гурӯҳҳои осебпазир: Ҷомеаҳои маҳрум, мухолифони сиёсӣ ва шахсони ба содир кардани ҷиноятҳои вазнин айбдоршуда мавриди татбиқи номутаносиби усулҳои маҷбуркунӣ қарор мегиранд.

Ин амалҳо аксар вақт ба гирифтани иқрор равона шудаанд, ки минбаъд ҳамчун далели асосӣ дар суд истифода мешаванд. Чунин далелҳо, ки таҳти фишор ба даст оварда шудаанд, табиатан беэътимод мебошанд ва ҳам қонунҳои миллӣ ва ҳам уҳдадориҳои байналмилалӣ оид ба ҳуқуқи инсонро вайрон мекунанд.

Уҳдадориҳои байналмилалии Тоҷикистон дар соҳаи ҳуқуқи инсон

Тоҷикистон иштирокчии шартномаҳои асосии байналмилалӣ оид ба ҳуқуқи инсон, аз ҷумла Конвенсия зидди шиканҷа (UNCAT) ва Паймони байналмилалӣ оид ба ҳуқуқҳои шаҳрвандӣ ва сиёсӣ (ICCPR) мебошад. Ҳар ду санад давлатро уҳдадор мекунанд, ки шиканҷаро манъ кунад, иддаоҳоро тафтиш кунад ва ҷинояткоронро ба ҷавобгарӣ кашад.

- Дар баррасии соли 2021, Кумитаи зидди шиканҷаи СММ (CAT) дар бораи такяи системавии Тоҷикистон ба маҷбурсозӣ ва набудани ҷавобгарӣ барои амалҳои шиканҷа изҳори нигаронӣ кард.
- Тавсияҳо тақвияти кафолатҳо аз шиканҷа, таъмини тафтишоти фаврӣ ва мустақили иддаоҳо ва пешниҳоди воситаҳои ҳуқуқии муассир ба қурбониёнро дар бар мегирифтанд.

Стратегияи миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соҳаи ҳифзи ҳуқуқи инсон барои давраи то соли 2038.

Дар посух ба даъватҳои дохилӣ ва байналмилалӣ барои ислоҳот, Ҳукумати Тоҷикистон Стратегияи миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соҳаи ҳифзи ҳуқуқи инсонро барои давраи то соли 2038 қабул кард. Ин стратегияи дарозмуддат ба созмон додани низоми идоракунии ба ҳуқуқ асосёфта нигаронида шудааст, ки ба стандартҳои байналмилалӣ оид ба ҳуқуқи инсон мувофиқат мекунад.

Стратегия якчанд ҳадафҳои асосии марбут ба мубориза бо шиканҷа ва муносибати бераҳмонаро дар бар мегирад:

1) Тақвияти кафолатҳои ҳуқуқӣ: Таъмини татбиқи пурраи қонунҳо дар бораи манъи шиканҷа бо таваҷҷуҳ ба тақвияти ҳимояи дастгиршудагон ҳангоми ба ҳабс гирифтан ва пурсиш.
2) Рушди иқтидор: Омӯзонидани кормандони мақомоти ҳифзи ҳуқуқ оид ба ҳуқуқи инсон, усулҳои тафтишотии ғайримаҷбурӣ ва принсипҳои шаффофият ва ҷавобгарӣ.
3) Ислоҳоти институтсионалӣ: Таъсиси механизмҳои мониторинги мустақили муассисаҳои нигоҳдорӣ дар ҳабс ва таъмини тафтиши фаврӣ ва беғаразонаи шикоятҳо оид ба шиканҷа.
4) Ҷалби ҷомеа: Баланд бардоштани огоҳии аҳолӣ дар бораи ҳуқуқҳои худ ва уҳдадориҳои давлат оид ба риояи онҳо.
5) Мониторинг ва арзёбӣ: Ҷорӣ намудани арзёбиҳои мунтазам барои баҳодиҳии самаранокии чораҳои андешидашуда ҷиҳати коҳиш додан ва дар ниҳоят аз байн бурдани шиканҷа.

Тавассути ҷорӣ намудани усулҳои муосири тафтишотӣ, ба монанди модели PEACE, Тоҷикистон метавонад дар самти расидан ба ҳадафҳои Стратегияи миллии худ пешравиҳои назаррас ба даст орад. Ин муносибат бевосита мақсади стратегияро оид ба мутобиқ кардани низоми судӣ-ҳуқуқии кишвар бо уҳдадориҳои байналмилалӣ оид ба ҳуқуқи инсон дастгирӣ мекунад.

Далелҳо ба ҷонибдории ислоҳот

Такяи доимии Тоҷикистон ба усулҳои маҷбурии пурсиш принсипҳои асосии Стратегияи миллӣ дар соҳаи ҳуқуқи инсон ва қонунияти низоми адолати судии ҷиноятии онро заиф мекунад. Мушкилоти зерин зарурати ислоҳотро таъкид мекунанд:

1) Истифодаи мунтазами маҷбурсозӣ: Шиканҷа қисми муқаррарии тафтишоти ҷиноятӣ боқӣ мемонад, ки ба маҳкумкунии ғайриқонунӣ ва бесамарии фаъолияти судӣ мусоидат мекунад.
2) Нобоварии ҷомеа ба мақомоти ҳифзи ҳуқуқ: Тасаввурот дар бораи зӯроварии ба таври васеъ паҳншуда нобовариро байни шаҳрвандон ва мақомоти ҳифзи ҳуқуқ ба вуҷуд меорад, ки ба ҳамкорӣ ва гузориши ҷиноятҳо монеъ мешавад.
3) Эътибори байналмилалӣ: Вайронкунии доимии ҳуқуқи инсон симои Тоҷикистонро дар арсаи ҷаҳонӣ доғдор мекунад, ки ба муносибатҳои он бо донорҳо ва шарикони рушд таъсир мерасонад.
4) Иқтидори заифи институтсионалӣ: Омӯзиши нокифоя ва муқовимат ба тағйирот дар дохили мақомоти ҳифзи ҳуқуқ ба ҷори намудани амалияҳои тафтишотии ахлоқан дуруст ва самаранок монеъ мешавад.

Зарурати модели PEACE

Модели PEACE ҳалли амалӣ ва ба далелҳо асосёфтаро барои ин мушкилот пешниҳод мекунад. Он ба кормандони мақомоти ҳифзи ҳуқуқ воситаҳо ва донишҳо фароҳам меорад, то ки пурсишҳои ахлоқан дуруст ва самаранок гузаронанд, такя ба шиканҷаро кам кунанд ва натиҷаҳои тафтишотро беҳтар созанд. Манфиатҳои асосии татбиқи модели PEACE дар Тоҷикистон инҳоянд:

1) *Мутобиқат бо ҳадафҳои* миллӣ: Модел бевосита татбиқи Стратегияи миллии Тоҷикистон дар соҳаи ҳуқуқи инсонро, махсусан дар соҳаҳои марбут ба рушди иқтидор, ислоҳоти институтсионалӣ ва боварии ҷомеа дастгирӣ мекунад.
2) *Беҳтар шудани сифати* далелҳо: Бо таъкид ба барпо намудани боварии мутақобила, пурсишҳо бо истифода аз саволҳои кушода (бо имконияти пешниҳоди ҷавобҳои гуногун ба саволҳо) ва ҳуҷҷатгузории муфассал, модели PEACE эътимоднокӣ ва қобили қабул будани далелҳо дар судро беҳтар мекунад.
3) *Коҳиш ёфтани ҳолатҳои шиканҷа:* Кишварҳое, ки модели PEACE-ро татбиқ кардаанд, ба монанди Норвегия ва Британияи Кабир, дар бораи коҳиши назарраси иддаоҳои шиканҷа ва рафтори нодурусти полис гузориш медиҳанд.

4) *Афзоиши боварии* ҷомеа: Амалияи гузаронидани пурсиши ахлоқан дуруст боварии байни мақомоти ҳифзи ҳуқуқ ва ҷомеаро барқарор мекунад, ҳамкориро тақвият медиҳад ва амнияти ҷамъиятиро беҳтар месозад.
5) *Риояи стандартҳои* байналмилалӣ: Қабули модели PEACE ҷонибдории устувори Тоҷикистонро дар самти иҷрои ӯҳдадориҳо тибқи UNCAT ва санадҳои дигари байналмилалӣ оид ба ҳуқуқи инсон нишон медиҳад.

4. Ҳадафҳои лоиҳаи пилотӣ

Лоиҳаи пилотӣ ташаббуси стратегӣ мебошад, ки ба тағйир додани амалияи пурсиш дар мақомоти тафтишотӣ дар Тоҷикистон равона шудааст ва ба ҳадафи васеътари решакан кардани шиканҷа ва ташаккули низоми судӣ-ҳуқуқии одилона мусоидат мекунад. Ин лоиҳа махсусан ба масъалаҳои системавӣ, ба монанди такя ба иқрори маҷбурӣ, беҷазоии ҷинояткорон ва набудани усулҳои муосири тафтишотӣ равона карда шудааст. Бо ҷорӣ кардани стандартҳои эътирофшудаи байналмилалӣ, аз ҷумла модели PEACE ва Принсипҳои Мендес, ин ташаббус ҳадаф дорад ҳимояи ҳуқуқи инсонро тақвият бахшида, амалияҳои ахлоқан дуруст ва ба далелҳо асосёфтаро дар низоми адолати судии ҷиноятӣ тарғиб намояд.

Ҳадафи умумӣ

Пешгирӣ ва баррасии ҳолатҳои шиканҷа дар Тоҷикистон тавассути татбиқи амалияи эътирофшудаи байналмилалии пурсиш дар мақомоти тафтишотӣ ва ба ин тариқ тақвият додани ҳимояи ҳуқуқи инсон ва мусоидат ба тағйироти дарозмуддати ҷамъиятӣ.

Ҳадафҳои мушаххас

1. ***Тақвияти чораҳои пешгирии шиканҷа***
   - Ҷорӣ намудани модели PEACE барои пурсиш дар мақомоти тафтишотӣ ҷиҳати кам кардани такя ба иқрори тавассути маҷбуркунӣ ё муносибати бераҳмона бадастомада.

- Мутобиқ кардани амалияи адолати судии ҷиноятӣ дар Тоҷикистон бо Принсипҳои Мендез, бо таваҷҷӯҳ ба стандартҳои пурсиши инсондӯстона ва ба ҳуқуқ асосёфта.
- Ташаккули фарҳанги институтсионалие, ки шаъну эътибор ва ҳуқуқи ҳамаи одамонро ҳангоми тафтишот афзалият медиҳад.

2. ***Тақвияти иқтидори мақомоти ҳифзи ҳуқуқ***
   - Амалӣ намудани барномаҳои мақсадноки омӯзишӣ барои кормандони полис ва муфаттишон дар Душанбе ва Хуҷанд, бо таваҷҷӯҳ ба рушди малакаҳои пурсиши ахлоқан дуруст ва самаранок.
   - Таъмини кормандони мақомоти ҳифзи ҳуқуқ бо воситаҳо барои қабули усулҳои ғайримаҷбурӣ ва ба далелҳо асосёфта, иваз кардани амалияи кӯҳна ва зараровар.
   - Тақвият додани фаҳмиши онҳо оид ба кафолатҳои ҳуқуқӣ ва ӯҳдадориҳои байналмилалӣ оид ба ҳуқуқи инсон.

3. ***Ҳалли масъалаҳои системавии шиканҷа ва беҷазоӣ***
   - Мубориза бо фарҳанги беҷазоӣ тавассути ворид кардани механизмҳои устувори ҷавобгарӣ ба равандҳои тафтишотӣ.
   - Коҳиш додани ҳолатҳои иқрори маҷбурӣ ва пешгирии маҳкумкунии ғайриқонунӣ тавассути таъмини ҷамъоварии ахлоқан дурусти тамоми далелҳо.
   - Дастгирии таъқиби самараноки ҷиноятӣ ва риояи волояти қонун тавассути тақвияти эътибор ва боэътимодии далелҳои бадастомада.

4. ***Мусоидат ба ислоҳоти ба ҳам алоқаманд ва пурракунанда***
   - Озмоиши лоиҳа дар Душанбе ва Хуҷанд, ки ҳамчун маконҳои ба ҳам алоқаманд барои санҷиш ва такмили амалияи пешрафтаи пурсиш дар мақомоти тафтишотӣ хизмат мекунанд.
   - Пешбурди равиши маҷмӯӣ ва ҳамгиро ба пешгирии шиканҷа тавассути алоқаманд кардани лоиҳа бо ислоҳоти пурракунанда дар низоми ислоҳӣ.
   - Барпо намудани ҳамкории байнисоҳавӣ байни мақомоти ҳифзи ҳуқуқ, судӣ ва ҷомеаи шаҳрвандӣ ҷиҳати таъмини татбиқи устувор.

5. ***Беҳтар кардани дарки ҷамъиятӣ ва боварӣ ба мақомоти ҳифзи ҳуқуқ***
   - Барқарор кардани боварии ҷомеа ба низоми адолати судии ҷиноятӣ тавассути нишон додани ҷонибдории возеҳ нисбат ба амалияи ахлоқан дуруст.
   - Афзоиш додани шаффофият дар тафтишот барои ҳалли масъалаҳои тасаввуроти манфӣ дар бораи мақомоти ҳифзи ҳуқуқ.
   - Ҳамкорӣ бо пешсафони ҷомеа, созмонҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ ва васоити ахбори омма барои баланд бардоштани огоҳӣ дар бораи гузариш ба амалияҳои мутобиқ ба ҳуқуқи инсон.

6. **Таҳияи модели қобили тавсеа ва устувор**
   - Таъсис додани чаҳорчӯбаи такроршаванда барои татбиқи умумимиллӣ тавассути арзёбии самаранокии лоиҳаҳои пилотӣ.
   - Таҳияи тавсияҳои сиёсӣ барои ворид кардани модели PEACE ба низоми судӣ-ҳуқуқии Тоҷикистон.
   - Рушди иқтидори дарозмуддат тавассути барномаҳои доимии омӯзишӣ ва роҳнамоӣ.

Таъсироти пешбинишуда

- ***Ҳимояи ҳуқуқи инсон:*** Коҳиши эҳсосшавандаи ҳолатҳои шиканҷа ва муносибати бераҳмона аз ҷониби мақомоти ҳифзи ҳуқуқ, мутобиқ кардани амалияи Тоҷикистон бо меъёрҳои байналмилалӣ.
- Ҷамъоварии боэътимоди далелҳо: Беҳтар кардани сифати далелҳо тавассути усулҳои тафтишотии ғайримаҷбурӣ, мусоидат ба натиҷаҳои бештар одилонаи тафтишоти судӣ.
- Ислоҳоти институтсионалӣ: Тақвияти механизмҳои ҷавобгарӣ ва чаҳорчӯбаҳои институтсионалӣ барои ҳалли масъалаи беҷазоӣ ва пешгирии такроршавии зӯроварӣ.
- ***Боварӣ ва эътимоди ҷомеа:*** Беҳтар шудани тасаввуроти ҷомеа дар бораи мақомоти ҳифзи ҳуқуқ, тақвияти ҳамкорӣ ва коҳиши шиддати ҷамъиятӣ.
- Мутобиқат дар миқёси ҷаҳонӣ: Мутобиқати амалия дар Тоҷикистон бо ӯҳдадориҳои байналмилалӣ оид ба ҳуқуқи инсон, таҳкими обрӯи кишвар дар арсаи ҷаҳонӣ.

Мутобиқат бо ҳадафҳои лоиҳа

Лоиҳаи пилотии мазкур ба ҳадафҳои васеътари ташаббуси "Пешбурд ва ҳифзи ҳуқуқи инсон дар Тоҷикистон тавассути ташаббусҳои пешгирии шиканҷа", ки аз ҷониби UK FCDO маблағгузорӣ мешавад ва лоиҳаи "Роҳҳо ба сӯи адолат: Таҳкими ҳуқуқи инсон тавассути пешгирии шиканҷа ва ислоҳоти низоми пенитенсиарӣ", ки аз ҷониби ИА дар Тоҷикистон маблағгузорӣ мешавад, асос меёбад. Дар якҷоягӣ, ин ташаббусҳо стратегияи ҳамаҷонибаро барои ҳалли мушкилоти системавӣ дар низоми адолати судии ҷиноятӣ ва пешбурди равиши инсондӯстона ва ба ҳуқуқ асосёфта ба идоракунӣ дар Тоҷикистон ташкил медиҳанд. Тавассути озмоиши амалияҳои пешрафтаи пурсиш дар мақомоти тафтишотӣ ва мусоидат ба ислоҳоти ба ҳам алоқаманд, лоиҳа ба оғоз бахшидани тағйироти устувори ҷамъиятӣ ва хизмат кардан ҳамчун намуна барои қабули умумимиллӣ нигаронида шудааст, ки дар ниҳоят ба низоми ҳуқуқии бештар одилона ва инсондӯстона мусоидат мекунад.

5. Ҷонибҳои манфиатдор ва шарикон

Муваффақияти лоиҳаи пилотии мазкур ҳамкории гурӯҳи гуногуни ҷонибҳои манфиатдор, аз ҷумла мақомоти давлатӣ, созмонҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ ва донорҳои байналмилалиро талаб мекунад. Ҳар як шарик барои таъмини таъсир ва устувории лоиҳа бо таҷриба, захираҳо ва ваколатҳои беназири худ саҳм мегузорад.

1. Мақомоти ҳифзи ҳуқуқ

Мақомоти асосии ҳифзи ҳуқуқ дар татбиқ ва институтсионализатсияи модели PEACE нақши марказӣ доранд.

Иштироки онҳо татбиқи амалии ислоҳоти тафтишотиро таъмин менамояд:

- ***Вазорати корҳои дохилии Ҷумҳурии Тоҷикистон (ВКД):*** Мақоми асосии масъул барои назорати тартиботи ҳуқуқӣ ва тартиби гузаронидани амалиёти тафтишотӣ. Роҳбарӣ ва ҷонибдории Вазорат ҷиҳати таъмини ҳамгироии модели PEACE дар сохторҳои полис ва воҳидҳои тафтишотӣ муҳим аст.
    - ВКД **Академияи Вазорати корҳои** дохилиро ҳамчун идораи масъули марказии ин лоиҳа таъин намудааст. Ба академия вазифаи озмоиши модели PEACE ва таъмини ҷорӣ намудани он ба барномаҳои таълимӣ ва рушди касбии муфаттишон ва таҳқиқбарандагон вогузор карда шудааст.

- ***Академияи Вазорати корҳои дохилӣ (ВКД):*** Ҳамчун муассисаи марказии таъиншуда, Академияи дар ҳамгироии модели PEACE ба барномаҳои таълимии худ нақши муҳим мебозад. Дар ҳамкорӣ бо Ташкилоти ҷамъиятии "Дунёи ҳуқуқ", Академияи ВКД ӯҳдадор шудааст, ки равиши ба ҳуқуқи инсон асосёфтаро ҳангоми гузаронидани пурсишҳо дар мақомоти тафтишотӣ тарғиб намояд.
    - Байни Академияи ВКД ва "Дунёи ҳуқуқ" **Ёддошти тафоҳум ба имзо** расидааст, ки ҳамкории онҳоро барои беҳтар кардани кори муфаттишон ва таҳқиқбарандагон расмӣ мегардонад. Созишнома ба тарғиби стандартҳои ҳуқуқи инсон ва ҷойгир кардани модели PEACE дар барномаҳои таълимии полис барои таъмини устувории дарозмуддати он равона карда шудааст.

- ***Прокуратураи генералӣ:*** Назорати ҳуқуқии тафтишоти ҷиноятиро таъмин намуда, риояи қонунҳои миллӣ ва стандартҳои байналмилалӣ оид ба ҳуқуқи инсонро таъмин менамояд. Нақши прокуратура дар назорати татбиқи усулҳои тафтишотии ғайримаҷбурӣ барои муваффақияти лоиҳа муҳим аст.

- ***Кумитаи давлатии амнияти миллӣ (КДАМ):*** КДАМ, ки масъули масъалаҳои амнияти миллӣ мебошад, ба ин лоиҳа таваҷҷуҳ зоҳир намуда, бо мактуб омодагии худро ба иштирок дар чорабиниҳои тақвияти иқтидор тасдиқ кардааст. Иштироки кумита мутобиқати модели PEACE бо

тафтишоти марбут ба амнияти миллиро таъмин менамояд, хусусан дар ҳолатҳое, ки хавфи истифодаи амалияи маҷбурӣ баландтар аст.

2. Дафтари ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон

Дафтари ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар ҳимояи ҳуқуқи инсон дар Тоҷикистон нақши муҳим дорад. Нақши он инҳоро дар бар мегирад:

- Назорати мутобиқати амалияҳои тафтишотӣ ва амалияҳои нигоҳдорӣ дар ҳабс ба стандартҳо дар соҳаи ҳуқуқи инсон
- Ҳимояи қурбониёни шиканҷа ва муносибати бераҳмона.
- Дастгирии институтсионализатсияи модели PEACE ҳамчун қисмиислоҳоти васеътар дар соҳаи ҳуқуқи инсон.

3. Ташкилотҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ ва ҳуқуқшиносон дар соҳаи ҳуқуқи инсон

Намояндагони ҷомеаи шаҳрвандӣ ва мутахассисони ҳуқуқшинос дар ташаббусҳои назорат, ҳимоя ва рушди иқтидор нақши муҳим доранд.

Саҳми онҳо аз зерин иборатанд:

- ***ТҶШ-ҳое, ки дар масъалаҳои*** шиканҷа тахассус доранд: Ин ташкилотҳо тавассути ҳуҷҷатгузории ҳолатҳои шиканҷа ва муносибати бераҳмона, расонидани кумаки ҳуқуқӣ ба қурбониён ва баланд бардоштани огоҳӣ дар бораи масъалаҳои системавӣ дар низоми адолати судии ҷиноятӣ назорат мебаранд.
- Ҳуқуқшиносон дар ***соҳаи ҳуқуқи*** инсон: Мутахассисони ҳуқуқие, ки дар масъалаҳои шиканҷа тахассус доранд, лоиҳаро тавассути таъмини масъулиятнокӣ, пешбурди стандартҳои мурофиаи одилона ва ҳимояи ҳуқуқи қурбониён дастгирӣ мекунанд.

4. Ҷомеаи донорӣ

Донорҳои байналмилалӣ дар самти таъмини захираҳои молиявӣ ва техникии зарурӣ барои татбиқи лоиҳа шарикони асосӣ мебошанд. Саҳми онҳо мутобиқати лоиҳаро ба таҷрибаи беҳтарини ҷаҳонӣ ва уҳдадориҳои байналмилалӣ таъмин менамояд.

Донорҳо ва шарикони асосӣ инҳоянд:

- Дафтари корҳои хориҷӣ, иттиҳод ва рушди ***Шоҳигарии Муттаҳида (FCDO):*** Ҳамчун маблағгузори асосӣ, FCDO талошҳоро ҷиҳати тақвияти механизмҳои пешгирии шиканҷа ва рушди иқтидори мақомоти ҳифзи ҳуқуқ тавассути ин лоиҳа дастгирӣ мекунад.
- Иттиҳоди ***Аврупо (ИА):*** Маблағгузори муштараки лоиҳа тавассути ташаббуси "Роҳҳо ба сӯи адолат", ИА ислоҳоти ҳамаҷонибаи низоми адолати судии ҷиноятӣ ва низоми пенитенсиариро дар Тоҷикистон дастгирӣ мекунад.
- ***САҲА (Созмони амният ва ҳамкорӣ дар Аврупо):*** Донишу таҷрибаи худро мубодила намуда, дар таҳкими иқтидор мутобиқи амалия ва меъёрҳои байналмилалии ҳуқуқи инсон дар бахши гузаронидани пурсишҳо дар мақомоти тафтишотӣ дастгирӣ мерасонад.
- ***Агентиҳои СММ (UNODC, UNDP, OHCHR):*** Ин агентиҳо таҷрибаи ҷаҳонӣ, кумаки техникӣ ва захираҳои таълимиро пешниҳод мекунанд. UNODC дар ҳалли масъалаҳои пешгирии шиканҷа саҳм мегузорад, дар ҳоле ки UNDP ва OHCHR ташаббусҳои васеътарро дар соҳаи ҳуқуқи инсон ва волоияти қонун дастгирӣ мекунанд.

Чаҳорчӯбаи ҳамкорӣ

Шарикии байни Академияи Вазорати корҳои дохилӣ ва "Дунёи ҳуқуқ" дар доираи Ёддошти тафоҳуми расмӣ, равиши муназзамро ба татбиқи модели PEACE таъмин менамояд. Ҷалби Кумитаи Амнияти Миллӣ, ки тавассути изҳори расмии таваҷҷӯҳ ва ӯҳдадориаш ба таҳкими иқтидор тасдиқ мегардад, доираи лоиҳаро васеъ намуда, дастгирии фарогири ташкилотиро таъмин мекунад.

Дар якҷоягӣ бо назорати мақомоти давлатӣ, дастгирии ҷомеаи шаҳрвандӣ ва маблағгузории донорҳои байналмилалӣ, лоиҳа имкон дорад, ки ба амалияи тафтишотӣ ва амалияи гузаронидани пурсиш дар Тоҷикистон таъсири назаррас расонад. Тавассути машваратҳои мунтазам, гурӯҳҳои корӣ ва механизмҳои муштараки назоратӣ, ин кӯшишҳои муштарак барои ноил шудан ба ҳадафҳои умумии пешгирии шиканҷа ва пешбурди ҳуқуқи инсон имкон медиҳанд.

6. Методология

Методологияи лоиҳаи пилотии мазкур барои таъмини муносибати ҳамаҷониба, ба далелҳо асосёфта ва устувор ба татбиқи модели PEACE барои гузаронидани пурсишҳо дар мақомоти тафтишотӣ дар Тоҷикистон таҳия шудааст. Стратегия ба рушди иқтидор, татбиқи амалӣ ва ислоҳоти системавӣ барои пешбурди ҳуқуқи инсон ва пешгирии шиканҷа нигаронида шудааст.

Методология ба якчанд марҳилаҳои ба ҳам алоқаманд тақсим мешавад:

1. **Омодагӣ ва таҳлили вазъ**

Марҳилаи омодагӣ барои фаҳмидани вазъи маҳаллӣ ва таъмини мутобиқсозии фаъолиятҳои лоиҳа ба мушкилоти хоси Тоҷикистон муҳим аст.

- ***Арзёбии ниёзҳо:***
  - Гузаронидани арзёбии ҳамаҷонибаи амалияҳои ҷории пурсиш ва мутобиқати онҳо ба стандартҳои байналмилалӣ дар соҳаи ҳуқуқи инсон.
  - Таҳлили маводҳои мавҷудаи таълимӣ, заминаи ҳуқуқӣ ва сиёсати марбут ба амалияи мақомоти ҳифзи ҳуқуқ.

- ***Машварат бо ҷонибҳои манфиатдор:***
  - Ҷалби ҷонибҳои асосии манфиатдор, аз ҷумла Вазорати корҳои дохилӣ (ВКД), Академияи ВКД, Кумитаи давлатии амнияти миллӣ (КДАМ), ташкилотҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ ва шарикони байналмилалӣ барои ҷамъоварии маълумот ва таъмини дастгирӣ.
  - Таъмини иштироки Дафтари Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон барои назорати мутобиқат ба стандартҳо дар соҳаи ҳуқуқи инсон.

- ***Ҷамъоварии маълумоти ибтидоӣ:***
  - Ҷамъоварии маълумот дар бораи ҳолатҳои мавҷудаи шиканҷа, иқрори маҷбурӣ ва боварии ҷомеа ба мақомоти ҳифзи ҳуқуқ.

    - Ҳуҷҷатгузории баррасии ҳолатҳои мушаххас ва хусусияти вайронкуниҳо бо мақсади муқаррар кардани замина барои назорати иҷрои корҳо.

- **Мутобиқсозии модели PEACE:**
    - Мутобиқ кардани модели PEACE ба заминаи ҳуқуқӣ ва фарҳангии Тоҷикистон бо нигоҳ доштани принсипҳои асосии усулҳои пурсиши ахлоқан дуруст ва ғайримаҷбурии он.

2. Рушди иқтидор ва омӯзиш

Ин марҳила ба таъмини кормандони мақомоти ҳифзи ҳуқуқ бо малака ва дониши зарурӣ барои татбиқи самараноки модели PEACE нигаронида шудааст.

- ***Таҳияи маводҳои таълимӣ:***
    - Таҳияи модулҳои таълимӣ дар асоси модели PEACE бо дохил кардани принсипҳои Мендес ва амалияи пешрафтаи байналмилалӣ.
    - Тарҷумаи маводҳо ба забонҳои тоҷикӣ ва русӣ барои дастрасӣ ва таъмини мутобиқат ба стандартҳои ҳуқуқии миллӣ.

- ***Барномаи омӯзиши омӯзгорон:***
    - Муайян кардани гурӯҳи асосии тренерон аз Академияи ВКД, аз ҷумла намояндагони КДАМ.
    - Гузаронидани семинарҳои интенсивӣ барои ин омӯзгорон, ки ба онҳо имкон медиҳад модели PEACE-ро дар муассисаҳои худ паҳн кунанд.

- ***Омӯзиши амалӣ барои кормандони полис:***
    - Гузаронидани семинарҳо ва машқҳои амалӣ барои кормандони ҳифзи ҳуқуқ дар шаҳрҳои пилотии Душанбе ва Хуҷанд.
    - Шомил кардани сенарияҳо бо нақшбозии тарафҳои воқеӣ, таҳлили тафтишоти ҳолатҳои мушаххас ва гузаронидани пурсишҳои таълимӣ барои таҳкими натиҷаҳои омӯзиш.

3. Татбиқи пилотӣ дар Душанбе ва Хуҷанд

Марҳилаи пилотӣ татбиқи модели PEACE-ро дар шароити воқеӣ барои арзёбии самаранокӣ ва мутобиқшавии он месанҷад.

- ***Интихоби маконҳои пилотӣ:***
    - Муайян кардани воҳидҳои полис дар Душанбе ва Хуҷанд барои иштирок дар лоиҳаи пилотӣ.
    - Таъмини гуногунӣ дар интихоби иштирокчиён бо фарогирии муфаттишон, таҳқиқбарандагон ва нозирон.

- ***Татбиқи таҳти назорат:***
    - Татбиқи модели PEACE таҳти назорати омӯзгорони омӯзонидашуда ва нозирон дар соҳаи ҳуқуқи инсон.
    - Пешниҳоди дастурҳо ва робитаи мутақобила дар маҳалҳо барои таъмини риояи принсипҳои пурсиши ахлоқан дуруст.

- ***Мониторинг ва арзёбӣ:***
    - Гузаронидани мониторинги мунтазами татбиқи модели PEACE тавассути мушоҳида, робитаи мутақобилаи иштирокчиён ва пурсиши гумонбаршудагон ва шоҳидон.
    - Истифодаи воситаҳои муназзами арзёбӣ барои баҳодиҳии тағйирот дар сифати пурсиш, мутобиқат ба стандартҳо дар соҳаи ҳуқуқи инсон ва коҳиш додани амалияҳои маҷбуркунӣ.

4. Ислоҳоти ҳуқуқӣ ва институтсионалӣ

Барои таъмини устуворӣ, лоиҳа норасоиҳои системавиро баррасӣ намуда, модели PEACE-ро дар доираи сохтори ҳифзи ҳуқуқи Тоҷикистон ниҳодӣ мекунад.

- ***Тавсияҳо оид ба сиёсат:***
    - Таҳияи тавсияҳо оид ба ҳамгиро намудани модели PEACE ба расмиёти тафтишот дар кишвар.
    - Ҷонибдорӣ намудани тағйирот ба қонунҳо ва қоидаҳое, ки амалияҳои ахлоқан дурусти пурсишро дастгирӣ намуда, усулҳои маҷбурии пурсишро манъ мекунанд.

- ***Ҳамгироии институтсионалӣ:***
    - Ҳамгиро намудани модели PEACE ба барномаи таълимии Академияи ВКД ва барномаҳои ҷории рушди касбӣ.
    - Ҳамкорӣ бо КДАМ барои таъмини мутобиқат бо протоколҳои амнияти миллӣ.

5. Мониторинг, арзёбӣ ва омӯзиш (МАО)

Чаҳорчӯбаи қавии МАО пешрафти лоиҳаро пайгирӣ мекунад, мушкилотро муайян мекунад ва такмили муттасилро таъмин менамояд.

- ***Нишондиҳандаҳои самаранокӣ:***
    - Коҳиш ёфтани гузоришҳо дар бораи шиканҷа ва муносибати бераҳмона.
    - Тақвияти риояи амалияҳои пурсиши ғайримаҷбурӣ.
    - Беҳтар шудани тасаввуроти ҷамъиятӣ дар бораи мақомоти ҳифзи ҳуқуқ.

- ***Ҷамъоварии иттилоот:***
    - Гузаронидани пурсишҳои даврӣ, мусоҳибаҳо ва гурӯҳҳои мақсаднок бо кормандони ҳифзи ҳуқуқ, гумонбаршудагон, ҷабрдидагон ва ташкилотҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ.

- ***Механизми робитаи мутақобила:***
    - Таъсиси механизмҳои робитаи мунтазами мутақобила барои такмили усулҳои таълим ва ҳалли мушкилоти татбиқ.

- ***Арзёбии ниҳоӣ:***
    - Муқоисаи иттилооти ибтидоӣ ва ниҳоӣ барои арзёбии таъсири умумии лоиҳа ва муайян кардани сабақҳои омӯхташуда барои тавсеаи эҳтимолӣ.

6. Фаъолияти тарғиботӣ-ташвиқотӣ ва баланд бардоштани сатҳи огоҳӣ

Бо мақсади тақвияти фаъолияти таҳкими иқтидор, лоиҳа ташаббусҳоро дар самти татбиқи фаъолиятҳои тарғиботӣ-ташвиқотӣ ва баланд бардоштани сатҳи огоҳӣ дастгирӣ менамояд, то фарҳанги масъулият ва эҳтироми ҳуқуқи инсон рушд ёбад.

- ***Маъракаҳои иттилоотии оммавӣ:***
  - Фаҳмондани аҳамияти пурсиши ахлоқан дуруст ва ҳифзи ҳуқуқи боздоштшудагон ба аҳолӣ.
  - Таъкид кардани нақши модели PEACE дар пешгирии шиканҷа ва беҳтар кардани низоми адолати судӣ.

- ***Ҳамкорӣ бо ҷомеаи шаҳрвандӣ:***
  - Шарикӣ бо ташкилотҳои ҳифзи ҳуқуқи инсон барои назорати татбиқи лоиҳа ва тарғиби ислоҳоти васеътар.

Мулоҳизоти асосӣ:

Методология аҳамияти равиши муштарак ва фарогирро таъкид мекунад ва зарурати ҳамкориро дар байни ҳамаи ҷонибҳои манфиатдор эътироф мекунад. Бо ҳамгироии тақвияти иқтидор, санҷиши пилотӣ, ислоҳоти ҳуқуқӣ ва баланд бардоштани огоҳии ҷомеа, ин лоиҳа ҳадаф дорад, ки тағйироти устуворро таъмин намуда, ба таъсиси низоми ҳуқуқии одилона ва инсондӯстона дар Тоҷикистон мусоидат кунад.

7. Нақшаи амалисозӣ

Нақшаи амалисозӣ равиши марҳилавиро барои иҷрои бомуваффақияти лоиҳаи пилотӣ пешбинӣ мекунад. Ҳар як марҳила фаъолиятҳо, ҷадвали вақт, масъулиятҳо ва натиҷаҳои мушаххасро дар бар мегирад, то ки лоиҳа ба ҳадафҳои худ бо тартиби сохторӣ ва самаранок ноил гардад.

Марҳилаи 1: Омодагӣ ва таҳлили вазъ (Моҳҳои 1-3)

Ҳадаф: Фароҳам овардани замина барои лоиҳа тавассути арзёбии вазъ, ҷалби ҷонибҳои манфиатдор ва таҳияи маводи мутобиқшуда.

<u>Фаъолиятҳои асосӣ:</u>

1. ***Арзёбии ниёзҳо:***
    - Гузаронидани арзёбии ҳамаҷонибаи амалияҳои ҷории тафтишотӣ, мушкилот ва ниёзҳои омӯзишӣ.
    - Таҳлили маълумот дар бораи ҳолатҳои гузоришшудаи шиканҷа ва иқрори маҷбурӣ дар Душанбе ва Хуҷанд.

2. ***Ҷалби ҷонибҳои манфиатдор:***
    - Гузаронидани машваратҳо бо Вазорати корҳои дохилӣ (ВКД), Академияи ВКД, Кумитаи давлатии амнияти миллӣ (КДАМ), Идораи Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон ва ташкилотҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ.
    - Ба имзо расонидани уҳдадориҳои хаттӣ ва созишномаҳои ҳамкорӣ, аз ҷумла Ёддошти тафоҳум бо Академияи ВКД ва мактубҳои манфиатдорӣ аз КДАМ.

3. ***Мутобиқсозии маводҳои омӯзишии PEACE:***
    - Таҳияи дастурҳои таълимӣ, презентатсияҳо ва воситаҳои амалӣ дар асоси модели PEACE ва Принсипҳои Мендес.
    - Таъмини мутобиқати маводҳо ба фарҳанг ва қонунгузории Тоҷикистон.

4. ***Ҷамъоварии маълумоти ибтидоӣ:***
    - Ҷамъоварии маълумоти сифатӣ ва миқдорӣ дар бораи сатҳи паҳншавии шиканҷа, амалияи пурсиш ва тасаввуроти ҷамъиятӣ дар бораи мақомоти ҳифзи ҳуқуқ.
    - Муайян кардани гурӯҳҳои мақсаднок барои омӯзиш ва татбиқи пилотӣ.

Натиҷаҳо:

- Ҳисоботи арзёбии ниёзҳо.
- Созишномаҳои ҷонибҳои манфиатдор (Ёддоштҳои тафоҳум, мактубҳои манфиатдорӣ).
- Маводҳои мутобиқшудаи омӯзишии PEACE.
- Ҳисобот дар бораи иттилооти ибтидоӣ.

Марҳилаи 2: Рушди иқтидор ва омӯзиш (Моҳҳои 4-8)

Мақсад: Рушди иқтидори кормандони ҳифзи ҳуқуқ дар самти татбиқи модели PEACE.

<u>Фаъолиятҳои асосӣ:</u>

1. ***Барномаи омӯзиши омӯзгорон:***
   - Интихоби омӯзгорон аз Академияи ВКД ва КДАМ барои гузаштан аз омӯзиши интенсивии PEACE.
   - Гузаронидани семинарҳо барои рушди малакаи онҳо дар усулҳои пурсиши ахлоқан дуруст ва меъёрҳои ҳуқуқи инсон.
2. ***Омӯзиш барои муфаттишони полис:***
   - Гузаронидани машғулиятҳои омӯзишии пурра барои кормандони полис дар Душанбе ва Хуҷанд.
   - Истифодаи усулҳои интерактивӣ монанди нақшбозӣ, баррасии мисолҳои мушаххас ва шабеҳсозӣ барои таҳкими омӯзиш.
3. ***Ворид кардани омӯзиш ба барномаи Академияи ВКД:***
   - Ҳамгиро кардани модели PEACE ва Принсипҳои Мендес дар барномаҳои мавҷудаи омӯзишии Академияи ВКД.
   - Таҳияи механизмҳои арзёбӣ барои санҷиши дониш ва соҳаи татбиқи донишу малакаҳои омӯзандагон.

Натиҷаҳо:

- 50 омӯзгори дорои сертификат дар соҳаи татбиқи модели PEACE .
- Беш аз 100 кормандони полис аз омӯзиш оид ба усулҳои пурсиши ахлоқан дуруст гузаштанд.
- Барномаи таълимии навсозишудаи Академияи ВКД.

Марҳилаи 3: Амалисозии пилотӣ (моҳҳои 9-14)

Мақсад: Озмоиши татбиқи модели PEACE дар шароити воқеӣ.

Фаъолиятҳои асосӣ:

1. ***Интихоби маконҳои пилотӣ:***
    - Муайян кардани воҳидҳои полис дар Душанбе ва Хуҷанд барои амалисозии пилотӣ.
    - Таъмини гуногунӣ байни кормандон ва парвандаҳои интихобшуда.

2. ***Пурсишҳои таҳти назорат:***
    - Мусоидат ба истифодаи амалии модели PEACE таҳти назорати омӯзгорон.
    - Гузаронидани пурсишҳо аз рӯи парвандаҳои воқеӣ бо таъмини риояи усулҳои ғайримаҷбурӣ.

3. ***Мониторинг ва дастгирӣ:***
    - Пешниҳоди дастурҳо ва дастгирӣ дар маҳалҳо барои муфаттишон дар марҳилаи озмоишӣ.
    - Бартараф кардани мушкилот ва такмили амалия дар асоси робитаи мутақобила.

Натиҷаҳо:

- Татбиқи муваффақонаи модели PEACE дар ду макони пилотӣ.
- Ҳуҷҷатгузории парвандаҳое, ки беҳтар шудани амалияи пурсишро нишон медиҳанд.

Марҳилаи 4: Арзёбӣ ва институтсионализатсия (Моҳҳои 15-18)

Мақсад: Арзёбии лоиҳаи пилотӣ ва таъсиси механизмҳои устуворӣ.

Фаъолиятҳои асосӣ:

1. ***Мониторинг ва арзёбӣ (МА):***

- Гузаронидани арзёбиҳои миёнамуҳлат ва ниҳоӣ бо истифода аз нишондиҳандаҳои самаранокии фаъолият, аз қабили коҳиш додани гузоришҳо дар бораи маҷбурсозӣ ва беҳтар шудани сифати пурсиш.
- Ҷамъоварии робитаи мутақобила (фикру мулоҳизаҳо) аз иштирокчиён, роҳбарон ва нозирони ҷомеаи шаҳрвандӣ.

2. ***Таҳияи тавсияҳо оид ба сиёсат:***
   - Таҳияи тавсияҳо барои ҷорӣ кардани модели PEACE дар сиёсатҳо ва расмиёти миллӣ.
   - Ҷонибдорӣ аз ислоҳоти ҳуқуқӣ ва институтсионалӣ дар якҷоягӣ бо ҷонибҳои манфиатдори асосӣ.

3. ***Институтсионализатсия:***
   - Қабули расмии модели PEACE ҳамчун амалияи стандартӣ дар мақомоти ҳифзи ҳуқуқ.
   - Таъмини маблағгузорӣ ва шарикиҳои дарозмуддат барои омӯзиш ва рушди иқтидори доимӣ.

Натиҷаҳо:

- Ҳисоботи МА бо сабақҳои омӯхташуда ва амалияи пешрафта.
- Тавсияҳо оид ба сиёсати ба ВКД ва мақомоти дахлдор пешниҳодшуда.
- Қабули институтсионалии модели PEACE дар омӯзиш ва амалиёти полис.

Марҳилаи 5: Ҷонибдорӣ ва огоҳӣ (Доимӣ)

Мақсад: Баланд бардоштани сатҳи огоҳӣ дар бораи мақсадҳо ва натиҷаҳои лоиҳа бо мақсади ташаккули боварии ҷамъиятӣ ва ҳисоботдиҳӣ.

<u>Фаъолиятҳои асосӣ:</u>

1. ***Маъракаҳо оид ба баланд бардоштани сатҳи огоҳии ҷомеа:***
   - Таҳияи муҳтавои медиавӣ (видеоҳо, буклетҳо, мақолаҳо) барои огоҳ кардани ҷомеа оид ба пурсиши ахлоқан дуруст ва пешгирии шиканҷа.
   - Баён намудани қиссаҳои муваффақият аз татбиқи озмоишӣ.

2. ***Ҳамкорӣ бо ҷомеаи шаҳрвандӣ:***
    - Шарикӣ бо ташкилотҳои ҳифзи ҳуқуқи инсон барои назорати фаъолиятҳои лоиҳа ва ҷонибдорӣ аз ислоҳоти васеъ.

3. ***Ҳамкории Байналмилалӣ:***
    - Муаррифии натиҷаҳои лоиҳа дар форумҳои минтақавӣ ва байналмилалӣ бо мақсади тарғиби Тоҷикистон ҳамчун намунаи таҷрибаи пешрафта.

Натиҷаҳо:

- Баланд бардоштани сатҳи огоҳии ҷомеа оид ба амалияҳои ахлоқан дуруст дар фаъолияти полис.
- Таҳким бахшидани шарикиҳо бо ҷомеаи шаҳрвандӣ ва ҷонибҳои манфиатдори байналмилалӣ.

Марҳила	**Моҳҳо**	**Фаъолиятҳои асосӣ**
Марҳилаи 1: Омодагӣ	1-3	Арзёбии ниёзҳо, ҷалби ҷонибҳои манфиатдор, таҳияи маводҳо.
Марҳилаи 2: Рушди иқтидор	4-8	Семинарҳои омӯзиши омӯзгорон, омӯзиши полис.
Марҳилаи 3: Амалисозии пилотӣ	9-14	Пурсишҳои таҳти назорат, истифодаи амалӣ.
Марҳилаи 4: Арзёбӣ	15-18	МА, тавсияҳо оид ба сиёсат, институтсионализатсия.
Марҳилаи 5: Ҷонибдорӣ (доимӣ)	1-18	Огоҳии ҷомеа, ҳамкорӣ бо ҷомеаи шаҳрвандӣ, муаррифии байналмилалӣ.

8. Натиҷаҳои пешбинишуда

Лоиҳаи пилотии мазкур барои ноил шудан ба чунин натиҷаҳо таҳия шудааст:

1. ***Амалияҳои тафтишотии такмилёфта:***
    - Қабули модели PEACE ва принсипҳои Мендез боиси ба вуҷуд омадани амалияҳои тафтишотии ғайримаҷбурӣ ва ба далелҳо асосёфта мегардад, ки ба стандартҳои байналмилалӣ дар соҳаи ҳуқуқи инсон мутобиқанд.
    - Коҳишёбии ченшавандаи гузоришҳо оид ба шиканҷа ва муносибати бераҳмона дар рафти тафтишот.

2. ***Рушди иқтидори мақомоти ҳифзи ҳуқуқ:***
    - Кормандони махсус омӯзонидашудаи полис дар Душанбе ва Хуҷанд, ки дорои қобилияти гузаронидани пурсишҳои ахлоқан дуруст ва самарабахш ҳастанд.
    - Таъсиси гурӯҳи омӯзгорони маҳаллӣ дар Академияи ВКД бо мақсади таъмини интиқоли устувори дониш.

3. ***Натиҷаҳои беҳтари адолати судии ҷиноятӣ:***
    - Афзоиши эътимоднокии далелҳои пешниҳодшуда дар суд, ки боиси коҳиши маҳкумкунии ғайриқонунӣ мегардад.
    - Таҳкими эътимоди ҷомеа ба низоми адолати судии ҷиноятӣ тавассути татбиқи амалияҳои шаффоф ва инсондӯстона.

4. ***Таҳкими чорчӯбаи институтсионалӣ:***
    - Ҳамкории байниидоравии беҳтар, махсусан байни мақомоти ҳифзи ҳуқуқ, ташкилотҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ ва шарикони байналмилалӣ.
    - Институтсионализатсияи модели PEACE дар барномаи омӯзишии Академияи ВКД.

9. Стратегияҳои арзёбӣ ва коҳишдиҳии хавф

Хавф	**Таъсир**	**Стратегияи коҳишдиҳӣ**
Муқовимати мақомоти ҳифзи ҳуқуқ ба	Баланд	Пуштибонии доимии ҷонибҳои манфиатдори

тағйирот		сатҳи баланд, аз ҷумла ВКД ва КДАМ, бо мақсади ҷалб ва дастгирии онҳо.
Маҳдудияти захираҳои дастрас	Миёна	Таъмини тасдиқи уҳдадориҳои донор ва истифода аз инфрасохтори мавҷуда, аз қабили Академияи ВКД.
Иштироки нокифоя дар барномаҳои омӯзишӣ	Миёна	Ҷалби ҷонибҳои манфиатдор дар марҳилаи бармаҳал, фиристодани даъватномаҳои расмӣ ва нигоҳ доштани тамос бо агентиҳо ҷиҳати таъмини иштироки пурра.
Набудани огоҳӣ ва дастгирии ҷомеа	Паст	Амалисозии маъракаҳои огоҳсозии ҷомеа ва ҷалби ташкилотҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ ба баланд бардоштани сатҳи огоҳии ҷомеа.
Ноустувории амниятӣ ё сиёсӣ	Миёна	Таҳияи нақшаҳои эҳтиётӣ ва ҳамкори наздики ҳукумат барои таъмини бардавомии лоиҳа.

10. Нақшаи устуворӣ

1. ***Институтсионализатсияи омӯзиш:***

   Ҳамгиро намудани модели PEACE ва принсипҳои Мендес ба барномаи таълимии Академияи ВКД ҷиҳати таъмин намудани бардавомии омӯзиш.

2. ***Рушди касбии омӯзгорони маҳаллӣ:***

   Омӯзонидан ва сертификатсияи омӯзгорони маҳаллӣ, ки метавонанд семинарҳои модели PEACE-ро мустақилона гузаронанд.

3. ***Тақвияти шарикӣ:***

   Барқарор кардани ҳамкории доимӣ байни мақомоти ҳифзи ҳуқуқ, ҷомеаи шаҳрвандӣ ва донорҳо ҷиҳати нигоҳ доштани суръати лоиҳа.

4. ***Ҳимояи сиёсӣ ва қонунгузорӣ:***

   Кор бо ҷонибҳои манфиатдор барои ҷонибдории қабули модели PEACE ва стандартҳои марбут ба чаҳорчӯбаҳои ҳуқуқии миллӣ.

5. ***Механизмҳои мониторинг ва арзёбӣ:***

   Таҳияи абзорҳо барои андозагирии таъсири дарозмуддати лоиҳа, аз қабили коҳиш ёфтани шикоятҳо дар бораи шиканҷа ва беҳтар шудани боварии ҷомеа.

11. Хулосаҳо ва тавсияҳо

Татбиқи модели PEACE дар Тоҷикистон қадами муҳим дар самти тақвияти чораҳои пешгирии шиканҷа ва ислоҳоти низоми адолати судии ҷиноятӣ мебошад. Тавассути ҳалли мушкилоти системавӣ, ба монанди такя ба иқрори маҷбурӣ ва поймолкунии ҳуқуқи инсон, лоиҳаи пилотии мазкур ба таъсиси чаҳорчӯбаи амалияҳои тафтишотии ахлоқан дуруст нигаронида шудааст, ки метавонад дар саросари кишвар паҳн карда шавад. Ҳамкорӣ бо ҷонибҳои асосии манфиатдор, барномаҳои қавии омӯзишӣ ва ислоҳоти институтсионалӣ муваффақият ва устувории лоиҳаро таъмин намуда, ба низоми ҳуқуқии одилонатар ва инсондӯстона дар Тоҷикистон мусоидат мекунад.

1. ***Паҳн кардани омӯзиш ба минтақаҳои дигар:***

   Дар асоси натиҷаҳои пилотӣ, паҳн кардани лоиҳа ба минтақаҳои дигари Тоҷикистон.

2. ***Ислоҳоти қонунгузорӣ:***

   Ҷонибдории ҳамгироии модели PEACE ба стандартҳои миллии ҳуқуқӣ ва мурофиавӣ.

3. ***Тақвият додани механизмҳои мониторинг:***

   Таъсис додани механизмҳои мустақили мониторинг барои таъмини ҳисоботдиҳӣ ва пешгирии вайронкунии ҳуқуқи инсон дар марказҳои нигоҳдории полис ва мусоидат ба тасдиқи OPCAT-и СММ.

4. ***Мусоидат ба ҳамкории байналмилалӣ:***

   Мубодилаи таҷрибаи андӯхташуда бо кишварҳои ҳамсоя ҷиҳати пешбурди таҷрибаи пешрафта дар пурсишҳо дар мақомоти тафтишотӣ.

5. ***Беҳтар кардани ҷалби донорҳо:***

   Таъмини маблағгузории бисёрсола барои васеъ кардан ва нигоҳ доштани фаъолиятҳои лоиҳа.

12. Замимаҳо

Замимаи А: Ҷадвали омӯзиш ва барномаи таълимӣ

Ҷадвали омӯзиш барои Душанбе ва Хуҷанд

	Рӯзи омӯзиш	**Фаъолият**	**Таваҷҷуҳи асосӣ**
	Рӯзи 1	**Шиносоӣ бо модели PEACE**	Тавсифи мухтасари чаҳорчӯбаи PEACE, стандартҳои байналмилалӣ, манфиатҳои пурсиши ғайримаҷбурӣ
	Рӯзи 2	**Ҳуқуқи инсон ва заминаи ҳуқуқӣ (Принсипҳои Мендес)**	Стандартҳои ҳуқуқи инсон ҳангоми гузаронидани пурсишҳо дар мақомоти тафтишотӣ, уҳдадориҳои ахлоқӣ, пешгирии маҷбуркунӣ
	Рӯзи 3	**Малакаҳои амалии гузаронидани пурсиши тафтишотӣ**	Барқарор кардани робита, усулҳои саволдиҳӣ, сохтори пурсишҳо
	Рӯзи 4	**Усулҳои пешрафта ва**	Пурсишҳои тақлидӣ, таҳлили видео барои гирифтани

		нақшбозии тақлидии тарафҳои воқеӣ	робитаи мутақобила, кор бо шахсони пурсишшавандаи осебпазир
	Рӯзи 5	**Баррасӣ, арзёбӣ ва банақшагирии амал**	Робитаи мутақобила, муайян кардани норасоиҳо ва стратегияҳо барои институтсионализатсияи PEACE дар амалияҳои муқаррарӣ

Ҷузъиёти ҳар як рӯзи омӯзиш

Рӯзи 1: Шиносоӣ бо модели PEACE

- Шарҳи ҳар як марҳила: Омодагӣ ва банақшагирӣ, ҷалб ва шарҳ, ҳисобот, анҷом, арзёбӣ.
- Муқоиса бо усулҳои анъанавии пурсиш.
- Баррасии мисолҳои мушаххас оид ба самаранокии модели PEACE.

Рӯзи 2: Ҳуқуқи инсон ва заминаи ҳуқуқӣ (Принсипҳои Мендес)

- Шарҳи умумии созишномаҳои байналмилалӣ ва стандартҳои ҳуқуқии миллӣ
- Нақши пурсиши тафтишотӣ дар пешгирии шиканҷа.
- Муайян кардан ва коҳиш додани хавфҳои вайронкунии ҳуқуқи инсон ҳангоми пурсишҳо.

Рӯзи 3: Малакаҳои амалии гузаронидани пурсиши тафтишотӣ

- Барқарор кардани робита: Ба вуҷуд овардани боварӣ ва фаҳмиш бо пурсишшавандагон.
- Гузаронидани пурсиши самаранок: пурсиш бо истифода аз саволҳои кушода, дақиққунанда ва санҷишӣ.
- Банақшагирии сохтори пурсиш барои ҷамъоварии далелҳои мукаммал.

Рӯзи 4: Усулҳои пешрафта ва нақшбозии тақлидии тарафҳои воқеӣ

- Нақшбозӣ аз рӯи ҳолатҳои воқеии ҳаётӣ бо гумонбаршудагон ва шоҳидон.
- Машғулиятҳо оид ба робитаи мутақобила бо омӯзгорон ва ҳамкорон.
- Усулҳои гузаронидани пурсиш бо шахсони осебпазир, аз ҷумла ноболиғон ва ҷабрдидагони осеби равонӣ.

Рӯзи 5: Баррасӣ, арзёбӣ ва банақшагирии амал

- Робитаи мутақобилаи иштирокчиён (фикрҳо, эродҳо, пешниҳодҳо ва тавсияҳои онҳо) оид ба барномаи омӯзиш.
- Муҳокимаи мушкилот ва роҳҳои ҳал барои татбиқи амалӣ.
- Таҳияи якҷояи нақшаи амал барои ҳамгироии модели PEACE.

Барномаи таълимӣ

Модули 1: Шиносоӣ бо модели PEACE

- Шарҳи чаҳорчӯбаи PEACE: (Омодагӣ ва банақшагирӣ, ҷалб ва шарҳ, ҳисобот, анҷом, арзёбӣ).
- Заминаи таърихӣ ва муқоиса бо усулҳои пурсиши маҷбурӣ.
- Манфиатҳои пурсиши ғайримаҷбурӣ.

Модули 2: Стандартҳои ҳуқуқи инсон (Принсипҳои Мендес)

- Шарҳи умумии Принсипҳои Мендес оид ба пурсиши самаранок.
- Уҳдадориҳои ҳуқуқӣ ва ахлоқӣ тибқи созишномаҳои байналмилалӣ, аз қабили CAT.
- Муайян ва пешгирӣ кардани аломатҳои маҷбурсозӣ ё шиканҷа.

Модули 3: Малакаҳои амалӣ дар пурсиши ба далелҳо асосёфта

- Барқарор кардани робита ва малакаҳои гӯш кардани фаъол.
- Усулҳои саволдиҳӣ: саволҳои кушода, санҷишӣ ва дақиқкунанда.
- Тартиб додани сохтори пурсиш барои ҷамъоварии оптимали далелҳо.

Модули 4: Усулҳои пешрафта ва нақшбозиҳои тақлидӣ

- Машқҳои тақлидӣ дар асоси ҳолатҳои воқеии ҳаёт.
- Сабти видеоӣ ва таҳлили пурсишҳо бо мақсади гирифтани робитаи мутақобила.
- Кор бо пурсишшавандагони осебпазир, аз ҷумла ноболиғон ва ҷабрдидагони осеби равонӣ.

Модули 5: Семинари баррасӣ ва арзёбӣ

- Мубодилаи робитаи мутақобили иштирокчиён ва омӯзгорон.
- Муайян кардани норасоиҳо ва самтҳо барои такмил.
- Таҳияи нақшаи роҳ барои ҳамгироии модели PEACE ба амалияи муқаррарӣ.

Замимаи В: Нақшаи ҷалби ҷонибҳои манфиатдор

Татбиқи бомуваффақияти лоиҳаи пилотӣ оид ба ҷорӣ намудани модели PEACE барои пурсиши тафтишотӣ дар Тоҷикистон ҳамкории наздик байни доираи васеи ҷонибҳои манфиатдорро тақозо мекунад. Ин ҷонибҳои манфиатдор мақомоти давлатӣ, мақомоти ҳифзи ҳуқуқ, ташкилотҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ ва донорҳои байналмилалиро дар бар мегиранд. Ҳар яке аз онҳо барои ноил шудан ба ҳадафҳои лоиҳа ва устувории таъсири он нақши муҳим мебозад. Дар зер тавсифи муфассали мақомот ва ташкилотҳои асосие, ки дар лоиҳа иштирок мекунанд, бо нақш ва саҳми онҳо оварда шудааст.

Вазорати корҳои дохилии (ВКД) Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун ҷониби асосии марказӣ масъули ҳамоҳангсозии умумӣ ва татбиқи модели PEACE дар нерӯҳои полиси кишвар мебошад. Дар доираи ин ташаббус, Вазорати корҳои дохилӣ **Академияро** ҳамчун ҳамоҳангсози лоиҳа муайян намудааст. Академияи ВКД дар ҳамкорӣ бо Ташкилоти ҷамъиятии "Дунёи ҳуқуқ" барои беҳтар намудани омӯзиши муфаттишон ва таҳқиқбарандагон, мусоидат ба риояи стандартҳои байналмилалӣ оид ба ҳуқуқи инсон ва ворид намудани методологияи PEACE ба барномаи таълимӣ Ёддошти тафоҳум (ЁТ)

ба имзо расонидааст. Ин созишнома уҳдадории муштаракро барои ислоҳоти амалияи тафтишотӣ ва таъмини ҳифзи ҳуқуқи инсон инъикос менамояд.

Прокуратураи генералӣ нақши дар самти назорат ва таъмини қонунияти равандҳои тафтишотӣ нақши иловагиро иҷро намуда, ҳисоботдиҳиро дар низоми адлия тақвият мебахшад. Ба монанди ҳамин, **Кумитаи давлатии амнияти миллӣ (КДАМ)** ба лоиҳа таваҷҷӯҳ зоҳир намуда, тавассути мактуби расмӣ нияти иштирок дар ташаббусҳои рушди иқтидорро изҳор намудааст. Иштироки онҳо эътирофи васеи институтсионалии зарурати ислоҳоти тафтишотиро нишон медиҳад.

Назорати мустақилро Дафтари **Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон** ба роҳ мемонад, ки мутобиқати фаъолияти мақомоти ҳифзи ҳуқуқро ба стандартҳои ҳуқуқи инсон таъмин менамояд. Дафтари Ваколатдор дар машғулиятҳои омӯзишӣ иштирок намуда, натиҷаҳои лоиҳаро назорат мекунад ва барои беҳтар намудани он робитаи мутақобилаи беғаразона пешниҳод менамояд.

Ташкилотҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ (ТҶШ) дар пешбурди ислоҳоти ҳуқуқи инсон ва ҳалли масъалаҳои шиканҷа ва муносибати бераҳмона нақши муҳим доранд. Ташкилоти ҷамъиятии "Дунёи ҳуқуқ" ҳамчун шарики асосии амалисозӣ, масъули тарҳрезии лоиҳа, ҳамоҳангсозӣ, гузаронидани омӯзиш ва талошҳои ҷонибдорӣ мебошад. Ҳуқуқшиносони иловагӣ дар соҳаи ҳуқуқи инсон ва ТҶШ-ҳои махсусгардонидашуда оид ба парвандаҳои шиканҷа таҷрибаи худро дар таҳияи мундариҷаи омӯзиш, маъракаҳои огоҳсозии ҷомеа ва муайян кардани таҷрибаи пешрафта саҳм мегузоранд.

Лоиҳа аз ҷониби ҷомеаи донорҳо ва рушди байналмилалӣ, аз ҷумла **Идораи корҳои хориҷӣ, иттиҳод ва рушди Британияи Кабир (FCDO)** ва **Иттиҳоди Аврупо (ИА) дастгирӣ мешавад.** Ин созмонҳо тавассути ташаббусҳое чун "Пешбурд ва ҳимояи ҳуқуқи инсон дар Тоҷикистон тавассути ташаббусҳои пешгирии шиканҷа" ва "Роҳҳо ба сӯи адолат: Тақвияти ҳуқуқи инсон тавассути пешгирии шиканҷа ва ислоҳоти низоми ислоҳӣ" маблағгузорӣ ва дастурамали техникии муҳим пешниҳод кардаанд. Шарикони байналмилалии дигар, аз қабили **САҲА, UNODC** ва **БРСММ** дастгирии иловагиро дар шакли таҷрибаи техникӣ, сафарбаркунии захираҳо ва мутобиқат бо таҷрибаи пешрафтаи ҷаҳонӣ пешниҳод менамоянд.

Манфиатгирандагони асосии лоиҳа **муфаттишони полис ва кормандони мақомоти ҳифзи ҳуқуқ** мебошанд, ки оид ба усулҳои пурсиши ғайримаҷбурӣ ва ба далелҳо асосёфта омӯзиши махсус мегиранд. **Прокурорҳо ва мутахассисони соҳаи ҳуқу**қ низ иштирок мекунанд, ки мутобиқати байни амалияи тафтишотӣ ва чаҳорчӯбаҳои ҳуқуқиро таъмин менамоянд. Илова бар ин, лоиҳа мақсад дорад, ки тавассути беҳтар намудани воситаҳои ҳифзи ҳуқуқи инсон ва тақвияти боварӣ ба низоми адолати судии ҷиноятӣ ба ҷонибҳои манфиатдори **ҷомеа ва ҷабрдидагони шиканҷа** манфиат расонад.

Ин Нақшаи ҷалби ҷонибҳои манфиатдор аҳамияти ҳамкорӣ ва масъулияти муштараки ҳамаи ҷонибҳои ҷалбшударо таъкид менамояд. Тавассути истифодаи таҷриба ва захираҳои ин ҷонибҳои манфиатдор, лоиҳа мақсад дорад, ки ба ислоҳоти муҳим ва устувор дар амалияи тафтишотӣ ноил гардида, ба ҳадафи васеътари пешгирии шиканҷа ва пешбурди ҳуқуқи инсон дар Тоҷикистон саҳм гузорад.

Замимаи С: Чаҳорчӯбаи мониторинг ва арзёбӣ

Чаҳорчӯбаи мониторинг ва арзёбӣ (МА) ҷузъи муҳими лоиҳаи пилотӣ оид ба ҷорӣ намудани модели PEACE барои пурсишҳои тафтишотӣ дар Тоҷикистон мебошад. Ин чаҳорчӯба воситаҳо, нишондиҳандаҳо ва равандҳоеро, ки барои арзёбии муваффақияти лоиҳа истифода мешаванд, муайян намуда, иҷрои ҳадафҳои онро таъмин менамояд ва такмили мунтазамро роҳнамоӣ мекунад.

Воситаҳо ва усулҳои мониторинг

1. ***Арзёбии ибтидоӣ***

- Гузаронидани таҳқиқоти ибтидоӣ ва мусоҳибаҳо бо кормандони мақомоти ҳифзи ҳуқуқ, муфаттишон ва ҷонибҳои асосии манфиатдор барои арзёбии амалияҳои мавҷуда ва дарки пурсиш дар мақомоти тафтишотӣ.
- Арзёбии паҳншавии усулҳои маҷбурсозӣ ва истифодаи иқрор ҳамчун далели асосӣ.

2. Арзёбиҳои пас аз омӯзиш

- Истифодаи арзёбиҳои пеш ва пас аз омӯзиш барои муайян кардани тағйироти дониш, малака ва муносибати иштирокчиён.
- Истифодаи машқҳои амалӣ, нақшбозиҳо ва баррасии мисолҳои мушаххас барои арзёбии татбиқи принсипҳои PEACE аз ҷониби иштирокчиён.

3. Муҳокимаҳо дар фокус-гурӯҳҳо (FGDs)

- Ташкили FGD бо омӯзандагон, омӯзгорон ва манфиатгирандагон барои ҷамъоварии маълумоти сифатӣ оид ба мувофиқат, самаранокӣ ва самтҳои такмили омӯзиш.

4. Ҳисоботҳои мунтазам оид ба пешрафт

- Ҷамъоварӣ ва таҳлили ҳисоботҳои моҳонаи Академияи ВКД ва дигар маконҳои пилотӣ оид ба татбиқи омӯзиш, сатҳи иштирок ва робитаи мутақобила.

5. Мушоҳида ва санҷишҳо

- Анҷом додани сафарҳо ба маҳал бо мақсади мушоҳидаи татбиқи воқеии модели PEACE аз ҷониби муфаттишони омӯзонидашуда.
- Санҷиши парвандаҳо ва ҳуҷҷатҳои полис барои муайян кардани беҳбудиҳо дар амалияи ҳуҷҷатгузорӣ ва коҳиш додани усулҳои маҷбурсозӣ.

6. Назарпурсиҳои ҷабрдидагон

- Ҷамъоварии робитаи мутақобила аз боздоштшудагон ва намояндагони ҳуқуқии онҳо оид ба муносибат дар рафти тафтишот ҷиҳати арзёбии риояи стандартҳои ҳуқуқи инсон.

Нишондиҳандаҳои муваффақият

Барои андоза гирифтани муваффақияти лоиҳа нишондиҳандаҳои зерин истифода мешаванд:

1. **<u>Нишондиҳандаҳои натиҷа</u>**

⇒ Шумораи машғулиятҳои омӯзишии гузаронидашуда.

⇒ Шумораи кормандони мақомоти ҳифзи ҳуқуқ, прокурорҳо ва дигар ҷонибҳои манфиатдори омӯзонидашуда.

⇒ Шумораи маводҳои омӯзишии таҳия ва тақсимшуда.

⇒ Ёддоштҳои тафоҳум ва созишномаҳои расмии имзошуда бо ҷонибҳои асосии манфиатдор (масалан, Академияи ВКД ва КДАМ).

2. **<u>Нишондиҳандаҳои натиҷа</u>**

⇒ Фоизи афзоиши истифодаи усулҳои пурсиши ғайримаҷбурӣ ва ба далелҳо асосёфта аз ҷониби кормандони омӯзонидашуда.

⇒ Фоизи коҳиши такя ба иқрор ҳамчун далели ягона дар парвандаҳои ҷиноятӣ.

⇒ Фоизи афзоиши дониш ва малакаи иштирокчиён тавассути арзёбиҳои пеш ва пас аз омӯзиш.

3. **<u>Нишондиҳандаҳои таъсир</u>**

⇒ Коҳишёбии ҳолатҳои гузоришшудаи шиканҷа ва муносибати бераҳмона дар рафти тафтишот.

⇒ Афзоиши эътимоди ҷомеа ба мақомоти ҳифзи ҳуқуқ ва низоми адолати судии ҷиноятӣ (тавассути пурсишҳои ҷомеа чен карда мешавад).

⇒ Беҳтар шудани сифати далелҳои пешниҳодшуда дар суд, ки боиси натиҷаҳои одилонаи ҳуқуқӣ мегардад.

⇒ Институтсионализатсияи дарозмуддати модели PEACE дар барномаҳои таълимии полис.

Нақшаи арзёбӣ

Арзёбии	⇒ Гузаронидани баррасии	⇒ Мутобиқ кардани

миёнамуҳлат	фосилавӣ барои арзёбии пешрафт дар самти ҳадафҳо ва муайян кардани мушкилот ё монеаҳо.	стратегияҳои амалисозӣ дар асоси хулосаҳо.
Арзёбии ниҳоии лоиҳа	⇒ Гузаронидани арзёбии ҳамаҷониба барои андоза гирифтани таъсири умумии лоиҳа ба амалияи тафтишотӣ ва ҳифзи ҳуқуқи инсон.	⇒ Муқоисаи маълумоти ибтидоӣ бо натиҷаҳои ниҳоӣ барои муайян кардани пешрафт ва самаранокӣ.
Баррасии устуворӣ	⇒ Арзёбии ворид намудани модели PEACE ба барномаҳои миллии таълимӣ ва кӯшишҳои мунтазами рушди иқтидор.	
Ҳисоботи МА *(Гурӯҳи МА натиҷаҳоро ба ҳисоботҳои даврӣ дохил мекунад, аз ҷумла:)*	⇒ Ахбороти семоҳа оид ба пешрафт. ⇒ Ҳисоботҳои ниҳоии арзёбӣ. ⇒ Сабақҳои омӯхташуда ва таҷрибаи пешрафта барои такрор ва паҳн сохтан.	
Ин Чаҳорчӯбаи мониторинг ва арзёбӣ ҳисоботдиҳӣ, шаффофият ва қабули қарорҳои ба далелҳо асосёфтаро дар тамоми давраи лоиҳа таъмин менамояд. Тавассути пайгирии пешрафт дар асоси нишондиҳандаҳои муайяншуда, он нақшаи роҳи возеҳро барои ноил шудан ба ҳадафҳои лоиҳа ва нигоҳ доштани таъсири он бо гузашти вақт пешниҳод мекунад.		

Замимаи D: Гузаронидани пурсиш дар мақомоти тафтишотӣ

Манбаъ: UK College of Policing, https://www.college.police.uk/app/investigation/investigative-interviewing/investigative-interviewing

Пурсиш

Ин саҳифа аз APP, сарчашмаи расмии амалияи касбӣ барои полис мебошад.
Бори аввал 23 октябри соли 2013 нашр шудааст. Навсозӣ аз 26 октябри соли 2022
Муаллиф: Коллеҷи полис
54 дақиқа барои хондан

Касбият ва софдилӣ

Пурсиш мураккаб аст. Барои ноил шудан ва нигоҳ доштани стандартҳои баланд омӯзиш ва машқ зарур аст.

Пурсиш метавонад на танҳо барои гирифтани маълумот дар бораи тафтишот истифода шавад. Он инчунин метавонад барои пешниҳоди маълумоти муҳим ба шоҳидон ва ҷабрдидагон, масалан, дар бораи мурофиаҳои судӣ, ҳифзи шахсият, чораҳои махсус, ошкорсозӣ, миёнаравҳо ва ҳимояи шоҳидон
истифода шавад.

Дар ҷараёни ҳар як пурсиш муҳим аст, ки муфаттиш бо касбият ва садоқатмандӣ амал кунад. Пурсишкунанда
ба он мусоидат хоҳанд кард.

Барқарор кардани муносибатҳои касбӣ

Одамон эҳтимол дорад маълумоти дақиқтар диҳанд, агар онҳо ба касбияти пурсишкунанда боварӣ дошта бошанд. Бо пурсишшаванда бояд одилона ва мувофиқи дастурҳои қонунгузорӣ муносибат карда шавад. Пурсишкунандагон набояд ба он роҳ диҳанд, ки ақидаҳо ё эътиқодҳои шахсии онҳо ба тарзи муносибат бо шоҳидон, ҷабрдидагон ё гумонбаршудагон таъсир расонанд.

Аҳамияти равиши методӣ

Равиши методӣ ҳам ба пурсишкунанда ва ҳам ба пурсишшаванда кӯмак мекунад. Банақшагирӣ, омодагӣ ва боварӣ ҳосил кардан, ки нақшаи пурсиш риоя карда мешавад ва ҷавобҳо алоқаманд мебошанд, ҳама ҷузъҳои методӣ будан мебошанд. Модели пурсиши PEACE низ кӯмак мекунад.

Услуби шахсӣ

Услуб муҳим аст, зеро он ба ҳавасмандии пурсишшаванда барои дақиқ ва мувофиқ будан дар ҷавобҳояшон

таъсир мерасонад. Барқарор кардани муносибат маънои воқеан кушода будан, таваҷҷӯҳ доштан ва дастрас будан, инчунин ба эҳсосот ё некӯаҳволии пурсишшаванда таваҷҷӯҳ доштанро дорад.

Макони пурсиш

Муҳити ҷисмонӣ метавонад ба барқарор шудани муносибат байни иштирокчиён

таъсир расонад. Шахсе, ки пурсиш мегузаронад, бояд таъсири муҳитро ҳам ба худи ӯ ва ҳам ба шахси пурсишшаванда ба назар гирад, хусусан таъсире, ки тартиби муайяншуда дар утоқҳои махсус барои пурсиш метавонад ба баъзе шоҳидон ва ҷабрдидагон расонад.

Масъалаҳои таъсирпазирӣ

Ин ҳолатест, ки пурсишшавандагон фишорро аз ҷониби пурсишкунанда эҳсос мекунанд ва гумон мекунанд, ки пурсишкунанда аз онҳо чӣ шунидан мехоҳад ё интизор аст.

ӯ бигӯяд. Одамон аз рӯи дараҷаи таъсирпазириашон фарқ мекунанд. Одамони осебпазир, одамони

дорои мушкилоти омӯзиш ва кӯдакон, масалан, метавонанд бештар таъсирпазир бошанд ва ба ҳимояи махсус ниёз доранд.

Принсипҳо ва ахлоқ

Гурӯҳи **миллии роҳбарикунандаи стратегӣ** оид ба пурсиши тафтишотӣ ва барномаи **таҳкими касбияти тафтишот муносибати босифат ба пурсиши гумонбаршудагон,**

ҷабрдидагон ва шоҳидонро дастгирӣ мекунад. Ин дар навбати худ як қатор **манфиатҳоро** ба бор меорад.

Мақсади ҳамаи пурсишкунандагони касбӣ гирифтани нишондоди пурра ва дақиқ мебошад. Барои ин онҳо бояд саволҳои дуруст диҳанд.

Имконияти гирифтани нишондоди баландсифат тавассути истифодаи усулҳои самарабахши пурсиши тафтишотӣ, ки ба ҳафт принсипи асосӣ асос ёфтааст, зиёд мешавад.

Инҳо барои роҳнамоии муфаттишон дар бораи чӣ гуна истифода бурдани чаҳорчӯбаи **PEACE** барои пурсиши тафтишотӣ, барои пурсиш дар вазъиятҳои амалиётӣ таҳия шудаанд. Онҳо инчунин ба муфаттиш дар риояи масъалаҳои ҳуқуқӣ ва ҳангоми **кор бо машваратчиёни** ҳуқуқӣ кӯмак мекунанд.

Манфиатҳо

Манфиатҳои зерин аз ҷониби сохтори касбӣ барои пурсиш муайян карда шудаанд:

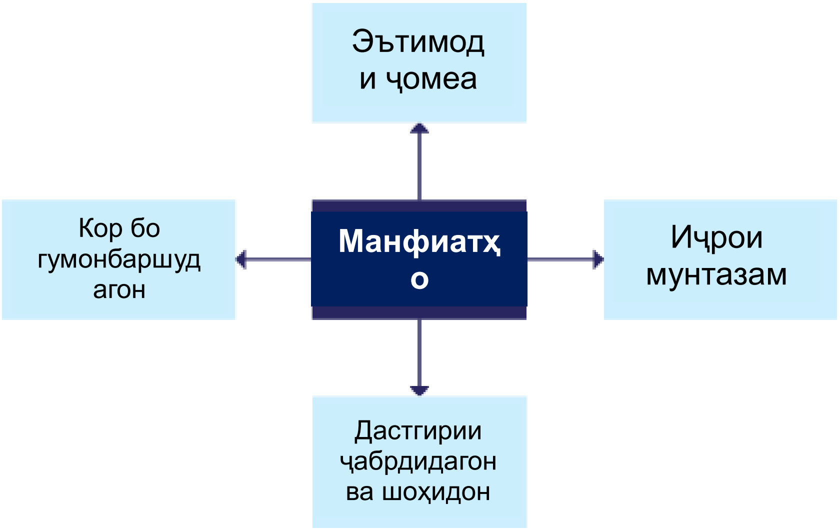

Эътимоди ҷомеа – Пурсишҳои касбӣ маводи баландсифатро пешниҳод мекунанд, ки имкон медиҳад гунаҳкорон ба ҷавобгарӣ кашида шаванд ва бегуноҳон сафед карда шаванд. Ин боварии ҷомеаро ба хизмати полис, махсусан бо ҷабрдидагон ва шоҳидони ҷиноят зиёд мекунад.

Иҷрои мунтазам – Тафтишоти ҷиноятӣ асосан берун аз шуъбаи полис сурат мегирад. Пурсишҳо бо ҷабрдидагон ва шоҳидон дар ҷойҳои ҷиноят, дар хонаҳои шоҳидон, дар ҷойи кори онҳо, дар мошинҳо ва дар кӯча гузаронида мешаванд. Усулҳои пурсиши тафтишотӣ ба муфаттишон кӯмак мекунанд, ки ҳатто дар мураккабтарин ҳолатҳо ба натиҷаҳо ноил шаванд.

Дастгирии ҷабрдидагон ва шоҳидон – Ҷабрдидагон ва шоҳидон метавонанд ғамгин, тарсида, шармгин ё шубҳанок бошанд. Усулҳои хуби пурсиш ба ором кардан ё боварӣ бахшидани онҳо кӯмак мекунад, то ки онҳо тавонанд нишондоди дақиқ пешниҳод кунанд.

Кор бо гумонбаршудагон – Пурсишҳо одатан дар шуъбаи полис гузаронида мешаванд, аммо метавонанд дар ҷойи дигар, масалан, маҳбас бошанд. Фарз накунед, ки ҳамаи гумонбаршудагон дурӯғ мегӯянд, чизе намегӯянд ё версияи ба худ мувофиқи ҳодисаҳоро пешниҳод мекунанд. Баъзеҳо метавонанд чунин рафтор кунанд, аммо дар ҳолатҳое, ки гумонбаршудагон гуноҳи худро эътироф мекунанд, ин қисман аз ҳисоби нерӯи маводи дар рафти тафтишот ҷамъовардашуда хоҳад буд.

Принсипи 1

Мақсади пурсиши тафтишотӣ гирифтани нишондоди дақиқ ва боэътимод аз ҷабрдидагон,
шоҳидон ё гумонбаршудагон дар бораи масъалаҳои таҳти тафтишоти полис мебошад.

Барои дақиқ будан, маълумот бояд то ҳадди имкон пурра бошад, бидуни ягон партофт ё таҳриф.

Барои боэътимод будан, маълумот бояд ростқавлона пешниҳод шуда бошад ва тавонад ба санҷиши минбаъда, масалан, дар суд тоб орад.

Нишондодҳои дақиқ ва боэътимод имкон медиҳанд, ки тафтишот метавонад тавассути кушодани хатҳои дигари пурсиш ва ҳамчун асос барои пурсиши дигарон идома дода шавад.

Принсипи 2

Муфаттишон ҳангоми пурсиши ҷабрдидагон, шоҳидон ё гумонбаршудагон бояд одилона амал кунанд. Онҳо бояд боварӣ ҳосил кунанд, ки

ҳамаи муқаррарот ва вазифаҳои **Қонун дар бораи баробарӣ (2010)** ва **Қонуни дар бораи ҳуқуқи инсон (1998)-ро риоя мекунанд**.

Одилона амал кардан маънои онро дорад, ки муфаттиш набояд ба ягон пурсиш боғаразона муносибат кунад. Пурсишкунанда

бояд омода бошад, ки ба нишондоде, ки ба ӯ дода мешавад, бовар кунад, аммо барои арзёбии дақиқии он чизе, ки гуфта мешавад, ба ҷои эътиқоди шахсӣ ақли солим ва қазоватро истифода барад.

Бо одамони дорои осебпазирии возеҳ ё эҳсосшаванда бояд бо ғамхории махсус муносибат карда шавад ва чораҳои иловагии

муҳофизатӣ бояд андешида шаванд.

Барои маълумоти иловагӣ нигаред ба:

- **Кор бо ҷабрдидагон ва шоҳидон**
- **ВА (2022) Ноил шудан ба беҳтарин далелҳо дар мурофиаҳои ҷиноятӣ: Дастурамал оид ба пурсиш бо ҷабрдидагон ва шоҳидон ва истифодаи чораҳои махсус**

Принсипи 3

Ба пурсиши тафтишотӣ бояд бо тафаккури тафтишотӣ муносибат карда шавад.

Нишондодҳои аз шахси пурсишшаванда бадастомада бояд ҳамеша бо он чизе, ки пурсишкунанда аллакай медонад ё он чизе, ки метавонад оқилона муқаррар карда шавад, санҷида шаванд.

Мақсади асосии гирифтани маълумот дар пурсиш пеш бурдани пурсиш тавассути муқаррар кардани

далелҳо мебошад. Ин нукта аҳамияти банақшагирии самаранокро мувофиқи тамоми тафтишот таъкид мекунад.

Пурсишкунандагон бояд дар бораи он чизе, ки мехоҳанд тавассути пурсиши ҷабрдида, шоҳид ё гумонбаршуда ба даст оранд, фикр кунанд ва ҳадафҳоеро муқаррар кунанд, ки барои тасдиқ ё рад кардани маълумоти аллакай маълум кӯмак мекунанд.

Муфаттишон бояд кӯшиш кунанд, ки норасоиҳо дар тафтишотро тавассути санҷиш ва тасдиқи маълумот бо роҳҳои дигар дар ҳолатҳои имконпазир пур кунанд.
Барои маълумоти иловагӣ **ба Арзёбии тафтишотӣ ва далелӣ нигаред**.

Принсипи 4

Муфаттишон ҳуқуқ доранд дар ҷараёни пурсиш доираи васеи саволҳо пешниҳод намоянд, то маводеро, ки метавонад ба тафтишот кӯмак кунад ба даст оварда, далелҳои кофӣ ё маълумоти заруриро пешниҳод кунанд.
Гузаронидани пурсиши тафтишотӣ бо исботи далел дар суд як хел нест. Ин маънои онро дорад, ки пурсишкунандагон бо ҳамон қоидаҳои ҷамъоварӣ ва пешниҳоди далел, ки ҳуқуқшиносон бояд риоя кунанд, маҳдуд нестанд.
Гарчанде ки пурсишкунанда метавонад доираи васеи саволҳоро пурсад, услуби пурсиш набояд ноодилона ё золимона бошад. Пурсишкунанда бояд мувофиқи Қонун дар бораи **полис ва далелҳои ҷиноятӣ (1984)** (PACE) ва кодексҳои амалии PACE амал кунад. Барои маълумоти иловагӣ дар бораи баробарӣ ва ҳуқуқи инсон ба **принсипи 2** нигаред.

Дар парвандаи R v Fulling [1987] 2 All E.R. 65, Раиси Суди олӣ Тейлор изҳор дошт, ки золимӣ чунин муайян карда мешавад: истифодаи ваколат ё қудрат ба таври вазнин, бераҳмона ё нодуруст, ё муносибати ноодилона ё бераҳмона нисбати тобеон ё зердастон, ё таҳмили ухдадориҳои ғайриоқилона ё ноодилона дар ҳолатҳое, ки қариб ҳамеша ягон беадолатӣ аз ҷониби [пурсишкунанда]-ро дар бар мегирад.

Принсипи 5

Муфаттишон бояд таъсири мусбати эътирофи барвақтиро дар доираи низоми адолати судии ҷиноятӣ эътироф кунанд.
Манфиатҳои эътирофи барвақтӣ ба соҳаҳои зерин дахл доранд:

Ҷабрдида - ҳуқуқ дорад **ҷуброни зарарро** нисбат ба ҷиноятe, ки аз ҷониби айбдоршаванда/судшаванда содир гардида, аз ҷониби низоми адолати судии ҷиноятӣ ошкор ва эътироф шудааст, талаб намояд.

Суд манзараи пурратар ва дақиқтари ҷиноятро дорад ва метавонад
мувофиқтар ҳукм барорад. Имконияти сарфа низ вуҷуд дорад, зеро ҷиноятҳо метавонанд фавран бидуни ҷаласаҳои иловагии судӣ баррасӣ карда шаванд.

Айбдоршаванда – метавонад барои эътирофи бармаҳали гуноҳ имтиёз гирад. Ӯ метавонад ба ҳукми сабуктар
ҳуқуқ дошта бошад – эҳтимол имкони ҳукми мувофиқшуда ва дастрасӣ ба барномаҳои барқарорсозӣ дода шавад ва тавонад, ки "ҳаётро аз сари нав оғоз кунанд", то аз хатари таъқиби минбаъда барои ҷиноятҳои дигар канорагирӣ кунад.

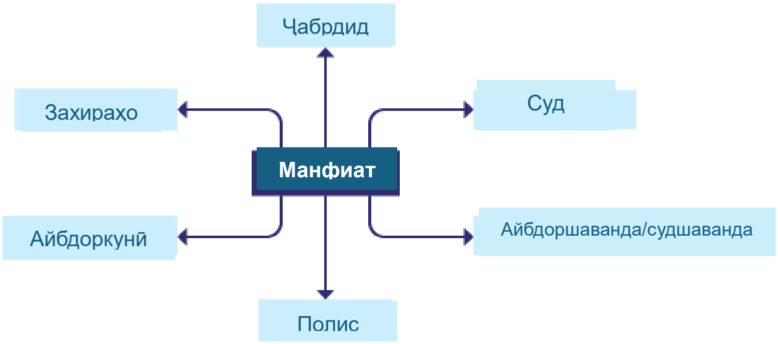

Нигаред **ба дастури** CPS **ва Дастурҳои Шӯрои ҳукмбарорӣ (2007) Коҳиши ҳукм барои иқрори гуноҳ**.

Полис – иттилооти арзишманд мегирад, меъёри ҷиноятҳои ошкоршударо зиёд мекунад, тасвири пурратари
ҷиноятро барои истифодаи эҳтимолӣ дар парвандаҳои оянда ё дастгирии аризаҳо барои фармонҳои зидди рафтори зиддиҷамъиятӣ ё дигар фармонҳои маҳдудкунанда сабт мекунад.

Айбдоркунӣ – дорои маълумоти пурратар ва дақиқтар мебошад, масалан, дар бораи таърихи ҷиноятии ҷинояткор, ҳангоми санҷиш ва арзёбии мутобиқат ба манфиатҳои ҷомеа, қабули қарор дар бораи озодкунӣ бо гарав, хислати бади шахс, дараҷаи хатари ҷиноят ва маълумоте, ки бояд ба суд пешниҳод карда шавад.
Захираҳо – самаранок истифода мешаванд ва боварии ҷомеа ба низоми адолати судии ҷиноятӣ беҳтар мешавад.

Принсипи 6

Муфаттишон уҳдадор нестанд, ки ҷавоби аввалини додашударо қабул кунанд. Пурсиш танҳо бо сабаби исроркор будани муфаттишон дар дарёфти ҳақиқати кор ноодилона нест.

Корманди тафтишотӣ вазифадор аст, ки маълумоти дақиқ ва боэътимод гирад. Гирифтани ҳисоботи пурра ва боэътимод аз шоҳидон, ҷабрдидагон ва гумонбаршудагон на ҳамеша осон аст.

Сабабҳои гуногун вуҷуд доранд, ки чаро муфаттиш бояд исроркор бошад:

- онҳо метавонанд боварии асоснок дошта бошанд, ки пурсишшаванда ҳақиқатро намегӯяд
- ӯ метавонанд чунин шуморад, ки пешниҳоди маълумоти иловагӣ имконпазир аст

Пурсишкунандагон метавонанд исроркор бошанд, ба шарте ки онҳо ҳамзамон эҳтиёткор, мантиқдор бошанд ва аз ноодилона рафтор кардан ё фишор овардан худдорӣ намоянд. Барои равшанӣ андохтан ба **банди 10.9 ва банди 11.5 Кодекси С PACE** нигаред.

Принсипи 7

Ҳатто вақте ки гумонбаршуда ҳуқуқи хомӯш монданро истифода мебарад, муфаттишон масъулият доранд, ки ба онҳо савол диҳанд.

Ин принсип ҳуқуқи муфаттишро барои пурсиши онҳое, ки ба фикри ӯ метавонанд барои муқаррар кардани ҳақиқати масъалаи таҳти тафтишот кӯмак кунанд, васеъ мекунад.

Гумонбаршудагон ҳуқуқи хомӯш монданро доранд, аммо онҳо аз ҷониби полис бо огоҳии умумӣ ё огоҳии махсус хабардор карда мешаванд, ки дар ҳолати истифода намудан аз ин ҳуқуқ, мумкин аст хулосаҳо ба фоидаи тарафи муқобил бароварда шаванд. Ин метавонад ба набудани тавзеҳот ё рад кардани ҳисоботдиҳӣ оид ба ашё, моддаҳо ё нишонаҳо **(Қонуни адолати судии ҷиноятӣ ва тартиботи ҷамъиятӣ, 1994 (CJPOA), моддаи 36**) ё набудани тавзеҳот ё рад кардани ҳисоботдиҳӣ дар бораи ҳузур доштан дар ҷойи муайян (**CJPOA, моддаи 37) марбут бошад.**

Барои маълумоти иловагӣ ба банди 10.10 ва банди 10.11 Кодекси С **PACE нигаред.**

Гурӯҳи миллии роҳбарикунанда оид ба масъалаҳои стратегӣ

Гурӯҳи миллии роҳбарикунанда оид ба масъалаҳои стратегии пурсиши тафтишотӣ (NSSGII) таҳия ва татбиқи самараноктарин стратегияи пурсишро назорат мекунад. Нақши он аз таъмин намудани он иборат аст, ки хадамоти полис бархӯрди мунтазам ва касбиро қабул кунад, ки тавонад ба таҳлиҳои судӣ ва илмӣ тоб орад ва боварии ҷомеаро ба вуҷуд орад.

Мақсади умумии NSSGII пешниҳод кардани роҳнамоӣ оид ба таҳияи сиёсат, амалия ва тартибот барои таъмини он аст, ки пурсиш бо ҷабрдидагон, шоҳидон ва гумонбаршудагон ба тафтишоти касбӣ мусоидат кунад.

NSSGII дорои вазифаҳои возеҳан муайяншуда мебошад.

Тавассутишабакаи дастгирии NSSGII тавсияҳои зеринро дастрас кардан мумкин аст.

- Ҳамоҳангсози миллии пурсиш, ки метавонад маҷмӯи васеи тавсияҳоро вобаста ба масъалаҳои амалиётӣ, омӯзишӣ ва сиёсат пешниҳод кунад.
- Мушовирони пурсиши тасдиқшудаи ACPO, ки ба ҳамоҳангсози миллии пурсиш кӯмак мерасонанд.
- Таъин кардани пешсафи пешбарикунандаи пурсиш – ҳар як нерӯ бояд барои пурсиши тафтишотӣ пешсаферо муайян кунад, ки пурсишро ҳамчун салоҳияти асосии хизмати полис пеш мебарад. Пешсафи пурсиш барои назорати татбиқи ҷорӣ ва нигоҳдории стратегияи миллии пурсиши тафтишотӣ дар қувваи худ масъул аст, ки муайян кардани навовариҳо, дастгирии амалияи пешрафта ва паҳн кардани маълумотро дар бар мегирад.
- Ҳамоҳангсози минтақавӣ – ҳар як минтақа ҳамоҳангсоз оид ба пурсиши тафтишотиро таъин кардааст. Ҳамоҳангсози минтақавӣ оид ба пурсиши тафтишотӣ дар минтақаи худ тавассути пешбурди стратегияи миллии пурсиши тафтишотӣ ва паҳн кардани амалияи пешрафта пешсафи пурсиши таъиншударо дастгирӣ мекунад.

Чаҳорчӯбаи PEACE

Модели PEACE

Чаҳорчӯбаи PEACE панҷ марҳила дорад.

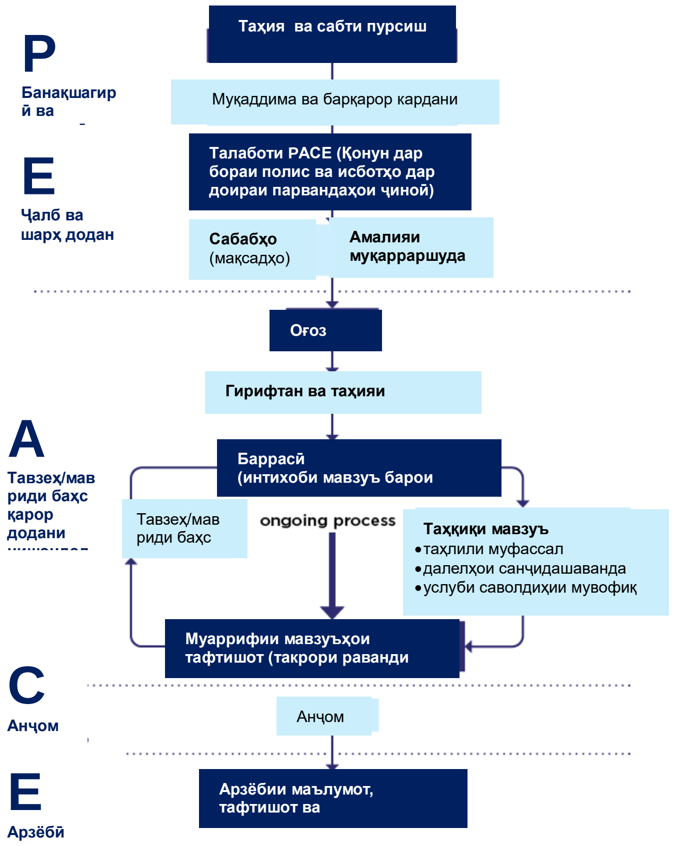

Банақшагирӣ ва омодагӣ

Ин яке аз муҳимтарин марҳилаҳои пурсиши самаранок мебошад. Муваффақияти пурсиш ва аз ин рӯ, муваффақияти тафтишот метавонад ба он вобаста бошад.

Машғулият оиди банақшагирӣ, ки тамоми маълумоти мавҷударо ба назар мегирад ва масъалаҳо ва ҳадафҳои асосиро муайян мекунад, ҳатто дар ҳолатҳое, ки гузаронидани пурсиши бармаҳал зарур аст, талаб карда мешавад.

Пурсишкунандагон бояд инҳоро ба назар гиранд:

- тартиб додан ва сабт кардани нақшаи пурсиш
- хусусиятҳои пурсишшаванда
- масъалаҳои ташкилӣ
- тартиб додани нақшаи хаттии пурсиш

Нақшаи пурсиш

Банақшагирӣ ва омодагӣ ба пурсишкунанда имконият медиҳад, ки:

- тафтишотро баррасӣ кунад
- муайян кунад, ки кадом мавод аллакай дастрас аст
- қарор қабул кунад, ки мақсад ва ҳадафҳои пурсиш чист

Ҳар як пурсиш бояд бо назардошти ниёзҳои тафтишот омода карда шавад. Чӣ тавр ба даст овардани мавод дар рафти пурсиш ба муқаррар кардани дақиқии масъалаи таҳти тафтишот кӯмак мекунад ва бояд ботаваҷҷуҳ баррасӣ карда шавад.

Саволҳои зерин метавонанд дар ин марҳила муфид бошанд.

- Бо кӣ ва бо кадом тартиб бояд пурсиш гузаронида шавад?
- Чаро нуқтаи назари пурсишшавандаи муайян ин қадар муҳим аст?
- Кадом маълумот бояд ҳоло ба даст оварда шавад?
- Оё бо гумонбаршуда ё шоҳид бояд фавран пурсиш гузаронида шавад, ё интизор шудан то гирифтани маълумоти бештар дар бораи ҳолатҳои ҷиноят аз сарчашмаҳои дигар муфидтар мебуд?

Пурсишшаванда

Ҳангоми банақшагирӣ ва омодагӣ барои пурсиш хусусиятҳои инфиродӣ бояд ба инобат гирифта
шаванд. Гарчанде ин рӯйхати пурра нест, онҳо метавонанд хусусиятҳи зеринро дар бар гиранд:

- синну сол – донистани синни пурсишшаванда кумак мекунад, ки беҳтарин вақт барои пурсиш ва зарурати ҳузур доштани шахси болиғи мутобиқ/дастгирикунандаи пурсиш муайян карда шавад
- заминаи фарҳангӣ – ин метавонад ба тарзи муроҷиат бо шахс таъсир расонад ва инчунин зарурати тарҷумонро қайд кунад
- дин ё эътиқод – масалан, ба пурсишкунандагон метавонад зарур ояд, ки талаботи намозро ба инобат гиранд
- вазъи оилавӣ – ин метавонад барои муайян кардани шахсоне, ки барои тафтишот муфид буда метавонанд, масалан, аъзои оила, ҳамкорон ё ҳамсояҳо кӯмак кунад
- саломатии ҷисмонӣ ва рӯҳӣ – донистани вазъи тиббии мавҷуда ва таъмини истифодаи шароити мувофиқ
- маъюбӣ
- тамоси қаблӣ бо полис – ин барои муайян кардани омилҳое, аз қабили вокуниши пурсишшаванда ва бехатарии пурсишкунанда кӯмак мекунад

- ҷинс – дар баъзе намудҳои ҷиноят, масалан, ҷиноятҳои ҷинсӣ ё зӯроварии хонаводагӣ, ба инобат гирифтани ҷинси пурсишшаванда муҳим аст. Масъалаҳои эҳтимолан ҳассос монанди самтгирии ҷинсии пурсишшаванда ё таъиноти ҷинсӣ бояд бо эҳтиёт баррасӣ карда шаванд, агар ин масъалаҳо барои пурсиш дахлдор бошанд

Барои маълумоти бештар оид ба кор бо тарҷумонҳо:

- **Коллеҷи полис (2024) Варақаи иттилоотӣ: Итсифодаи хизматрасониҳои забонӣ**
- **Коллеҷи полис (2020) Тарҷумаи шифоҳӣ, Кор бо тарҷумон: Ёддошт оид ба пурсишҳое, ки бо кумаки тарҷумон баргузор мешаванд**
- **Коллеҷи Полис (2020) Тарҷумаи шифоҳӣ, дастурдиҳӣ ба пурсишшаванда: Ёддошт оид ба пурсишҳое, ки бо кӯмаки тарҷумон баргузор мешаванд**

Масъалаҳои ташкилӣ

Ба пурсишкунанда эҳтимолан лозим меояд, ки якчанд фаъолият ва мулоҳизоти амалиро ба инобат гирад, ки метавонанд ба ӯ барои фаҳмидани шароитҳои ҷиноят ва ноил шудан ба гузаронидани пурсиши бештар самаранок бо пурсишшаванда кӯмак кунанд:

Он иншоро дар бар мегирад:

- боздид аз ҷои ҷиноят
- кофтукови биноҳои мувофиқ
- ҷои пурсиш
- нақши пурсишкунандагон
- муҳлатҳо
- таҷҳизот
- далелҳои шайъӣ ва амвол
- дониш оид ба ҷиноят

Нақшаи хаттии пурсиш

Нақшаи пурсиш мақсад(ҳо)-и пурсишро ҷамъбаст мекунад ва барои пурсиш замина пешниҳод менамояд.

Он метавонад боварии пурсишкунандаро зиёд кунад ва барои гузаронидани пурсиши касбӣ ва самаранок имкон фароҳам орад. Нақшаи хаттии пурсиш бояд барои шоҳидони асосӣ ва инчунин барои гумонбаршудагон истифода шавад.

Он бояд инҳоро дар бар гирад:

- вақте ки гумонбаршуда дар ҳабс қарор дорад (муфаттишон бояд аз соати **нигоҳдорӣ дар ҳабс** ва таъсири он ба пурсиш огоҳ бошанд)
- доираи мавзӯъҳое, ки дар фосилаи муайяни вақт фаро гирифта мешаванд (ин метавонад вобаста ба пурсиш бо шоҳид ё гумонбаршуда фарқ кунад)
- мулоҳизоти зарурӣ барои исботи ҷиноят(ҳо)-и эҳтимолии таҳти тафтиш қарордошта ҳама гуна мулоҳизоте, ки метавонанд ҳимоя барои содир кардани ҷиноят(ҳо)-и таҳти тафтиш бошанд
- муаррифии далелҳои шайъӣ
- маводе, ки нишон медиҳад гумонбаршуда эҳтимол ҷиноятро содир кардааст
- маълумоти муайяншудае, ки метавонад ба тафтишот кӯмак кунад
- ҳама гуна мулоҳизоти дахлдори дигар, масалан, actus reus (амали гунаҳкорона), mens rea (нияти гунаҳкорона), қасд, набудани ҳимояи қонун
- банақшагирӣ барои изҳороти пешакӣ омодашуда, огоҳиҳои махсус, хулоса ба фоидаи тарафи муқобил, шарҳҳо ё хомӯшиҳои муҳим

Якчанд пурсишкунандагон

Нақша бояд муайян кунад, ки пурсишкунандаи асосӣ кист ва кӣ барои сабти қайдҳо масъул аст. Муҳим аст, ки пурсишкунандагон нақшҳои худро фаҳманд ва нақши мувофиқашударо нигоҳ доранд. Ду пурсишкунанда, ки саволҳои сершуморро ба таври ғайрисохторӣ медиҳанд, эҳтимол ба мақсади пурсиш ноил намегарданд.

Ҷалб ва шарҳ додан

Қадами аввал барои мусоидат ба суҳбат ҷалб кардани пурсишшаванда мебошад. Ин на ҳамеша осон аст,
махсусан агар шахс қаблан ба полис номаълум бошад.

Гӯшкунии бодиққат ба пурсишкунанда кӯмак мекунад, ки робита барқарор кунад ва онро нигоҳ дорад. Ин минбаъд ба онҳо имкон медиҳад, ки:

- мавзӯъҳоро ҳангоми пурсиш муайян кунанд ва ба ин тариқ суҳбатро идора кунанд
- ба пурсишшаванда нишон диҳанд, ки ба нишондоди ӯ таваҷҷӯҳ медиҳанд
- маълумоти муҳими далелиро муайян кунанд

Омилҳо аз қабили баромад ва **хусусиятҳои шахсии пурсишшаванда** бояд ба назар гирифта шаванд.

Оғози пурсиш

Ин муҳим аст ва бояд дар марҳилаи банақшагирӣ ба назар гирифта шавад. Сабаби пурсиш
низ бояд равшан фаҳмонда шавад, масалан, пурсишкунанда метавонад гӯяд:

- 'Шумо бо он сабаб ин ҷо ҳастед, ки барои (ҷиноят) ба ҳабс гирифта шудед' ё
- 'Шумо бо он сбаб ин ҷо ҳастед, ки шоҳиди (ҷиноят/ҳодиса) будед.'

Пурсишкунанда бояд пас аз он санҷад, ки оё пурсишшаванда тавзеҳро фаҳмидааст.

Мақсадҳои пурсиш

Пеш аз оғози пурсиш, мақсадҳои пурсиш бояд ба пурсишшаванда фаҳмонда шаванд ва ба ӯ нақшаи мухтасар ё харитаи роҳи он пешниҳод карда шавад.

Масалан, пурсишкунандагон метавонанд гӯянд:

- 'Дар давоми ин пурсиш ман бо шумо дар бораи (номбар кардани мақсадҳо) суҳбат мекунам.'

Сипас давом дода мегӯянд:

- 'Ман инчунин дар бораи ҳар чизи дигаре, ки метавонад дар давоми пурсиш муҳим шавад, савол медиҳам, то далелҳо ва масъалаҳоро дуруст муайян кунам.'

Амалияи муқарраршуда ва интизориҳо

Амали хуб он аст, ки ба пурсишшаванда фаҳмонда шавад, ки агар ӯ бо сар ишораи тасдиқӣ ё радкунанда диҳад, пурсишкунанда инро ҳамчун тасдиқи амал қабул мекунад. Инчунин фаҳмондан лозим аст, ки дар давоми пурсиш қайдҳои хаттӣ карда мешаванд.

Ба пурсишшаванда хабар додан муфид аст, ки гарчанде полис мехоҳад далелҳо ва масъалаҳои муайянро муқаррар кунад, пурсишшаванда имкон дорад, ки иштирок доштан ё надоштани худ дар ҳодисаи таҳти тафтиш қарордоштаро шарҳ диҳад.

Муфаттишон бояд пурсишшавандаро ба он ҳавасманд кунанд, ки ҳама чизҳои ба назари ӯ муҳимро баён кунад ва фаҳмонанд, ки барои пурсиш маҳдудияти вақт нест ва то ҳадди имкон маълумоти муфассалтар лозим аст, то пурсишшавандаро ҳавасманд кунанд, ки ҳама чизҳои ба назари ӯ муҳимро баён кунад.

Ба пурсишшаванда бояд итминон дода шавад, ки суханашро намебуранд. Шояд аз пурсишшаванда хоҳиш кардан, ки пеш аз ҷавоб додан ба ҳар саволе, ки ба ӯ дода мешавад мазмуни онро пурра фаҳмад, мувофиқи мақсад бошад.

Нишондод, тавзеҳ, мавриди баҳс қарор додан

Гирифтани нишондод ҳам аз оғоз кардан ва ҳам аз дастгирӣ кардан иборат аст. Ҳангоми тафтишоти ҷиноятҳои ҳаҷмдор ва афзалиятнок роҳи маъмултарини оғоз кардани нишондод истифодаи луқмаи кушода мебошад, масалан, 'ба ман бигӯед, ки чӣ ҳодиса рӯй дод'.

Дастгирии нишондод бо гӯш кардани фаъол

Он инҳоро дар бар мегирад:

- рафтори ғайрилафзӣ, ба монанди ишғол кардани мавқеъ ва самти мувофиқ нисбат ба пурсишшаванда
- ба пурсишшаванда додани имкони таваққуф кардан, то ӯ бе он ки суханашро буранд чизеро ба хотир орад
- бо истифодаи ибораҳои сода ба монанди 'мм мм' ва луқмаҳо, масалан, 'Баъд чӣ шуд?' ё саволҳое, ки гуфтаҳои пурсишшавандаро инъикос мекунанд, масалан, 'Ӯ шуморо зад?', ҳавасманд кардани пурсишшаванда ба идома додани нишондоди ӯ то пурра анҷом ёфтани он.

Возеҳ ва васеъ кардани нишондоди пурсишшаванда тавассути:

- тақсим кардани нишондод ба мавзуъҳои идорашаванда
- ба таври муназзам таҳқиқ кардани он мавзӯъҳо тавассути саволҳои кушода ва махсус-пӯшида, то он даме ки тасвири то ҳадди имкон мукаммали нишондоди пурсишшаванда ба даст ояд

- омӯхтани ҳама гуна маълумоте, ки дар марҳилаи банақшагирӣ муайян шудааст ва ҳоло фаро гирифта нашудааст

Барои маълумоти бештар ба "Гирифтани нишондоди гумонбаршуда" нигаред.

Саволҳо

Онҳо бояд то ҳадди имкон кутоҳ ва сода бошанд. Онҳо набояд жаргон ё лафзи дигареро дар бар гиранд, ки шояд ба пурсишшаванда фаҳмо нестанд.

Баъзе намудҳои саволҳо муфид буда, ба пурсишкунанда барои гирифтани маълумот аз шахси пурсишшаванда кумак мекунанд, масалан саволҳои кушода. Намудҳои дигари саволҳо чунин нестанд ва метавонанд шахси пурсишшавандаро ба ҳайрат оваранд ё имкони додани маълумоти пурра ва дақиқро маҳдуд созанд, масалан саволҳои сершумор.

Панҷ навъи асосии саволҳо:

- саволҳо кушода
- махсус-пӯшида
- бо интихоби маҷбурӣ
- сершумор
- водоркунанда

Саволҳо кушода

Маслан "Ба ман бигӯед", "Тавсиф кунед", "Шарҳ диҳед"

- дар оғози пурсиш муфид мебошанд, зеро онҳо гирифтани маълумоти пурра, номаҳдудро имконпазир мегардонанд
- ҷавобҳое ба вуҷуд меоранд, ки дорои эҳтимоли камтари таъсир аз ҷониби пурсишкунанда ҳастанд

Ҳангоми пурсидани саволҳои кушода пурсишкунанда бояд аз буридани сухани пурсишшаванда худдорӣ кунад.

Махсус-пӯшида

Масалан ‘Ки ин корро кард? ’ ‘Ӯ чӣ гуфт? ’ ‘Ӯ дар куҷо истиқомат мекунад? ’ ’Ин ҳодиса кай рӯй дод?’ Ин навъ савол:

- ба пурсишкунанда имконияти назорати бештар медиҳанд
- метавонад барои гирифтани маълумоте истифода шаванд, ки пурсишшаванда ҳанӯз ҳангоми посух ба саволҳои кушода пешниҳод накардааст

- Он метавонад барои равшан ва васеъ намудани нишондоде, ки тавассути саволҳои кушода ба даст омадааст, инчунин барои баррасии маълумоти муҳиме, ки барои тафтишот аҳамият дорад, вале шахси пурсишшаванда ҳанӯз онро зикр накардааст, ё баҳс кардан истифода шавад.
- метавонанд камбудиҳое дошта бошанд, ки гирифтани нишондодро аз пурсишшаванда маҳдуд кунанд

Бо интихоби маҷбурӣ

Масалан, 'Мошин универсал буд ё седан'? Дар ин вазъият:

- Пурсишшавандагон метавонанд бо интихоби яке аз вариантҳои пешниҳодшуда фарз кунанд ва посух диҳанд
- пурсишшавандагон метавонанд дар ҷавоб ба саволи пурсидашуда танҳо "ҳа" гӯянд, ки дар натиҷа пурсишкунанда тахмин мекунад, ки посух ба кадом қисми савол тааллуқ дорад ё ба ӯ додани саволҳои иловагӣ барои тавзеҳ лозим мешавад
- интихобҳои ба пурсишшаванда пешниҳодшуда метавонанд маълумоти дақиқро дар бар нагиранд, масалан, "ранги он кабуди тира буд ё кабуди равшан?", дар ҳоле ки он метавонист кабуди муътадил бошад

Сершумор

Масалан, "Ӯ аз куҷо омад, чӣ гуна намуди зоҳирӣ дошт ва ба куҷо рафт?" Ин саволҳо инчунин метавонанд ба мафҳумҳои гуногун дахл дошта бошанд, масалан, "Ӯ чӣ гуна намуди зоҳирӣ дошт?" ва бинобар ҳолатҳои зерин нофаҳмӣ ба вуҷуд омада метавонад:

- пурсишшаванда намедонад, ки ба кадом қисми савол посух диҳад
- пурсишкунанда намедонад, ки посух ба кадом қисми савол дахл дорад

Водоркунанда

Масалан, "Шумо силохро дидед, магар не?" посухро дар назар дорад ё далелҳоеро фарз мекунад, ки эҳтимолан мавриди баҳс қарор мегиранд. Онҳо инчунин метавонанд:

- барои пешниҳод кардани маълумоте истифода шаванд, ки қаблан зикр нашудааст, масалан, "Ӯ чӣ гуна намуди зоҳирӣ дошт"
- ба посухи пурсишшаванда таъсири манфӣ расонанд
- хотираи пурсишшавандаро таҳриф кунанд

Маълумоте, ки дар натиҷаи натиҷаи саволҳои водоркунанда ба даст меояд, метавонад камтар эътимодбахш бошад ва дар ҳолатҳои экстремалӣ метавонад ҳамчун беэтимод рад карда шавад. Бинобар ин, онҳо бояд танҳо ҳамчун чораи охирин истифода шаванд.

Анҷом

Ин бояд ба нақша гирифта ва сохторнок карда шавад, то пурсиш ногаҳон анҷом наёбад.
Дар ҳолатҳое, ки ду пурсишкунанда ҳузур доранд, пеш аз идома додани пурсиш пурсишкунандаи асосӣ бояд санҷад, ки пурсишкунандаи дигар саволи иловагӣ надорад
Пурсишкунанда бояд суханони пурсишшавандаро, бо назардошти ҳар гуна тавзеҳоти иловагии пурсишшаванда ба таври дақиқ ҷамъбаст кунад.
Ҳар гуна саволҳое, ки пурсишшаванда медиҳад, бояд баррасӣ карда шаванд.
Сипас пурсишкунанда бояд пурсишро ба анҷом расонад ва дар ҳолатҳои зарурӣ баёноти хаттии шоҳидро гирад ё дар ҳолате, ки пурсишшаванда гумонбаршуда аст, пеш аз хомӯш кардани таҷҳизоти сабт сана ва вақтро эълон кунад.
Сипас ӯ бояд ба пурсишшаванда шарҳ диҳанд, ки минбаъд чӣ рӯй медиҳад.

Арзёбӣ

Пас аз пурсиш, пурсишкунанда бояд нишондодҳоро бо мақсадҳои зерин арзёбӣ кунад:

- Муайян кардани он ки آё ягон амали иловагӣ зарур аст
- Муайян кардани он ки нишондоди пурсишшаванда чӣ гуна бо қисмати боқимондаи тафтишот мувофиқат мекунад
- ҷамъбасти кори пурсишкунанда

Мулоҳизот оид ба шоҳидон

Ҷабрдидагон низ шоҳид мебошанд. Малакаҳои барои пурсиш шоҳидон зарурӣ ба мисли малакаҳои кор бо гумонбаршудагон аҳамият доранд. Муҳим аст, ки аз шоҳид то ҳадди имкон маълумоти бештар ҷамъ карда шуда, дар нишондодҳои шоҳидон сабт карда шавад. Тартиб додани ҳисоботи ҷиноят имконияте мебошад, ки дар бораи ҷиноят маълумот, аз ҷумла маълумоти дақиқ ва боэтимод аз шоҳидон сабт карда шавад.

Пурсишкунандагон бояд бо ҳамаи шоҳидон бо назокат, беғаразона ва эҳтиром ба фарҳанг ва ҳуқуқҳои онҳо муносибат кунанд ва ҳамзамон равиши тафтишотиро нигоҳ доранд.

Пурсишшаванда метавонад дар натиҷаи воқеа дучори такон ё осеб шуда бошад ва ба дастгирӣ эҳтиёҷ дошта бошад. Полис метавонад тавассути муроҷиати мувофиқ ба агентиҳои дигар ва пешниҳоди маълумоти тамос ёрӣ расонад. Ҳама гуна муроҷиатҳо бояд бо розигии шоҳид сурат гиранд. Нигаред ба кор бо ҷабрдидагон ва шоҳидон.
Сохтор додани пурсиши шоҳид барои ба даст овардани маълумоти беҳтарин муҳим аст

Пурсишҳо бояд дарҳол пас аз воқеа, дар ҷойи ором, бо камтарин парешонӣ ва махфияти ҳадди аксар (масалан, дар мошин ё утоқи хомӯш) гузаронида шаванд. Агар ин имконпазир набошад, муфаттишон бояд оид ба гузаронидани пурсиш дар вақти дертар ё ҷойи дигар фикр кунанд. Нишондоди мухтасар аз тафсилоти асосӣ бояд гирифта шавад. Он бояд сабт ва аз ҷониби шоҳид имзо карда шавад, дар дафтарчаи ҷайбӣ агар имконоти дигар вуҷуд надошта бошад. Инчунин нигаред ба пурсишҳои шоҳидон.

Баёнотҳои шоҳидон

Кормандони полис вазифадор ҳастанд, ки аз пурсиши шоҳид баёноти хаттӣ омода кунанд. Баёнотҳо метавонанд дар ҷои ҳодиса бевосита пас аз воқеа ё дар вақт ё ҷойи дертар, масалан, дар идораи полис, дар хонаи шоҳид ё ҷойи дигар гирифта шаванд.
Муфаттишон бояд ба таври дахлдор омода бошанд. Ҳама гуна қайдҳо бояд нигоҳ дошта шаванд, зеро прокуратура метавонад ба ифшои маводи истифода нашуда эҳтиёҷ дошта бошад.
Пурсишкунанда бояд таъмин намояд, ки баёноти шоҳид дақиқан ба гуфтаҳои ӯ мутобиқ бошанд.
Пурсишкунанда ҳамчунин бояд масъалаҳои марбут ба парвандаро, ки метавонанд ҳамчун далел барои исботи ҷинояти мавриди баррасӣ истифода шаванд, ба назар гирад.
Агар шоҳид шоҳиди муҳим ба шумор равад, ба видеои пурсиши шоҳид нигаред .

Ҳисоботи ҷиноят

Пурсишкунанда бояд пас аз пурсиши ҷабрдида ҳисоботи оиди ҷиноятро мувофиқи сиёсати нерӯи маҳаллӣ пур кунад. Ҳисоботи ҷиноят ҳуҷҷати муҳим мебошад ва асоси ҳар гуна тафтишоти минбаъдаро ташкил медиҳад.

Агар талаб карда шавад, ҳисоботи ҷиноят метавонад ҳамчун далелҳо ба вакилони ҳимоя пешниҳод карда шавад, ки онро таҳлил хоҳанд кард, то боварӣ ҳосил кунанд, ки он дақиқ ва бо далелҳои дигар мутобиқ аст.

Ҳисоботҳои ҷиноят бояд то ҳадди имкон маълумоти бештар дошта бошанд, то ҷузъиёти кофӣ барои кумак ба ҳар кормандеро таъмин кунанд, ки тафтишоти минбаъдаи ҷиноятро ба уҳда мегирад.

Сохтори пурсиши шоҳид

Сохтори пурсиши шоҳид бояд бо истифода аз чорчӯбаи **PEACE тартиб дода шавад.**

Имконияти муқоиса кардани модели пурсиши PEACE бо Чаҳорчӯбаи пурсиши тафтишотӣ, тавре ки **дар ВА (2022) Ба даст овардани беҳтарин далелҳо дар расмиёти ҷиноятӣ: Роҳнамо оид ба пурсиши ҷабрдидагон ва шоҳидон, ва истифодаи чораҳои махсус муайян шудааст, вуҷуд дорад.** Аксари марҳилаҳо мутобиқ мебошанд.

Ба даст овардани беҳтарин далел	**PEACE**
Банақшагирӣ ва омодагӣ	**Банақшагирӣ ва омодагӣ**
Барқарор кардани робита	**Ҷалб ва шарҳ додан**
Оғоз ва дастгирӣ кардани пурсиши шифоҳии озод	**Нишондод, тавзеҳ/мавриди баҳс қарор додан**
Анҷом додани пурсиш	**Анҷом**
Арзёбӣ	**Арзёбӣ**

Навъҳои гуногуни саволҳо метавонанд истифода шаванд, аммо дар пурсишҳои шоҳидон истифодаи ёдоварии озод барои ташвиқи шахс ба баёни вазъият амалияи хуб ба шумор меравад.

Озодона ба ёд овардан

Ин низомест, ки метавонад дар пурсишҳо истифода шавад, то пурсишшаванда ба ҳолате баргардонида шавад, ки дар он вақт ҳодисаро мушоҳида карда буд.

Пурсиш бо ёдоварии озод инҳоро дарбар мегирад:

- Хоҳиш кардан аз шоҳид, ки бо суханони худ дар бораи ҳодисаи дахлдор нишондод диҳад (масалан, "Имрӯз пагоҳӣ шумо ба ман гуфтед, ки ҳафтаи гузашта чизеро дидед, лутфан бо суханони худ дар ин бора нақл кунед")
- ишғол кардани мавқеи гӯш кардани фаъоли, ба шоҳид имконияти таваққуф карданро медиҳад ва истифодаи ҳадди ақали саволҳое, ки аз нишондоди шоҳид берун намераванд
- ҳаддалимкон инъикос кардани гуфтаҳои шоҳид
- набуридани сухани шоҳид
- Муайян кардани мавзӯъҳо ё эпизодҳои идорашаванда дар нишондоди шоҳид, ки бояд васеъ ва равшан карда шаванд.
- Мунтазаман таҳқиқ кардани ҳар як мавзӯъ ё эпизод, гузаштан аз саволҳои кушод бо истифодаи калимаҳои "нақл кунед", "фаҳмонед", "тасвир кунед", ба саволҳои махсуси пӯшида (масалан, чӣ, дар куҷо, кай, чӣ тавр ва чаро).
- роҳ надодан ба ҷаҳиш байни мавзуъҳо (зуд аз як мавзуъ ба мавзуи дигар гузаштан)
- роҳ надодан ба саволҳои сершумор
- истифода саволҳо бо интихоби маҷбурӣ ва саволҳои водркунанда, агар ин муҳим бошад
- Мунтазаман таҳқиқ кардани ҳама гуна маълумоти барои тафтишот муҳим, ки аз ҷониби шоҳид ба қадри кофӣ фаро гирифта нашудааст

Масалан, агар ҳодиса ҳангоми ба кор рафтани шоҳид рух дода бошад, муфаттиш метавонад аз ӯ хоҳиш кунад, ки ҳиссиёташро ҳангоми он саҳар ба мошин нишастан, чизҳои ҳангоми аз хона баромадан дидааш, чӣ гуна будани обу ҳаво ва вазъи ҳаракат дар роҳро ба ёд орад.

Кумак кардан ба шоҳид барои ба хотир овардани чунин ҷузъиёт ба ӯ имкон медиҳад, ки шароити дар вақти ҳодиса мавҷудбударо дақиқтар ба ёд орад.

Ҳангоми гузаронидани пурсишҳо бо ёдоварии озод, мусоҳиб бояд якчанд вазифаро ҳамзамон иҷро кунад. Бинобар ин, барои қайдҳои самаранок бояд сохтор мавҷуд бошад.

Қайдҳо

Раванди сохторнок барои бурдани қайдҳо ба пурсишкунанда имкон медиҳад, ки миқдор ва сифати маълумоти ҳангоми пурсиш бадастомадаро коркард кунад ва ба онҳо вокуниш нишон диҳад.

Ин барои саволҳое, ки бояд бо мақсади равшан кардан ё мавриди баҳс қарор додани нишондодҳои пурсишшаванда дода шаванд, заминаи устувор фароҳам меорад. Мутобиқи PACE, ҳангоми пурсиши гумонбаршудагон сабти овоз сурат мегирад. Бо вуҷуди ин, пурсишкунанда бояд ҳоло ҳам қайдҳо кунад ва онҳоро барои равшан кардани нишондоди гумонбаршуда истифода барад. Барои маълумоти бештар ба низомҳои бурдани қайд нигаред.

Мулоҳизот оид ба гумонбаршуда

Кор бо машваратчиёни ҳуқуқӣ

Муфаттишон вазифадоранд, ки то ҳадди имкон маводи бештарро барои пешниҳод намудан ба суд ҷамъоварӣ намоянд. Машваратчиёни ҳуқуқӣ кӯшиш мекунанд, ки аз муфаттиш, кормандони ҷои нигаҳдорӣ ва мизоҷи худ то ҳадди имкон маълумоти бештар гиранд ва ҳамзамон дар доираи заминаи ҳуқуқии худ кор мекунанд. Барои маълумоти бештар ба комиссия оид ба хизматрасониҳои ҳуқуқӣ(дар ҳамон равзана сомонаи берунаро мекушояд) нигаред. Ин ба ӯ барои омода кардан ва банақшагирии стратегия барои пешниҳоди машварат ба мизоҷи худ дар шӯъбаи полис, махсусан ҳангоми пурсиш, кумак мерасонад. Машваратчиёни ҳуқуқӣ ба манфиати беҳтарини мизоҷони худ амал мекунанд. Ин метавонад амалҳои зеринро дар бар гирад:

- мавриди баҳс қарор додани асосҳои ҳуқуқии амали полис
- додани машварат ба мизоҷ, ки ба парвандаи айбдоркунӣ кӯмак накунад
- ҷустуҷӯи ҷиддии алтернативаҳои айбдоркунӣ
- кӯшиши бовар кунонидани муфаттишон, ки мизоҷи онҳо барои ҷинояти мавриди тафтиш масъул нест

Гарчанде ки афзалиятҳо ва нуқтаи назари полис ва машваратчиёни ҳуқуқӣ метавонанд фарқ кунанд, бояд эҳтироми мутақобил ба нақши касбии ҳар як тараф вуҷуд дошта бошад.

Кормандони полис, ки дар вақти ба ҳабс гирифтан, тафтишот ё дар ҳабс нигоҳ доштани гумонбаршуда иштирок мекунанд, бояд инчунин ҳама гуна ҳамкорӣ ё мусоҳиба бо машваратчиёни_ҳуқуқӣ, аз ҷумла дастурдиҳии пеш аз пурсишро ба нақша гиранд ва омодагӣ бинанд.

Илова ба ҷамъоварии маълумот, машваратчиёни ҳуқуқӣ инчунин метавонад пешниҳодҳо ворид кунад.

Нақши машваратчиёни ҳуқуқӣ

Машваратчиёни ҳуқуқӣ метавонад яке аз инҳо бошад:

- вакиле, ки сертификати амалкунандаи касбӣ дорад
- намояндаи аккредитатсияшуда ё озмоишӣ, ки ба феҳристи намояндагони комиссияи хизматрасониҳои ҳуқуқӣ дохил карда шудааст (дар ҳамон равзана сомонаи беруна кушода мешавад), Кодекси PACE C 6.12 (дар ҳамон равзана сомонаи беруна кушода мешавад)

Иттифоқи ҳуқуқшиносон қайд мекунанд, ки нақши машваратчии ҳуқуқӣ инҳоро дарбар мегирад:

- тафтиши парвандаи полис, далелҳои прокуратура, тафтишоти полис ва ҳамаи тамосҳои полис бо муштарӣ
- амал кардан ба манфиати беҳтарини муштарӣ ва пешниҳоди машварати беҳтарин
- арзёбии осебпазирии муштарӣ ва қобилияти ӯ барои фаҳмидан ва иртибот дар пурсиши полис
- муайян кардани бехтарин посуххои муштарӣ, масалан, хомӯш мондан ё пешниҳоди нишондоди хаттӣ
- таъсир расонидан ба полис барои қабули бегуноҳии муштарӣ
- таъсир расонидан ба полис барои қабули қарори мусоид
- таъсир расонидан ба полис барои қабули қарори мусоидтарин оид ба ҳалли парванда ба манфиати муштарӣ, татбиқи алтернативаи созандатарин ба айбдоркунӣ вобаста ба ҳолатҳои парванда ва муштарӣ
- фароҳам овардани мавқеи мусоидтарин барои муштарӣ дар ҳолати айбдор шудан.

Машварат ба муштарӣ

Машваратчии ҳуқуқӣ ҳақ надорад гумонбаршударо аз ҷавоб додан ба саволҳо боздорад, агар ӯ чунин тасмим гирад, ва ҳамчунин ҳақ надорад аз номи ӯ посух диҳад. Муштарӣ метавонад қарор диҳад, ки посух надиҳад, аммо нишондоди пешаки омодашударо пешниҳод кунад.

Машваратчии ҳуқуқӣ раванди пурсишро назорат мекунад ва метавонад дар бораи мавридҳои зерин муроҷиат кунад:

- риояи PACE аз ҷониби муфаттиш
- риояи модели пурсиши PACE аз ҷониби муфаттиш
- қобилияти муштарӣ барои идора кардани пурсиш аз лиҳози ҷисмонӣ ва равонӣ

Мудохилаҳо

Илова бар ин машваратчии ҳуқуқӣ метавонад ба пурсиш мудохила карда:

- ба мизоҷи худ машварати ҳуқуқӣ пешниҳод намояд
- оид ба саволҳои норавшан ва номушаххас тавзеҳ талаб кунад
- ба саволҳои таҳдидомез ё таҳқиромез роҳ надиҳад
- ба саволҳое, ки ба фарзия асос ёфтаанд, роҳ надиҳад
- ба саволҳое, ки ба маводи ифшо ё ҷамъбаст нашуда асос ёфтаанд, роҳ надиҳад
- ба саволҳое эрод гирад, ки ба ҷинояти тафтишшаванда дахл надоранд
- ба саволҳое эрод гирад, ки ба муайян кардани содир шудани ҷинояти мазкур ва аз ҷониби кӣ содир шудани он равона нашудаанд

Вохӯри бо машваратчиёни ҳуқуқӣ

Муфаттишон бо машваратчиёни ҳуқуқӣ дар мавридҳои зерин ҳамкорӣ мекунанд:

- дар рафти дастурдиҳии пеш аз пурсиш
- дар рафти пурсиши гумонбаршуда
- дар рафти расмиёти шинохтан
- ҳангоми айбор кардани гумонбаршуда ё ба кафолат гирифтани ӯ ё
- дар рафти равандҳои ифшои маълумот пеш аз эълон кардани айб

Ба ҷиҳатҳои зерин бояд таваҷҷуҳи махсус дода шавад:

Захираҳо - ёфтани макони муносиб, ки аз ҳама гуна халалҳо барои гузаронидани муҳокима озод бошад

Вақт - таъмини вақти мусоид барои ҳама тарафҳо ва ҷудо кардани вақти кофӣ барои муҳокима, машварат ва гуфтушунид пеш аз пурсишҳои минбаъдаи гумонбаршуда, аз ҷумла танаффусҳо

Стратегия - стратегияи дастурдиҳии пеш аз пурсиш - чӣ тавр он гузаронида ва сабт карда мешавад, масалан, оё ошкорсозии вобаста ба сурати кор пурра ё қисмӣ хоҳад буд.

Маълумоти машваратчиёни ҳуқуқӣ

Машваратчиёни ҳуқуқӣ пеш аз пурсиш иттилооти зеринро талаб мекунад:

- тафсилоти ба ҳабс гирифтан ва дар ҳабс нигоҳ доштани гумонбар, муносибат бо ӯ ва риояи ҳуқуқҳояш
- чӣ гун тафтишот анҷом ёфтааст ё дар назар дошта шудааст
- кадом расмиётҳо анҷом ёфтаанд ё дар назар дошта шудаанд, масалан, гирифтани изи ангуштон, намунаҳои маҳрамона ва ғайримаҳрамона

Барои машварат додан ба муштарӣ пеш аз пурсиши полис ё расмиёти дигар, вакил бояд дар бораи парванда то ҳадди имкон маълумоти зиёдтар ба даст орад. Ин маълумот аз се сарчашма ба даст меояд: ин маълумот дар ибтидо аз се манбаъ ба даст меояд:

- афсари ҷойи нигоҳдорӣ дар ҳабс ё сабти дар ҳабс нигоҳ доштан
- муфаттиш
- гумонбаршуда

Маълумоти корманди ҷойи нигоҳдорӣ дар ҳабс

Аз корманди ҷойи нигоҳдорӣ дар ҳабс метавонад пешниҳоди маълумоти зерин талаб карда шавад:

- тасдиқи шахсияти гумонбаршуда
- ҷиноятe, ки тибқи он шахс айбдор дониста мешавад
- оё гумонбаршуда ба ҳабс гирифта шудааст ё ихтиёран дар онҷо қарор дорад (агар ихтиёран бошад, сабти нигоҳдорӣ дар ҳабс вуҷуд надорад, то даме ки ба ҳабс гирифта нашавад
- вазъи саломатӣ, ҳолати ҷисмонӣ ё маъюбии гумонбаршуда
- номҳои афсарони ба ҳабс гирифта
- вақти ба ҳабс гирифтан
- вақти расидан ба шуъбаи полис
- оё аллакай пурсиш гузаронида шудааст
- машварати ҳуқуқӣ бори аввал кай дархост карда шудааст
- ҳама гуна изҳорот/хомӯшиҳои муҳим ҳангоми ба ҳабс гирифтан ё дар ҳабс нигоҳ доштан
- ҳама гуна иқрор аз ҷониби гумонбаршуда

Дур кардани машваратчии ҳуқуқӣ

Дур кардани машваратчии ҳуқуқӣ аз пурсиш амали ҳолати истисноӣ мебошад. Он танҳо дар ҳолате анҷом дода мешавад, ки агар муносибат ё рафтори машваратчии ҳуқуқӣ ба ҷавоб додани гумонбаршуда ба саволҳои пешниҳодшуда халал расонад ё

беасос монеа шавад. Он инчунин метавонад дар ҳолате зарур бошад, ки машваратчии ҳуқуқӣ ба сабти посухи гумонбаршуда, ки бо роҳи ба гап гирифтани ё пайваста буридани сухани ӯ монеъ шавад. Қайди PACE Code C Эзоҳи 6D намунаҳои рафтори номуносиби машваратчии ҳуқуқиро пешбинӣ мекунад:

- посух додан ба саволҳоро ба ҷои мизоҷ
- пешниҳод кардани посуххҳои хаттӣ барои иқтибос кардан аз ҷониби мизоҷ

Пеш аз дур кардани машваратчии ҳуқуқӣ, муфаттиш бояд иҷозати суперинтендант (афсари калони полис) ё шахси рутбааш болотар, ё дар сурати дастрас набудани чунин шахсон, иҷозати нозирро дархост кунад. Афсари иҷозатдиҳанда бояд:

- худаш шоҳиди рафтор бошад (ки метавонад гӯш кардани наворро дар бар гирад)
- барои асоснок кардани қарори худ дар суд омода бошад

Дастурдиҳӣ пеш аз пурсиш

Ин мулоқот байни муфаттиш ва машваратчии ҳуқуқии гумонбаршуда пеш аз гузаронидани пурсиши гумонбаршуда аст. Мақсад аз он иборат аст, ки ба машваратчии ҳуқуқӣ дар бораи тафтишот маводи кофӣ дода шавад, то ки ӯ тавонад пеш аз пурсиш ба мизоҷи худ машварат диҳад. Нигаред ба PACE Code C 11.1A(opens an external website in the same tab), R v Roble [1997] Crim LR 449 and R v Nottle [2004] EWCA Crim 599.

PACE Code C 11.1A аз муфаттиш талаб намекунад, ки тамоми маводи марбут ба тафтишотро пешкаш кунад. Ин қарори тактикист ва муфаттиш бояд арзёбӣ кунад, ки оё ин амал самаранокии пурсишро беҳтар мекунад ва ба гумонбаршуда имконияти додани изҳороти дақиқро фароҳам мекунад. Муфаттиш метавонад маводеро ки метавонад тафтишоти минбаъда ё тафтишоти васеъро халалдор кунад, нигоҳ дорад, нигаред ба R v Farrell [2004] EWCA Crim 597 ва PACE Code G, Эзоҳ 3. (дар ҳамон равзана сомонаи берунаро мекушояд).

Муфаттишон одатан набояд ба гумонбаршудагоне, ки худро намояндагӣ мекунанд, пеш аз пурсиш маводро пешкаш кунанд, зеро онҳо бе замина метавонанд арзиши далелии маводи пешниҳодшударо пурра дарк накунанд. Ин мавод ҳанӯз ҳам дар рафти пурсиш пешниҳод карда мешавад, ки дар он вақт шарҳи замина ва арзиши далелиии он низ дода мешавад. Ин масъала дар салоҳдиди муфаттишон аст. Дар ҳама ҳолатҳо муфаттишон бояд боварӣ ҳосил намоянд, ки гумонбаршуда барои таҳлили муносиби мавод вақти кофӣ дорад, алалхусус дар ҳолатҳое, ки огоҳиҳои махсус зарур аст.

Дастурдиҳии пеш аз пурсиш набояд бо уҳдадории пешниҳоди мавод тибқи CPIA пас аз айбдоркунӣ иштибоҳ карда шавад. Инчунин он набояд бо ҳуқуқҳои гумонбаршуда

тибқи PACE Code C, банди 3.1 омехта карда шавад. Аз ҷумла, ҳуқуқи дастрасӣ ба маълумот дар бораи ҷинояти содиршуда ва (вобаста ба вазъият) ҷиноятҳои эҳтимолии оянда, ки барои онҳо дастгир шудаанд, дар ҳабс қарор доранд ва сабабҳои дастгир кардан ва ба ҳабс гирифта шуданашон. Нигаред ба Ҳуқуқҳо ва имтиёзот.

Омодагӣ

Дар рафти дастурдиҳии пеш аз пурсиш, муфаттиш дониши худро дар бораи қонунгузории дахлдор ва таҷрибаи судии вобаста ба ҷинояти мавриди тафтишро нишон медиҳад. Дар ин марҳила муфаттиш ҷиноятеро, ки гумонбаршуда барои он ба ҳабс гирифта шудааст, ва мақсади пурсиши минбаъдаро шарҳ медиҳад.

Муфаттишон метавонанд аз шахсони зерин кумак дархост кунанд:

- сардорон ва ҳамкорон
- кормандони оид ба баррасии далелҳо
- мутахассисон ва мушовирон оид ба масъалаҳои пурсиш

Муҳим аст, ки дастурдиҳии пеш аз пурсиш ба нақша гирифта ва омода карда шавад. Муфаттиш бояд тартиби дастурдиҳии сохторноки пеш аз пурсиш, стратегия ва нақшаи пурсишро омода созад. Он бояд маълумотеро, ки ба мушовири ҳуқуқӣ ифшо карда мешавад ва вақти онро дар бар гирад. Нақша бояд мақсад ва вазифаҳои пурсиш, нуктаҳои зарурӣ барои исботи ҷинояти дахлдор, ҳама гуна дифоъҳои эҳтимолӣ ва масъалаҳои дигареро дар бар гирад, ки бояд баррасӣ карда шаванд.

Ба нақша гирифтан ва омода кардани дастурдиҳии пеш аз пурсиш

Муфаттиш бояд ҳангоми банақшагирӣ ва омодагӣ ба дастурдиҳии пеш аз пурсиш якчанд масъалаҳоро баррасӣ кунад. Ин бояд ҳама гуна маълумотеро дар бар гирад, ки метавонад пеш аз пурсиш ба машваратчии ҳуқуқӣ дода шавад, аз қабили:

- шарҳи мухтасари ҷинояте, ки гумонбаршуда барои он ба ҳабс гирифта шудааст
- шароите ки дар он гумонбаршуда ба ҳабс гирифта шудааст (ки нақшаи пурсишро мавриди баҳс қарор намедиҳад)
- таърих ва хислати гумонбаршуда
- ҳама гуна қайдҳои муҳим, хомӯшиҳо ё маводи дар вақти ҳабс ёфтшуда
- сабабҳои зарурати пурсиши гумонбаршуда, аз қабили тавзеҳоти бегуноҳона, худмудофиа, собит кардани ҳузур, сабук кардан
- ҷузъиёти ҷиҳатҳое, ки муфаттиш мехоҳад дар пурсиш баррасӣ кунад, аз ҷумла ҳаракатҳои гумонбаршуда, параметрҳои вақт, донистани макон ё ҷабрдида

Муфаттиш инчунин бояд инҳоро баррасӣ кунад:

- ҷое, ки бояд дастурдиҳӣ анҷом дода шавад, махсусан агар муфаттиш бори аввал бо машваратчии ҳуқуқӣ вохӯрад, масалан, бо истифода аз утоқи пурсиш ё бинои мувофиқи идораи полис
- муфаттиш ба дархостҳои иловагии маълумот аз машваратчии ҳуқуқӣ чӣ тавр посух хоҳад дод
- оё пешниҳоди маводи ҷамъоваришуда бояд марҳила ба марҳила сурат гирад
- сабти маводе, ки пеш аз пурсиш пешниҳод шудааст, чӣ тавр анҷом дода мешавад - бо сабти овозӣ ё пешниҳоди ҳуҷҷати дастнавис ё чопӣ
- чӣ тавр пешниҳоди баёноти омода ва/ё пурсиши бе қайд анҷом дода мешавад
- бо иқрорҳо ба ҷиноят чӣ тавр муносибат карда мешаванд

Стратегияи ифшои маълумот

Муфаттишон аз нуқтаи назари қонун ухдадор нестанд, ки пеш аз пурсиши гумонбаршуда ягон маводро ба машваратчии ҳуқуқӣ пешниҳод кунанд. Аммо, барои ноил шудан ба мақсад ва вазифаҳои гузошташуда, стратегияи мувофиқи пеш аз пурсиш метавонад судманд бошад.

Машваратчии ҳуқуқӣ кӯшиш мекунад, ки то ҳадди имкон бештар маълумот дар бораи ҳолати ба ҳабс гирифтан ва далелҳое, ки муфаттиш дар ихтиёр дорад, ба даст орад. Онҳо мехоҳанд мустаҳкамии парвандаи айбдоркуниро арзёбӣ кунанд ва ба мизоҷи худ мувофиқан машварат диҳанд.

Барои мусоидат ба муносибати мусбат, пурсишкунанда метавонад пешакӣ саволҳои умумиеро, ки дар ҷараёни пурсиш пурсида хоҳад шуд, шарҳ диҳад. Муфаттиш инчунин метавонад ба машваратчии ҳуқуқӣ итминон диҳад, ки мавзӯъҳо ё саволҳои дигар, ба ҷуз он чизе, ки нишон дода шудааст, пешниҳод нахоҳад шуд, ба шарте ки онҳо аввал аз ҷониби гумонбаршуда зикр карда нашаванд.

Дар тафтишотҳои ҷиддӣ ё мураккаб метавонад зарурати якчанд пурсиш ба миён ояд, ки метавонад аз дастурдиҳии пеш аз пурсиш ва ифшои марҳила ба марҳилаи мавод иборат бошад.

Агар машваратчии ҳуқуқӣ пас аз айбдор карда шудани мизоҷи худ ба муфаттиш муроҷиат карда, маводи иловагӣ дархост намояд, муфаттиш бояд онҳоро ба прокурор равона кунад. Ифшои маълумот тибқи Қонуни мурофиаи ҷиноятӣ ва тафтишот аз соли 1996 (CPIA) пас аз айбдор кардан оғоз мешавад.

Дастурдиҳии пеш аз пурсиш ихтиёрӣ аст, дар ҳоле ки муқаррароти пешниҳоди CPIA пас аз айбдор кардан ҳатмӣ мебошанд.

Мавод ва маълумот

Аз муфаттишон дархост карда мешавад, ки маҷмӯи маводу маълумотро пешниҳод кунанд, ки метавонанд ҳангоми дастурдиҳии пеш аз пурсиш ё дар вақти аввалин пурсиши гумонбаршуда ҷамъ оварда шуда бошанд ё набошанд.

Муфаттиш аз нуқтаи назари қонун уҳдадор нест, ки пеш аз пурсиши гумонбаршуда ягон маводро ба машваратчии ҳуқуқӣ пешниҳод кунад. Ҳамчунин ӯҳдадорие вуҷуд надорад, ки ба машваратчии ҳуқуқӣ сабаби нигоҳ доштани маводро аз дастурдиҳии пеш аз пурсиш шарҳ диҳад, гарчанде мақомот метавонанд минбаъд сабабҳои худро ба суд шарҳ диҳанд.

Агар парванда минбаъд ба айбдоркунӣ равад, гурӯҳи айбдоркунӣ уҳдадор аст, ки тамоми маводеро, ки эҳтимолан метавонад айбдоркуниро заиф кунад ё ба дифоъ кумак кунад, пешниҳод намояд.

Пешниҳодҳо

"Пешниҳод он вақт дода мешавад, ки машваратчии ҳуқуқӣ мехоҳад масъалаи муҳимеро ба таваҷҷуҳи афсари ҷойи нигоҳдорӣ дар ҳабс, ягон афсар ё кормандони граждании аз ҷониби полис киро кардашуда ё дастур додашуда, расонад."

Ҷамъияти ҳуқуқшиносон (2004) Шуъбаи полис Малакаҳои машваратчиёни ҳуқуқӣ

Мақсади пешниҳод водор кардани шахс ба тафаккур ё амали дигар, ё қонеъ кардани дигарон барои чунин амал мебошад, масалан, тағйир додани қарор ё амал.

Пешниҳодҳо метавонанд ба ҳолатҳои зерин марбут бошанд:

- ҳама гуна хавф ё нуқсони эҳтимолӣ барои дифои гумонбаршуда
- мавқеи ҳуқуқии гумонбаршуда
- саломатии равонӣ ё ҷисмонии гумонбаршуда

Пешниҳод метавонад дар асоси воқеа ё қонун бошад, бо пешниҳоди нуқтаи назари гумонбаршуда. Онҳо метавонанд аз ҷониби машваратчии ҳуқуқӣ, шахси сеюм ки аз номи гумонбаршуда амал мекунад, ё худи гумонбаршуда дар робита ба баррасии ҷойҳои нигоҳдорӣ дар ҳабс пешниҳод карда шаванд.

Дониши зарурӣ барои муфаттиш

Донишу малакаи амиқ дар бораи PACE (Қонуни Амалҳои Полис ва Далелҳои Ҷиноятӣ) ва Кодҳои Амалиёти кунунӣ ба мақомот кумак мекунанд то ба пешниҳодҳое ки аз ҷониби гумонбаршуда ё аз номи ӯ ворид шудаанд, посух диҳанд.

Асосҳо барои пешниҳод

Онҳо метавонанд аз инҳо иборат бошанд:

- қувваи далелҳо бар зидди гумонбаршуда (Code C 11.6, 16.1, Notes 16A–D)
- саломатӣ ё омодагии гумонбаршуда барои пурсиш (Code C 12.3)
- зарурати пурсиш ё идомаи пурсиш аз гумонбаршуда (Code C 11.1–11.6)
- идомаи нигоҳдории гумонбаршуда дар ҳабс (Code C 15.1 15.16, Notes 15 A–G)
- мувофиқати "шахси болиғи мувофиқ" ё тарҷумон (Code C 1.7, Notes 1A–H)
- истифодаи расмиёти муайяни шинохтан (Code D 1.1–1.7, Annex A–F)
- кофтуковҳо (Code C 4.1–4.5, 4A–4C)
- гирифтани намунаҳои маҳрамона ё ғайримаҳрамона аз гумонбаршуда (Code D 6.1–6.12, Notes 6A–6F)
- ҳалли парванда тавассути кафолат, айбдоркунӣ ё интиқол (Code C 16.1), барои маълумоти бештар ба натиҷаҳои баррасии судӣ нигаред
- озмоиши маводи мухаддири Синфи A (Code C 17.1–17.14, Notes 17A–G)
- назорати минбаъдаи пурсишҳо (Code E 4.8–4.9, Note 4F), барои маълумоти бештар ба Сиркуляри Вазорати корҳои дохилӣ 50/1995 Мониторинги дурдасти пурсишҳои гумонбаршудагон нигаред
- сабти видеоии пурсишҳо (Code F 3.1–3.6, Notes 3A–3 F)

Барои маълумоти бештар ба Кодекси амалияи PACE нигаред:

- Code C(дар ҳамон равзана сомонаи берунаро мекушояд)
- Code D(дар ҳамон равзана сомонаи берунаро мекушояд)
- Code E(дар ҳамон равзана сомонаи берунаро мекушояд)
- Code F(дар ҳамон равзана сомонаи берунаро мекушояд)

Амалҳои зарурӣ

Пешниҳодҳо метавонанд шифоҳӣ ё хаттӣ дар ҳар вақт ҳангоми дар ҳабс қарор доштани гумонбаршуда ё интизор шудани эълони айб ба ӯ ворид карда шаванд.

Пешниҳодҳо метавонанд ба шахсони зерин ворид карда шаванд:

- афсарони ҷойҳои нигоҳдорӣ дар ҳабс

- муфаттишон
- афсарони баррасикунанда
- афсарони муайянкунанда
- ҳар афсар ё корманди полис, ки бо масъалаҳои тафтишот ё ба ҳабс гирифтани гумонбаршуда сарукор дорад

Корманди полис ё аъзои ҳайати шахсии полис бояд муҳтаво ва шароити умумии пешниҳодро дар маҳалли ҳабс, дар парвандаи шахсӣ ҳангоми рӯбарӯкунӣ ё дар дафтари қайдҳои шахсии худ дақиқ сабт намояд.

Далелҳое, ки аз ҷониби машваратчии ҳуқуқӣ пешниҳод мешаванд, метавонанд дар натиҷаи мурофиаҳои судӣ муҳим шаванд. Бурдани қайдҳо оид ба ҳама пешниҳодҳо ва тарзи ҳалли онҳо дар сурати ҳар гуна баррасии минбаъда кумак хоҳанд кард.

Сохтори пурсиш

Илова бар модели PEACE, якчанд мулоҳизоти дигар низ вуҷуд доранд, ки бояд ҳангоми муайян кардани сохтори пурсиш ба инобат гирифта шаванд.

Назорати минбаъда

Агар назорати дурдасти пурсиш сурат гирад, гумонбаршудагон ва намояндагони ҳуқуқии онҳо бояд пурра огоҳ карда шаванд. Стандартҳои минималии зерин, ки дарп PACE code E, paragraph 2.6(дар ҳамон равзана сомонаи беруниро мекушояд) муқаррар шудаанд, татбиқ мешаванд.

- Системаи назорати дурдаст танҳо дар ҳолате метавонад фаъол бошад, ки магнитофон фаъол бошад.
- Чароғаке, ки бо фаъол шудани назорати дурдаст худкор фурӯзон мешавад, бояд ба ҳама дар хонаи пурсиш намоён бошад.
- Ҳамаи хонаҳои пурсише, ки таҷҳизоти назорати дурдаст доранд, бояд эъломияи возеҳеро дар бораи қобилияти назорати дурдаст ва ҷалб кардани таваҷҷуҳ ба он нишон диҳанд, ки чароғаки огоҳкунанда равшан мешавад, то нишон диҳад, ки назорати дурдаст идома дорад.
- Дар оғози пурсиш, муфаттиш бояд мӯҳтавои огоҳиро ба гумонбаршуда шарҳ диҳад (шарҳ бояд дар навор сабт карда шавад).
- Қайди нигоҳдории гумонбаршуда бояд ба он истинод кунад, ки пурсиш ё қисми пурсиш аз ба таври фосилавӣ назорат карда шудааст. Он бояд номҳои

кормандони полисро, ки пурсишро назорат мекунанд, ва мақсади назоратро, яъне барои омӯзиш ё кумак ба тафтишот, дар бар гирад.

Муайян кардани сохтор ва идоракунии пурсиши гумонбаршуда

Пурсиш дар панҷ марҳилаи муайян, бо истифода аз чорчӯбаи PEACE барои пурсиши тафтишотӣ пешниҳод карда мешавад. Ба санҷиши дақиқияти нишондод, муайян кардани самтҳои эҳтимолии тафтишот ва дар сурати зарурат мавриди баҳс қарор додани нишондод таваҷҷуҳ додан лозим аст. Ҳар марҳила лаҳзаҳои мувофиқеро барои танаффус ва аз нав арзёбӣ кардани мақсадҳо фароҳам меорад.

Оғози пурсиш

Пурсишкунанда бояд:

- изҳор кунад, ки пурсиш сабти садо карда мешавад
- номи ва рутбаи худ ва ҳар гуна пурсишкунандаи дигарро баён кунад
- аз гумонбаршуда ва ҳар шахси дигари ҳозир, масалан, вакил, хоҳиш кунад, ки худро муаррифӣ кунанд
- сана, вақт ва макони оғози пурсишро баён кунад
- ба гумонбаршуда хабар диҳад, ки дар бораи нусхаҳои сабт огоҳнома дода хоҳад шуд (ин ба пурсишҳое, ки тавассути шабакаи рақамии амн анҷом дода мешаванд, дахл надорад)

Нигаред ба Code E to PACE 4.4–4.6.(дар ҳамон равзана сомонаи берунаро мекушояд)

Муқаддима инчунин эҳтимолан огоҳии пешакиро дар бар мегирад:

"Шумо уҳдадор нестед, ки чизе гӯед. Аммо агар дар суд ба чизе такя кунед, ки онро дар вақти пурсиш нагуфтаед, ин метавонад ба ҳимояи шумо зарар расонад. Ҳар чизе, ки шумо мегӯед, метавонад ҳамчун далел пешниҳод карда шавад."

Гумонбаршуда бояд дар бораи ҳуқуқи машварати ҳуқуқии ройгон ёдрас карда шавад.

Изҳороти муҳим

Изҳорот ё хомӯшии муҳиме, ки дар ҳузур ва шунавоии полис ё дигар кормандони полис пеш аз оғози пурсиш рух додааст, бояд қайд карда шавад.

Дар Кодекси PACE, банди 11.4 зикр шудааст, ки дар оғози пурсиш ҳар гуна изҳорот ё хомӯшии муҳиме, ки пештар дар пурсиши қаблӣ ба гумонбаршуда гуфта нашудааст, бояд ба ӯ гуфта шавад. Ин амал бояд пас аз огоҳӣ анҷом дода шавад, ва аз

гумонбаршуда пурсида шавад, ки изҳороти қаблии худро тасдиқ ё рад мекунад, ва оё иловатан чизе гуфтан мехоҳад.

Мақсадҳои пурсишкунанда

Онҳо бояд дар марҳилаи банақшагирӣ ва тайёрӣ муайян карда шаванд. Пурсишкунанда бояд:

- ҳар як мақсадро алоҳида муаррифӣ кунад
- ба гумонбаршуда барои посух вақт диҳад (суханашро набурад)
- ҳар як мақсадро пурра таҳқиқ кунад

Пас аз таҳқиқ, пурсишкунандаи асосӣ бояд маълумотро ба таври шифоҳӣ ҷамъбаст намояд.

Нишондоди гумонбаршуда

Пурсишкунандагон бояд ҳангоми гирифтани нишондод равишҳои зеринро ба инобат гиранд:

- ба гумонбаршуда додани имконияти муайян кардани мавқеи худ
- муайян кардани параметрҳои вақт, агар дахл дошта бошад
- истифодаи саволҳои кушода, масалан, "Дар бораи ҳаракатҳои худ аз лаҳзаи тарк кардани хона субҳи дирӯз то баргаштан ба хона бегоҳии дирӯз нақл кунед"
- агар гумонбаршуда аз посух саркашӣ кунад ё посух надиҳад, исрор кардан бо саволҳое, ки посухи муфассал талаб мекунанд
- агар гумонбаршуда дар аввал нигарониҳои худро изҳор кунад, муфаттиш бояд кӯтоҳ посух диҳад ва саволи кушодаи дигар омода намояд
- агар гумонбаршуда аз ҳодиса иттилоъ доштани худро инкор кунад, пурсишкунанда бояд дар бораи ҳаракатҳои гумонбаршуда дар вақти дахлдор пурсад
- худдорӣ кардан аз буридани сухани гумонбаршуда ҳангоми додани нишондод (буридани сухан метавонад баъдтар оқибатҳо ба вуҷуд орад ва боиси нодуруст татбиқ шудани адолати судӣ гардад, он инчунин метавонад ба ҷараёни маълумот монеъ шавад)
- бурдани қайдҳои дақиқ барои мусоидат ба ҷамъбасти нишондоди гумонбаршуда
- ҷамъбаст

- муайян кардани мавзӯъҳо барои баррасӣ ва истифодаи саволҳои мувофиқ барои муфассал кардани нишондод, масалан, ‘Шумо кай аз хона баромадед?’, ‘Ба ман дар бораи хатсайри худ ба клуб нақл кунед’
- интихоби мақсадҳо барои баррасии минбаъда бо истифода аз "чӣ", "чаро", "куҷо", "кай", "кӣ", "чӣ тавр", "нақл кунедн", "эзоҳ диҳед" ва "тавсиф кунед"
- Пас аз он ки пурсишкунанда ҳама мақсадҳои марбут ба нишондоди гумонбаршударо баррасӣ кард, пурсишкунандаи асосӣ бояд аз пурсишкунандаи дуюм пурсад, ки оё масъалаҳое ҳастанд, ки ӯ мехоҳад равшан кунад.

Мавриди баҳс қарор додани нишондодҳо

Ҳангоми мавриди баҳс қарор додани нишондодҳои бардурӯғ ё номутобиқат дар нишондоди гумонбаршуда, пурсишкунанда набояд бо овози баланд ё лафзи таҳриккунанда сухан ронад, зеро ин метавонад боиси вайрон шудани робита гардад.

Ҳар як ҳисоботи бардурӯғ бояд ҳамчун мақсади алоҳида баррасӣ карда шавад. Пурсишкунанда бояд бо саволгузорӣ онро баррасӣ ва ҷамъбаст кунад.

Ҳузури ихтиёрӣ/Пурсиши ихтиёрӣ

Ҳузури ихтиёрӣ (ҲИ) ё пурсиши ихтиёрӣ метавонад барои пурсиши гумонбаршудае, ки барои содир кардани ҷиноят ба ҳабс гирифта нашудааст, истифода шавад. ҲИ метавонад барои калонсолон ва наврасон истифода шавад. Ин ба пурсишҳое дахл дорад, ки дар биноҳои полис ё берун аз он анҷом дода мешаванд.

Пурсиши ихтиёрӣ усули баррасии гумонбаршудагон бидуни ба ҳабс гирифтан мебошад. Он ҳам барои гумонбаршудагон ва ҳам пурсишкунандагон шароити мувофиқ ва тағйирпазир фароҳам меорад, вале метавонад хавфҳои иловагие дошта бошад, ки бояд ба таври мувофиқ идора карда шаванд.

Моддаи 29 PACE муқаррар мекунад, ки агар шахс бидуни ба ҳабс гирифтан ихтиёран ба идораи полис ё макони дигар барои кӯмак ба тафтишот ҳозир шавад:

- ӯ ҳуқуқ дорад озодона равад, ба шарте ки ба ҳабс гирифта нашавад
- дарҳол бояд огоҳ карда шавад, ки ба ҳабс гирифта мешавад, агар констебл қарор диҳад, ки ӯро намегузорад бо хоҳиши худ биравад

Пурсиши ихтиёрӣ як пурсиши расмӣ барои ҷамъ кардани маводи марбут ба айбдоркунӣ мебошад ва метавонад оқибатҳои муҳиме барои гумонбаршуда дошта бошад. Дар ҳолатҳое, асос барои гумонбар кардани шахс дар содир кардани ҷиноят вуҷуд дорад, гумонбаршуда бояд огоҳ карда шавад, ки посухҳо ё хомӯшии ӯ метавонанд ҳамчун

далел пешниҳод карда шаванд. Гумонбаршуда дар пурсиши ҲИ ҳамон ҳуқуқу имтиёзотеро дорад, ки дар пурсиш ҳангоми қарор доштан дар ҳабси полис дорад, фарқ танҳо дар он аст, ки гумонбаршуда дар пурсиши ҲИ ҳуқуқи рафтан дорад. гумонбаршуда инчунин бояд дар бораи ҳуқуқҳои иловагӣ, имтиёзҳо ва кафолатҳое, ки дар банди 3.21A PACE Code C (дар ҳамон равзана сомонаи берунаро мекушояд) оварда шудаанд ва ба пурсишҳои ихтиёрӣ дахл доранд, огоҳ карда шавад.

Ҳангоми гузаронидани пурсиши ихтиёрӣ, муфаттиш бояд пурсишро ба монанди пурсиш дар ҳолати дар ҳабс қарор доштани пурсишшаванда ба нақша гирад ва гузаронад.
Ӯ бояд:

- ниёзҳо ва қобилиятҳои гумонбарро арзёбӣ кунад
- омодагӣ барои пурсиш ва зарурати калонсоли муносибро муайян кунад
- дар аввалин имконият маслиҳати ҳуқуқиро пешниҳод кунанд – гумонбарон дар пурсиши ихтиёрӣ ҳуқуқи гирифтани маслиҳати ҳуқуқии ройгон доранд
- ба гумонбаршуда хабар диҳад, ки мақсади пурсиши ихтиёрӣ пурсиши ӯ бо мақсади ба даст овардани далелҳо дар бораи иштирок ё гумони иштироки ӯ дар ҷиноят мебошад
- ба гумонбаршуда дар бораи ҳуқуқашон барои гирифтани маълумот оид ба ҷиноят хабар диҳад, то ки ӯ моҳияти ҷиноят ва сабаби гумонбаршуда буданашро фаҳмад
- ба гумонбаршуда аҳамияти пурсишро фаҳмонад, вокуниш, фаҳмиш ва хавфҳои марбутаро баррасӣ кунад
- пурсишро мутобиқи PACE Code E(дар ҳамон равзана сомонаи берунаро мекушояд) сабт кунад. Эзоҳ: акнун видеои дар бадан насбшуда метавонад барои сабти мусоҳиба бо гумонбаршуда, ки берун аз ҷои нигоҳдории полис гузаронида мешавад, истифода шавад
- тасдиқи сабт оиди он, ки гумонбаршуда бо сабти пурсиш розӣ шудааст, тавре ки тибқи PACE Кодекси C 3.22A(дар ҳамон равзана сомонаи берунаро мекушояд) талаб карда мешавад

Эзоҳ: дар пурсиши ихтиёрӣ изи ангуштон ва ДНК набояд гирифта шаванд. Изи ангуштон ва ДНК метавонанд пас аз ба ҳабс гирифтан ё эълон кардани айб мутобиқи PACE гирифта шаванд. PACE Code D(дар ҳамон равзана сомонаи берунаро

мекушояд)банди 5.19 гирифтани сурати гумонбаршудагонеро, ки ихтиёран ба шуъбаи полис ҳозир шудаанд, иҷозат медиҳад. Аммо онҳо танҳо бо розигӣ гирифта мешаванд, барои гирифтани тасвирҳо қувва истифода шуда наметавонад ва аксҳои гирифташуда бояд нобуд карда шаванд, ба шарте агар гумонбаршуда барои ҷинояти сабтшаванда мавриди эълони айб, таъқиб ё огоҳкунӣ қарор дода нашавад, ё розигии хаттии огоҳонаро барои нигоҳ доштани акс надиҳад.

Ба монанди ҳама дахолатҳои полис, пурсишҳои ихтиёрӣ бояд имконияти баррасӣ ва коҳиш додани хавфҳои аёнро таҳқиқ кунанд ва/ё имкониятҳоро барои пешгирии ҷинояти минбаъда омӯзанд, мисолҳо инҳоро дар бар мегиранд: равона кардан ба нақшаҳои Робита ва даврзанӣ, Ифшо ба полис тибқи ҳуқуқи умумӣ, санҷишҳои ҷиноятконони хориҷӣ, ва арзёбии хавф пас аз пурсиш.

Нигаред ба Дастурамали NPCC оид ба пурсиши ихтиёрӣ.

Сабти пурсиш

Бандҳои 2.1 ва 2.3-и Кодекси E(дар ҳамон равзана сомонаи берунаро мекушояд) (соли 2018) тасҳеҳ карда шуданд, то таъмин карда шавад, ки пурсишҳо (тибқи таърифи PACE Кодекси C11.1A)(дар ҳамон равзана сомонаи берунаро мекушояд) танҳо дар он сурат дар шакли хаттӣ сабт карда мешаванд, ки сабт кардани онҳо тибқи Кодекси E(дар ҳамон равзана сомонаи берунаро мекушояд) ё Кодекси F(дар ҳамон равзана сомонаи берунаро мекушояд)https://www.gov.uk/guidance/police-and-criminal-evidence-act-1984-pace-codes-of-practice бо истифода аз дастгоҳи сабти тасдиқшуда, ки дар банди 1.6(a) Кодекси E тавсиф шудааст, ғайриимкон бошад.

Муқаррароти Кодекси амалия оид ба сабти овозии пурсишҳо ба ҳама пурсишҳо, новобаста ба макон, аз ҷумла дар канори роҳ, татбиқ мешаванд. Бо мақсади возеҳӣ, кафолатҳои дар бандҳои 3.21 то 3.22A-и Кодекси C (дар ҳамон равзана сомонаи берунаро мекушояд) зикршуда ба ҳамаи пурсишҳои ихтиёрӣ, сарфи назар аз ҷиноят, татбиқ мешаванд.

Банди 2.3-и Кодекси E (дар ҳамон равзана сомонаи берунаро мекушояд) истисноеро пешбинӣ мекунад, ки иҷозат медиҳад дар баъзе вазъиятҳо сабти хаттии пурсиш ба ҷои сабти аудио/видео сурат гирад. Талаботи қонунгузорӣ оид ба сабти видеои пурсишҳои ихтиёрӣ вуҷуд надорад (онҳо бояд бо овоз сабт карда шаванд, агар яке аз сабабҳои дар

Кодекси E (дар ҳамон равзана сомонаи берунаро мекушояд) зикршуда мавҷуд набошад). Кодекси F мисолҳоро нишон медиҳад, ки кай бояд сабти видео сурат гирад.

Эзоҳ: Танҳо ба шахс гуфтани он, ки ӯ чӣ кардааст ва нишон додани ҷиноят бе пурсидани саволҳо дар бораи иштироки ӯ дар ҷиноят, пурсиш ҳисоб намешавад. Банди 11.1А-и Кодекси C PACE (дар ҳамон равзана сомонаи берунаро мекушояд) пурсишро чунин таъриф медиҳад: "пурсиши шахс оид ба иштироки ӯ ё иштироки эҳтимолии ӯ дар ҷиноят ё ҷиноятҳое, ки бояд бо эҳтиёт гузаронида шавад". Пешниҳоди маълумоти воқеӣ пурсиш ба шумор намеравад, агар ягон шарҳ дархост карда нашуда бошад ё ягон саволи мушаххас пурсида нашуда бошад.

Гумонбаршуда ба ҳузури вакил дар рафти пурсиш ҳуқуқ дорад. Наврасон ва гумонбаршудаи осебпазир ба ҳузури шахси калонсоли мувофиқ ҳуқуқ доранд. Инчунин талаботи муайян кардани зарурати тарҷумон барои гумонбаршуда вуҷуд дорад.
Ҳеҷ каси дигар набояд ҳозир бошад, зеро онҳо метавонанд шоҳидони эҳтимолӣ бошанд ва шоҳиди пурсиш мегарданд. Онҳо метавонанд ба раванд таъсир расонанд ва кӯшиш кунанд, ки посуххҳои гумонбаршударо роҳнамоӣ ё ба онҳо илова кунанд.

Пурсишҳое, ки берун аз биноҳои полис гузаронида мешаванд
Пурсишҳо метавонанд дар биноҳои ғайриполисӣ сурат гиранд.
Аммо мутахассисон бояд муайян кунанд, ки оё чунин навъи пурсиш дар ин шароит мувофиқ аст, бо назардошти ҷиноят, рафтори гумонбаршуда, макони пешниҳодшуда барои пурсиш ва муҳлате, ки метавонад пешакӣ дода шавад.
Мутахассиси пурсишкунанда бояд оқибатҳои иштироки шахсони сеюмро баррасӣ кунад.
Макон бояд ором ва бехатар бошад, то аз халалдоршавиҳо пешгирӣ карда шавад.

Пурсишҳое, ки дар биноҳои полис гузаронида мешаванд
Пурсишҳо дар биноҳои полис, агар имкон бошад, бояд аз ҷоҳои нигоҳдорӣ дар ҳабс дур бошанд.
Дар шароити истисноӣ аз утоқҳои назди ҷоҳои нигоҳдорӣ дар ҳабс истифода бурдан мумкин аст. Дар ин ҳолатҳо бояд бо кормандони ҷои нигоҳдорӣ дар ҳабс машварат карда, онҳоро огоҳ кардан лозим аст.

Масъалаҳои ҳуқуқӣ

Шахс то исбот нашудани гуноҳаш бегуноҳ ба шумор меравад. Исбот кардани парвандаи худ бар зидди шахсе, ки дар содир кардани ҷиноят гумонбаршуда мешавад, вазифаи айбдоркунанда аст.

Гумонбаршуда уҳдадор нест, ки маводеро ба муфаттиш ё прокурор пешниҳод кунад, ки эҳтимолан худи ӯро айбдор мекунанд ё ба парвандаи айбдоркунӣ кумак мерасонад.

Пурсиш бе шарҳ

Дар Принсипи 7 зикр шудааст, ки ҳатто агар гумонбаршуда ҳуқуқи хомӯш монданашро истифода барад, муфаттишон барои савол додан ба онҳо масъул ҳастанд.

Ин метавонад барои мутахассисоне, ки дар пурсиши тафтишотӣ таҷриба надоранд, душвор бошад.

Омодагӣ ба ҳал кардани чунин вазъиятҳо аҳамияти асосӣ дорад. Пурсишкунанда набояд ҳангоми гирифтани ҷавобҳои "бе ягон шарҳ" рӯҳафтода шавад. Мушкилии амалӣ на дар он аст, ки агар ягон посух дода нашавад оё бояд пурсиш идома дода шавад, балки дар он аст, ки чӣ тавр ин корро самаранок ва ба таври қобили қабул анҷом додан лозим аст.

Ба гумонбаршуда бояд имконияти посух додан ба ҳамаи саволҳои дахлдор дода шавад ва вақти кофӣ барои қабули қарор оиди он, ки оё мехоҳад посух диҳад, дода шавад.

Пурсиши "бе ҳеҷ шарҳ" метавонад ҳатто барои пурсишкунандаи ботаҷриба мушкил бошад. Нуктаи муҳимтарине, ки бояд дар хотир нигоҳ дошт, он аст, ки ба гумонбаршуда бояд имконияти посух додан ба ҳама гуна маълумоти дахлдор дода шавад ва аз ин рӯ ҳамаи саволҳои банақшагирифташуда бояд пурсида шаванд.

Пурсишкунанда бояд ҳамаи саволҳои дахлдорро тавре пурсад, гӯё ки пурсишшаванда посух медод. Муҳим аст, ки ҳеҷ гуна фосила барои ҳимоя дар суд пур карда нашавад. Напурсидани ҳамаи саволҳои дахлдор дар аввал метавонад боиси ғайриимкон шудани барориши хулосаҳо дар суд шаванд.

Барои маълумоти иловагӣ нигаред ба:

- Кодекси PACE C (дар ҳамон равзана сомонаи берунаро мекушояд)
- Кодекси амалия оид ба боздошт, муносибат ва пурсиши шахсон аз ҷониби афсарони полис

Хулоса ба фоидаи тарафи муқобил

фасли 34(1)(a) CJPOA (дар ҳамон равзана сомонаи берунаро мекушояд)ба судҳо иҷозат медиҳад, ки дар ҳолатҳои махсус, бо такя ба хомӯшӣ ё рад кардани гумонбаршуда аз зикри далеле ҳангоми пурсиш бо огоҳӣ пеш аз эълони айб, ки баъдан барои ҳимояи худ ба он истинод мекунад, хулоса ё қарорро ба фоидаи тарафи муқобил бароранд. Инчунин метавонад хулоса баровард шавад, вақте ки айбдоршаванда дар айбдоркунӣ хомӯш аст (қ. 34(1)(b)). Барои маълумоти бештар нигаред ба ҳуқуқи хомӯшӣ ва ECHR (дар ҳамон равзана сомонаи берунаро мекушояд).

Зарур аст, ки далелҳои кофӣ ва ҷиддӣ барои оғоз кардани парванда мавҷуд бошанд – "далелҳои қавие, ки ҷавобталабанд", то ки судро водор созанд, ки дар асоси хомӯшии гумонбаршуда хулосаеро ба фоидаи тарафи муқобил барорад.

Агар гумонбаршуда ҳуқуқи хомӯшии худро нигоҳ дорад ё далелеро, ки баъдан дар суд ба он дар ҳимояи худ такя мекунад, баён накунад, судяи парванда метавонад таваҷҷӯҳи ҳайати ҳакамонро ба хомӯшии гумонбаршуда ҷалб карда, онҳоро барои баровардани хулоса ба фоидаи тарафи муқобил даъват кунад.

Ба ҳайати ҳакамон метавонад баррасии он пешниҳод карда шавад, ки чаро шахси бегуноҳ ба саволҳои асоснок посух намедиҳад ва оё воситаҳои ҳимояи пешниҳодшуда қобили эътимод ҳаст.

Дар асоси таҷрибаи судӣ, судҳо шаш шарте, ки бояд пеш аз баровардани хулоса ба манфиати тарафи муқобил тибқи қисми 34-и CJPOA (дар ҳамон равзана сомонаи берунаро мекушояд) иҷро карда шаванд, муайян кардаанд.

Судя метавонад инчунин ба тавзеҳи пешниҳодшуда таваҷҷӯҳ кунад, ки пас аз баррасии ҳамаи далелҳо метавонад нисбат ба тавзеҳе, ки гумонбаршуда ҳангоми пурсиш бо огоҳӣ пешниҳод кардааст ва ҳамон вақт метавонист санҷида шавад, камтар эътимодбахш бошад.

Қисми 36 ва Қисми 37 CJPOA

Қисми 36

Он ба суд ё ҳайати ҳакамон иҷозат медиҳад, ки дар асоси худдорӣ ё рад кардани гумонбаршуда аз додани шаҳодат дар бораи ашё, изҳо ё моддаҳо дар баъзе ҳолатҳо, хулосаро ба фоидаи тарафи муқобил бароранд.

Қисми 37

Дар он шароитҳое тавсиф карда мешаванд, ки дар онҳо констебл гумонбаршударо дар маҳалле, ки эҳтимолан ҷиноят содир шудааст, ё тақрибан дар ҳамон вақти тахминии содиршавии ҷиноят пайдо ва дастгир мекунад, ва гумонбаршуда ҳузур надоштани

худро дар он макон ва дар он вақти муайян исбот кунад ё ҳузури худро дар он маҳал ва вақт дар онҷо инкор мекунад.

Суд наметавонад ба фоидаи тарафи муқобил хулоса барорад, ба шарте ки муфаттиш пеш аз оғози пурсиши гумонбаршуда ӯро огоҳ насозад, ки худдорӣ ё рад кардани додани шаҳодат метавонад боиси набудани далелҳои кофӣ барои баровардани хулосаи мувофиқ аз ҷониби суд ё ҳайати судӣ гардад. Ин "огоҳии махсус" номида мешавад.

Дар ҳолатҳои ҷиддӣ, бояд омодасозии бастаи ҳуҷҷатҳоеро, ки ба баровардани хулоса ба фоидаи тарафи муқобил марбутанд, ба назар гирифт.

Шаш шарт

Барои баровардани хулоса ба фоидаи тарафи муқобил, бояд шаш шарт иҷро карда шавад, то асоси кофӣ таъмин гардад.

1. Саркашии эҳтимолӣ аз баёни далеле, ки баъдан дар ҳимояи худ гумонбаршуда ба он такя мекунад, бояд дар вақти пурсиши гумонбаршуда бо огоҳӣ анҷом дода шавад.
2. Саркашӣ аз баёни ин далелҳо бояд пеш аз айбдор кардан ё дар вақти айбдор кардан рух диҳад.
3. Саволҳое, ки ба онҳо посух дода нашуданд, кӯшиши муайян кардани он буданд, ки оё ҷиноят содир шудааст ва онро кӣ содир кардааст.
4. Гумонбаршуда далелеро, ки баъдан дар ҳимояи худ ба он такя мекунад, баён накардааст.
5. Гумонбаршуда дар шароитҳои мавҷудаи он вақт метавонист ба таври асоснок далелҳоеро, ки баъдан дар суд ба он такя мекунад, номбар кунад.
6. Ин муқарраротаз танҳо дар мавриди мурофиаҳои ҷиноятӣ татбиқ мешавад.

R v Argent [1997] 2 Cr App R 27(дар ҳамон равзана сомонаи берунаро мекушояд)

Барои риоя кардани ин талаботҳо, муфаттиш бояд таъмин намояд, ки гумонбаршуда дар макони тасдиқшудаи нигоҳдорӣ дар ҳабс қарор дорад ва ба ӯ гуфта шудааст, ки ба машварат бо вакили ҳуқуқӣ пеш аз пурсиш, эълони айб ё огоҳ кардан оид ба эҳтимолияти таъқиби судӣ ҳуқуқ дорад.

Даст кашидан аз намояндагии ҳуқуқӣ

Гарчанде ба гумонбаршуда бояд дар бораи ҳуқуқи намояндагии ҳуқуқӣ маслиҳат дода шавад, ӯ метавонад аз машварат бо вакили ҳуқуқӣ ё иштироки он дар рафти пурсиш

даст кашад. Дар чунин ҳолат, суд ҳанӯз ҳуқуқ дорад хулосаеро ба фоидаи тарафи муқобил барорад, агар гумонбаршуда ҳангоми пурсиш хомӯшӣ ихтиёр карда бошад ё далелеро, ки баъдан барои ҳимояи худ ба он истинод мекунад, зикр накарда бошад.

Қисми 34

Моддаи 34 CJPOA ба суд ё ҳайати ҳакамон иҷозат медиҳад, ки хулосаеро ба фоидаи тарафи муқобил бароранд, агар гумонбаршуда далелеро, ки баъдан барои ҳимояи худ ба он истинод мекунад, ҳангоми пурсиш бо огоҳӣ зикр накарда бошад, ҳол он ки бо эҳтимоли зиёд метавонист онро дар ҷараёни чунин пурсиш баён намояд.

Дар доираи ин қисм амалияи судии васеъ ташаккул ёфтааст, ки ба такмили қонунгузорӣ мусоидат намуда, барои муфаттишоне, ки аз рӯи парвандаҳои ҷиноятӣ тафтишот мебаранд тавзеҳоти зарурӣ фароҳам меорад (нигаред ба шаш шарт).

Амалияи судӣ

Амалияи судии васеъ ташаккул ёфтааст, ки ба такмили қонунгузорӣ мусоидат намуда, инчунин барои муфаттишоне, ки аз рӯи парвандаҳои ҷиноятӣ тафтишот мебаранд тавзеҳоти зарурӣ фароҳам меорад, масалан, бо муайян кардани шаш шарти асосӣ.

Муфаттишон бояд доимо дониши ҳуқуқии худро баҳо диҳанд, то аз навсозиҳои охирин воқиф бошанд. Дар акси ҳол ин метавонад боиси он шавад, ки муфаттиш пурсишро тавре мегузаронад, ки суд наметавонад хулосаи дуруст барорад.

Дониши ҳуқуқиро бо таҳлили мунтазами пойгоҳҳои иттилоотии зерин навсозӣ кардан мумкин аст:

- Пойгоҳи иттилооти ҳуқуқии миллии полис (дар ҳамон равзана сомонаи берунаро мекушояд)
- Lawtel (дар ҳамон равзана сомонаи берунаро мекушояд)
- Роҳнамоии ҳуқуқии Crown Prosecution Service (CPS) (дар ҳамон равзана сомонаи берунаро мекушояд)

Бастаи ҳуҷҷатҳои марбут ба баровардани хулоса ба фоидаи тарафи муқобил

Қисми муҳими нақши муфаттиш дар назар доштани ҳодисаҳои эҳтимолӣ дар суд мебошад. Агар гумонбаршуда аз ҷавоб додан ба саволҳо худдорӣ кунад ё ҳангоми пурсиш бо огоҳӣ далели мушаххасеро зикр накунад, эҳтимол вуҷуд дорад, ки дар ҷараёни муҳокимаи судӣ ӯ метавонад маълумоти қаблан зикрнагардидаеро дар доираи ҳимояи худ пешниҳод намояд.

Мақсади бастаи ҳуҷҷатҳои марбут ба баровардани хулоса ба фоидаи тарафи муқобил ҷалби диққати CPS ба ҷанбаҳои гуногун дар рафти пурсиш аст, ки дар онҳо ба гумонбаршуда имконияти номбар кардани чизе, ки баъдан дар изҳороти ҳимоявии худ ба он такя мекунад, дода шудааст.
Барои ин омода кардани парвандае судманд аст, ки посухи аввалияи гумонбарро нишон медиҳад, ки дар сурати дархост метавонад ба суд дода шавад.

Омода кардани парванда

Ин баррасии изҳороти ҳимоявӣ, агар пешниҳод шуда бошад, ва муқоиса кардани он бо ҳуҷҷатҳое мебошад, ки қисми омода кардани парванда ҳастанд ва боиси нишон додани тағйирот дар нишондоди гумонбаршуда мегарданд.
Масъалаи муайян кардани он, ки оё баён накардани он далелҳо аз ҷониби гумонбаршуда асоснок буд, ба зиммаи ҳайати ҳакамон аст. Агар онҳо ба хулоса оянд, ки гумонбаршуда бидуни асосҳои оқилона амал кардааст, метавонанд дар асоси зикр накардани ин далелҳо хулосаро ба фоидаи тарафи муқобил бароранд.

Изҳороти ҳимоя

Барои муфаттиш зарур аст, ки аз мазмуни дастурдиҳии пеш аз пурсиши машваратчии ҳуқуқӣ, нақшаҳои пурсиш, муҳлатҳои нигоҳдошт дар ҳабс ва сабтҳои пурсиш огоҳ бошад, махсусан дар ҳолатҳое, ки гумонбаршуда хомӯш мондааст ё посуххои "ҳеҷ гуна шарҳ" додааст.
Танҳо бо доштани ин маълумот муфаттиш метавонад омода бошад, ки ба суд бастаи ҳуҷҷатҳоеро пешниҳод кунад, ки нишон медиҳад, чаро ҳайати судӣ бояд ба манфиати тарафи муқобил хулоса барорад. Гарчанде дар асл эҷоди чунин баста вазифаи муфаттиш нест, анҷом додани он метавонад ба таъқиби судии муваффақ мусоидат кунад. Бо ҳамин сабаб, ба манфиати муфаттиш аст, ки бо банақшагирии самаранок ва омодагии ҳамаҷониба ба пешбурди тафтишот мусоидат кунад.

Изҳороти пешакӣ омодашуда

Гумонбаршудагон метавонанд бо мақсади коҳиш додани имкони баровардани хулоса ба фоидаи тарафи муқобил аз изҳороти пешакӣ омодашуда истифода баранд. Пеш аз оғози пурсиш, пурсишкунанда метавонад аз намояндаи қонунии шахси пурсишшаванда пурсад, ки оё онҳо ният доранд пешакӣ баёнот таҳия кунанд.

Агар изҳороти қаблан омодашуда дар аввали пурсиш пешниҳод ё хонда шавад, муфаттиш боз ҳам ҳуқуқ дорад, ки гумонбаршударо дар бораи мазмуни изҳороти омода ё дигар масъалаҳо пурсад.

Изҳороти омода аз ҷониби намояндаи ҳуқуқии гумонбаршуда бо машварат бо гумонбаршуда омода карда мешавад, аз ҷониби гумонбаршуда имзо ва санагузорӣ карда мешавад ва аз ҷониби ҳимоя пеш аз пурсиши гумонбаршуда ё дар рафти он пешниҳод карда мешавад. Дар ҳолате, ки муфаттиш огоҳ бошад, ки изҳорот омода шуда, аммо пешниҳод нашудааст, бояд пурсиш тибқи нақша, бо такя ба маводи ба муфаттиш дастрас гузаронида шавад.

Пас аз гирифтани изҳороти омода, муфаттиш бояд баррасии боздошти пурсишро барои таҳлили мазмуни ин ҳуҷҷат анҷом диҳад.

Метавонанд ҳолатҳое бошанд, ки дар онҳо гумонбаршуда изҳороти имзо ва сана гузошташударо то айбдор кардан ё дар баъзе ҳолатҳо то суд пешниҳод намекунад. Ин метавонад аз он сабаб бошад, ки изҳорот дорои маълумоти худайбдоркунӣ аст ё метавонад ба парвандаи айбдоркунӣ кумак расонад.

Ҳатто агар гумонбаршуда ҳуқуқи хомӯшии худро нигоҳ дорад, муфаттиш бояд таъмин кунад, ки саволҳои гузошташуда ба гумонбаршуда имконияти пурра баён кардани нишондоди шифоҳиро медиҳанд.

Парвандаҳои маъмули марбут ба изҳороти омода инҳо мебошанд:

- R v Knight [2003] EWCA Crim 1977(дар ҳамон равзана сомонаи берунаро мекушояд)
- R v Turner (Dwaine) [2003] EWCA Crim 3108(дар ҳамон равзана сомонаи берунаро мекушояд).

Изҳороте, ки маводи навро дар бар мегирад

Изҳорот бояд дар заминаи он чизе, ки қаблан дар бораи ҷиноят маълум аст, арзёбӣ карда шавад. Муфаттишон бояд нақшаи пурсиши худро аз нав баррасӣ кунанд, зеро саволҳо метавонанд бо назардошти маводи нав тағйир ёбанд ё омода карда шаванд. Агар гумонбаршуда пас аз пешниҳоди изҳороти омода хомӯш монад ва баъдан дар ҳимояи худ ба далеле такя кунад, ки дар изҳорот зикр нашудааст, суд ё ҳайати ҳакамон ҳуқуқ дорад хулосаи дахлдорро баррасӣ намояд. Агар изҳороти пешакӣ омодашуда, ки барои тафтишот нав мебошад, дар марҳилаи эълони айб пешниҳод шавад, мумкин аст гузаронидани пурсиши гумонбаршударо дар бораи ин ҳуҷҷат баррасӣ кард, агар ӯ ҳанӯз дар ҳабс қарор дошта бошад.

Гумонбаршудаи ба кафолат гирифташуда

Агар гумонбаршуда ба кафолат гирифта шуда бошад, ҳеҷ гуна ваколат барои нигоҳ доштани ӯ бо мақсади чунин пурсиш вуҷуд надорад, аммо аз ӯ хоҳиш кардан мумкин аст, ки ихтиёран монад ва дар бораи муҳтаво пурсиш шавад.

Огоҳиҳои махсус

Кодекси PACE C дар баъзе ҳолатҳо истифодаи огоҳии махсусро талаб мекунад. Ин чораи эҳтиётии иловагӣ мебошад. Қонунгузорӣ шакли муайяни матнро барои огоҳии махсус пешбинӣ намекунад, аммо барои баровардани хулоса он бояд тавре баён карда шавад, ки гумонбаршуда қодир ба фаҳмидани он бошад. Кодекси PACE C 10.11 ва Эзоҳи 10D (дар ҳамон равзана сомонаи берунаро мекушояд) муқаррар мекунад, ки он бояд инҳоро дар бар гирад:

- тафсилоти ҷиноят
- далелҳои мушаххас, ки аз гумонбаршуда баён кардани он дархост мешавад
- чаро муфаттиш фикр мекунад, ки ин далелҳо метавонанд гумонбаршударо бо ҷиноят алоқаманд кунанд
- огоҳ кардани гумонбаршуда, ки суд метавонад хулосаи манфӣ барорад, агар гумонбаршуда ин далелҳоро баён накунад
- изҳор кардан, ки сабти пурсиш сурат мегирад ва метавонад ҳамчун далел дар суд пешниҳод карда шавад

Вақти пешниҳоди огоҳии махсус

- Дар охири мавзӯи дахлдор, дар марҳилаҳои аввали пурсиш
- Дар марҳилаҳои минбаъдаи пурсиш, пеш аз марҳилаи мавриди баҳс қарор додан

Фарқи байни огоҳӣ ва огоҳии махсус

Огоҳӣ бояд пеш аз он ки муфаттиш ба гумонбаршуда саволҳо пешниҳод кунад, дода шавад.

Огоҳии махсус танҳо дар ҳолате талаб карда мешавад, ки эҳтимоли баровардани қарор ба фоидаи тарафи муқобил тибқи моддаҳои 36 ё 37 Қонуни адолати судии ҷиноятӣ ва тартиботи ҷамъиятии соли 1994 вуҷуд дошта бошад.

- Моддаи 36 иҷозат медиҳад, ки хулоса вақте бароварда шавад, ки гумонбаршуда дастгир шуда, нишондод намедиҳад ё аз додани нишондод дар бораи ягон ашё,

аломат ё изҳои дар либос ё пойафзол ё дигар чизҳое, ки дар вақти дастгиршавӣ дар ихтиёр дошт, даст мекашад. Ин ашёҳо ё аломатҳо бояд дар дохил ё рӯи либос ё пойафзол – ё ба тариқи дигар дар ихтиёри ӯ қарордошта – ё дар ҷое, ки дар вақти дастгиршавӣ буд, ёфт шаванд. Муфаттиш бояд бо асоси муносиб бовар кунад, ки мавҷудияти он ашё, модда ё из метавонад ба иштироки шахс дар содир кардани ҷиноят нисбат дода шавад.

- Моддаи 37 иҷозат медиҳад, ки хулоса вақте бароварда шавад, ки гумонбаршуда аз ҷониби полис дар ҷои муайян, наздик ба вақти содир шудани ҷиноят пайдо карда шудааст – ва барои он констебли полис ӯро дастгир кардааст – ва гумонбаршуда ҳузур надоштани худро исбот карда натавонист ё ҳузури худро дар он ҷо инкор мекунад. Муфаттиш бояд бо асоси муносиб бовар кунад, ки мавҷудияти шахс дар он ҷой ва вақт метавонад ба иштироки ӯ дар содир кардани ҷиноят нисбат дода шавад.

Далели хислати бади шахс

Хислати бади шахс – далелест, ки ба рафтори ғайриқонунии судшаванда дахл дорад, на ба далелҳои асосии парванда.

Қонун дар бораи адолати судии ҷиноятӣ аз соли 2003 (CJA) ба қабули далелҳо оид ба хислати айбдоршаванда/судшаванда ва ҷабрдидагон ё шоҳидон тағйироти куллӣ ворид кард. Моддаи 103 қобили қабул будани ҷазоҳои қаблиро ба дастгирии майл ба содир кардани ҷиноятҳои монанд ва/ё ҳаққонӣ набудан пешбинӣ мекунад. Қоидаҳои ҳуқуқи умумӣ аксаран бекор карда шуданд.

Пеш аз Қонуни соли 2003, пурсишкунанда метавонист ба хислати бади қаблӣ истинод кунад. Пурсиш бо масъалаҳои далелҳои муҳим ва қобили қабул маҳдуд намешуд. Чунин ишораҳо бояд бардошта мешуданд. Хавфи он ҷой дошт, ки иқрорҳои минбаъда метавонистанд рад карда шаванд, агар онҳо аз саволи фишороварӣ пайдо шуда бошанд.

Қонуни амалкунанда бо қобили қабул донистани майл ба ноустуворӣ ва/ё содир кардани ҷиноятҳо ҳамчун далел, имконияти мазкурро коҳиш медиҳад. Бинобар ин, масъалаҳои мазкур бояд дар пурсиш баррасӣ карда шаванд.

Далели хислати бад танҳо дар сурате қобили қабул аст, ки шартҳои дахлдор татбиқ карда шаванд.

Аз ин рӯ, муфаттиш бояд ин шартҳоро ҳангоми гузоштани саволҳо муайян кунад. Агар масъала майл ба содир кардани ҷиноятҳои монанд ҷой дошта бошад, бояд ба монандиҳо истинод карда шавад.

Қонун дар бораи адолати судии ҷиноятӣ

Қонуни соли 2003 тавсия медиҳад, ки хислати бад бояд дорои ҳамон тавсиф (баёни ҷиноят дар айбнома бо ҳамон истилоҳот бошад) ё категория (аз ҷониби котиби давлатӣ муайян мешаванд) бошад ва суд бояд ба фосилаи вақт байни содир кардани ҷинояти қаблӣ ва парвандаи кунунӣ таваҷҷӯҳ диҳад.

Ин ба муфаттиш монеъ намешавад, ки шабоҳатҳои дигарро муайян кунад. Ҳамаи ин ҷузъиёт дар муайян кардани иртиботи дахлдор кумак мерасонанд:

- макон (қаблан дар он ҷо ҷиноят содир кардан)
- хусусияти ҷабрдида (масалан, таҷовуз ба ҷабрдидагони калонсол)
- хусусиятҳои тарзи амал (тарзи дохил шудан, молҳои дуздидашуда, масалан, ашёи антиқа)
- калимаҳо ё ибораҳое, ки нисбат ба ҷабрдида истифода мешаванд
- тавсифи ҷиноят

Дар ҳолате, ки алоқаи байни айбномаи кунунӣ ва содир кардани қаблии ҷиноят қавӣ нест, масъала набояд гузошта шавад.

Майл ба содир кардан

Исбот кардани майл ба содир кардани ҷиноят метавонад мушкил бошад ва дар ҷараёни мурофиаҳои судӣ якчанд маротиба баррасӣ шудааст ва ҷанбаҳои гуногунеро дар бар мегирад, ки метавонанд барои нишон додани майл истифода бурда шаванд. R v Hanson [2005] EWCA Crim 824 таъкид мекунад, ки майл ба бардурӯғӣ маънои майл ба бевиҷдониро надорад. Муқаррарот ба арзёбии арзиши исботии ҳама гуна изҳороте равона шудааст, ки аз ҷониби судшаванда дар пурсиш ё ба ҳимояи худ карда шудаанд.

R v Hanson [2005] EWCA Crim 824 кӯшиш мекунад, фарқи байни бардурӯғӣ ва бевиҷдониро бо чунин изҳор равшан кунад:

"Дар мавриди майл ба бардурӯғӣ, тавре ки ба назар мерасад, ва майл ба беинсофӣ як чиз нестанд. Бояд фарз кард, бо назардошти он ки калимаҳои поквиҷдон ва бевиҷдон дар ҳуқуқи ҷиноятӣ бисёр истифода мешаванд, Парлумон қасдан калимаи 'бардурӯғ'-ро интихоб кардааст, то маъное дигар интиқол дода шавад, ки баёноти судшавандаро дар

бораи рафтораш ё дурӯягиҳое, ки ҳангоми содир кардани ҷиноят гуфта мешаванд, инъикос мекунад."

Се саволи зерин барои муайян кардани ҷазоҳое, ки бояд баррасӣ карда шаванд, кумак мекунанд:

1. Оё таърихи ҷазоҳо майл ба содир кардани ҷиноятҳои шабеҳ ба ҷиноят дар айбномаро исбот мекунад?
2. Оё ин майл имконияти содир кардани ҷинояти дар айбнома бударо аз ҷониби судшаванда бештар мекунад?
3. Оё такя кардан ба ҷазоҳои дорои ҳамон тавсиф ё категория беадолатона аст ва/ё оё истеҳсолоти судӣ дар сурати иқрор ба ҷиноят ноодилона аст?

Ягон шумораи ҳадди ақали ҷиноятҳо вуҷуд надорад, ки мавҷудияти майлро нишон диҳад. Ҳангоми баррасии хусусиятҳои муҳим, масалан, ҷанбаҳои тарзи амали судшаванда, судҳо ташвиқ карда мешаванд, ки далели майлро на ба таври хеле васеъ ва на ба таври хеле маҳдуд баррасӣ кунанд.

Далели пешниҳодшуда барои нишон додани майл ҳатман бояд далели ҷазоҳои қаблӣ набошад. Қонун дар бораи адлияи ҷиноятӣ, моддаи 103(2) пешбинӣ менамояд, ки прокурор метавонад майлро бо "ягон роҳи дигар" нишон диҳад. Ин метавонад, масалан, хусусиятҳои рафтории судшавандаро дар бар гирад.

Шартҳои мувофиқ

Агар бардурӯғӣ марбут бошад, судшаванда бояд инкореро анҷом дода бошад, ки ӯ ё тарафи дигар онро мавриди баҳс қарор медиҳад. Пас аз он намунаҳои қаблии инкори бардурӯғро ба миён гузоштан мумкин аст.

Гарчанде дар CJPOA, моддаи 34 зикр шудааст, ки дар баъзе ҳолатҳо аз хомӯшӣ хулоса баровардан мумкин аст, танҳо ин ҳанӯз барои ба миён гузоштани масъалаи бардурӯғии қаблӣ кофӣ нест.

Масъалаҳои марбут ба ислоҳи таассуроти бардурӯғ ё ҳамла ба хислати шоҳидони айбдоркунӣ дар суд бо эҳтимоли бештар дар рафти муҳокимаи судӣ рух медиҳанд ва ба салоҳияти прокурор тааллуқ доранд. Дар рафти муҳокима, прокурор метавонад масъалаҳои дар пурсиш гузошташударо исбот кунад ва имконияти иловагӣ дорад, ки далели хислати бадро мувофиқи ҳодисаҳои дар суд рухдода пешниҳод кунад.

Ин муқаррарот метавонанд ба судшаванда дар пешбурди воситаҳои ҳимояи боэътимод халал расонанд, зеро дар ҳолате ки хислати воқеии ӯ маълум гардад, эҳтимолияти муваффақияти ҳимояаш камтар мешавад. Муфаттишон бояд хислати бади судшавандаро таҳқиқ кунанд, то тавонанд ҳама гуна даъвоҳоро рад намоянд.

Муфаттиш бояд заминаҳо ва вақти пешниҳодро дар ҳолатҳое интихоб кунад, ки эҳтимоли татбиқи муқаррарот вуҷуд дорад, то ки дар рӯҳияи қонун боқӣ монад ва шаҳодат қобили қабул бошад. Майл ба содир кардани ҷиноят марбут аст ва мутаносибан бо монандӣ ва такрори ҷиноят боз ҳам марбуттар мешавад.

Ҳамон тавре ки шоҳидони прокурор метавонанд бо хислати бад мавриди баҳс қарор дода шаванд, масалан, "Шумо пештар дурӯғ гуфтед, чаро ҳайат бояд ба шумо бовар кунад?", акнун судшаванда низ метавонад мавриди баҳс қарор дода шавад. Тарзи баёни баҳс бояд ботаваҷҷуҳ баррасӣ карда шавад. Барои маълумоти бештар, ба намунаҳои амалияҳои судӣ нигаред: R v Hanson and others [2005] EWCA Crim 824 (дар ҳамон равзана сомонаи берунаро мекушояд),http://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Crim/2005/824.html R v Edwards [2005] EWCA Crim 1813 (дар ҳамон равзанаhttp://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Crim/2005/1813.html сомонаи берунаро мекушояд).